

4—9 december.

Debatter m. m.

Onsdagen den 8 december.

Sid.

Utredning rörande skadeståndsansvar under militärtjänstgöring	5
Inrättande av en lärarhögskola	6
Reformering av läkarutbildningen	14
Inrättande av ett universitet i Norrland	23
Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri	27
Besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor	52
Vidgade direktiv för 1951 års byggnadsutredning m. m.	64
Höjd pension för vissa egnahemsdirektörer	66
Ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring	72

Torsdagen den 9 december.

Svar på interpellation av herr Karlsson, Göran, ang. inkorporering med Huskvarna stad av visst område	85
Anslag till utgivande av tidskriften Nordisk Kontakt	87
Stödlån till jordbrukare med anledning av skördekador	89

Samtliga avgjorda ärenden.

	Sid.
Onsdagen den 8 december.	
Statsutskottets utlåtande nr 188, om utredning rörande skadestånds- ansvar under militärtjänstgöring	5
— nr 189, ang. inrättande av en lärarhögskola	6
— nr 190, ang. främjande av forskningen och undervisningen på sjörättens område	14
— nr 191, ang. reformering av läkarutbildningen	14
— nr 192, ang. inrättande av ett universitet i Norrland	23
— nr 193, ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri	27
— nr 194, ang. det administrativa handhavandet av sjuk- och yrkes- skadeförsäkringarna m. m.	52
— nr 195, ang. försöksverksamhet på televisionens område m. m.	64
— nr 196, ang. vidgade direktiv för 1951 års byggnadsutredning m. m.	64
— nr 197, ang. tillämpningen av allmänna tjänstepensionsreglementet beträffande vissa tjänstemän	66
— nr 198, ang. höjd pension för vissa egnahemsdirektörer	66
— nr 199, ang. pensionsrätten för innehavare av kronolägenhet	72
— nr 200, ang. ersättning åt A. G. Rödin för skada under militär- tjänstgöring	72
Torsdagen den 9 december.	
Bankoutskottets utlåtande nr 41, ang. pensionsbestämmelser för riks- dagens tjänstemän	87
— nr 42, ang. anslag till utgivande av tidskriften Nordisk Kontakt	87
— nr 43, ang. anskaffande av bokhyllor för riksdagsbiblioteket	89
— nr 44, ang. statens grundlöneförordnings tillämpning vid riksda- gens verk m. m.	89
— nr 45, om ändring av bestämmelserna ang. förhandlingsrätt för tjänstemän vid riksdagens verk	89
— memorial nr 46, ang. instruktion för nästkommande riksdags ban- koutskott	89
Första lagutskottets utlåtande nr 31, ang. tillägg till 5 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	89
— memorial nr 32, ang. uppskov med behandlingen av viss kungl. proposition	89
Jordbruksutskottets utlåtande nr 47, ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördekadaver	89

Lördagen den 4 december.

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne november.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med åberopande av bilagda läkarintyg får undertecknad härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under återstående del av pågående höstriktdag.

Stockholm den 1 december 1954.

Osc. Werner.

Härmed intygas, att *Oscar Emanuel Werner*, f. 1889, på grund av fotsmärta är intagen för undersökning och behandling på serafimerlasaret sedan den 25 november 1954 och beräknas vara arbetsoförmögen minst t. o. m. den 31 december 1954.

Stockholm den 2 december 1954.

Ulf Lindblom,
leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

nr 188, i anledning av väckta motioner om utredning rörande skadeståndsansvar under militärtjänstgöring;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en första lärarhögskola jämte i ämnet väckta motioner;

nr 190, i anledning av väckta motioner om främjande av forskningen och undervisningen på sjörettens område;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av läkarutbildningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 192, i anledning av väckt motion om inrättandet av ett universitet i Norrland;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen av den högre undervisningen i skeppsbyggeri jämte i ämnet väckta motioner;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det administrativa handhavandet av sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 195, i anledning av väckta motioner om dels försöksverksamhet på televisionens område och dels igångsättande av offentliga televisionssändningar;

nr 196, i anledning av väckta motioner om vidgade direktiv för 1951 års byggnadsutredning m. m.;

nr 197, i anledning av väckt motion angående ändrad praxis i fråga om tillämpningen av 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente beträffande vissa tjänstemän;

nr 198, i anledning av väckta motioner om förhöjt pensionsunderlag för vissa egna hemsdirektörer;

nr 199, i anledning av väckt motion om rätt för innehavare av kronolägenhet att kvarbo på lägenheten utan att detta påverkar hans rätt till arbetarpension; och

nr 200, i anledning av väckta motioner om viss ersättning åt A. G. Rödin för skada ådragen under militärtjänstgöring;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående pensionsbestämmelser för hos riksdagen anställda tjänstemän jämte i ämnet väckta motioner;

nr 42, i anledning av framställning från Nordiska rådets svenska delegation angående anslag för viss publikation;

nr 43, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning rörande anslag till anskaffande av bokhyllor;

nr 44, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående statens grundlöneförordnings tillämpning vid riksdagens verk m. m.;

nr 45, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ändring av bestämmelserna angående förhandlingsrätt för tjänstemän vid riksdagens verk; och

nr 46, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 31, i anledning av väckt motion om visst tillägg till 5 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; och

nr 32, angående uppskov med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 221 angående utlämnande av viss kvantitet s. k. rövat guld jämte i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare jämte i ämnet väckta motioner.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.03.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 7 december.

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Justerades protokollen för den 30 nästlidne november och den 1 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Riksdagsman *Per Bergman* är på grund av halsinfektion fortfarande urståndsatt deltaga i riksdagsarbetet under tiden 8—11 december 1954 intygas.

Stockholm den 7/12 1954.

Bertil von Friesen,
leg. läkare.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 386, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av yt-

terligare kostnader för det svenska deltagandet i stilleståndsövervakningen i Korea m. m.;

nr 387, i anledning av väckt motion om utredning rörande högskolornas organisatoriska ställning; och

nr 388, i anledning av väckta motioner om helt förstärkande av Stockholm—Roslagens järnvägar.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 188—200, bankoutskottets utlåtanden nr 41—45 och memorial nr 46, första lagutskottets utlåtande nr 31 och memorial nr 32 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 47.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.03.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 8 december.

Kammaren sammnträdde kl. 10.00.

Om utredning rörande skadeståndsansvar under militärtjänstgöring.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 188, i anledning av väckta motioner om utredning rörande skadeståndsansvar under militärtjänstgöring.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Söderquist* (I: 151) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Königson* (II: 218), hade hemställts, utom annat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om sådana bestämmelser, att värnpliktig eller dennes anhöriga, som av domstol tilldömts rätt till skadestånd eller annan ekonomisk ersättning för skador som uppkommit under militärtjänstgöring, erhöles möjlighet att få sina genom dom godkända rättsanspråk uppfyllda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 151 och II: 218, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **SÖDERQUIST** (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att understryka ett uttalande i utskottsutlåtandet angående min motion. I denna hemställes om utredning för att få till stånd sådana bestämmelser, att värnpliktig eller dennes anhöriga, som av domstol tilldömts rätt till skadestånd eller annan ekonomisk ersättning för skador, som uppkommit under militärtjänstgöring, erhåller möjlighet att få sina genom dom godkända rättsanspråk uppfyllda. Vad jag velat understryka är utskottets uttalande, att det ur humanitär synpunkt måste anses angeläget, att denna fråga snarast bringas till sin lösning.

Jag vill, herr talman, uttala den förhoppningen, att den kommitté, som sysslar med bland annat detta problem, måtte snarast framlägga resultatet av sitt arbete och att förslag i ärendet därefter utan dröjsmål föreläggas riksdagen.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**, (s):

Herr talman! Jag har precis samma ärende som den föregående talaren, nämligen att understryka statsutskottets uttalande om att det ur humanitär synpunkt är angeläget, att frågan om skadeståndsregler på det militära området snarast löses. Jag gör det av två olika skäl.

Till en början vill jag framhålla, att det finns anledning att förmoda, att om frågan överlämnas för lösning genom nordiskt samarbete, vilket i och för sig inte är något fel, kan det dröja lång tid, innan något resultat föreligger. Läget är emellertid sådant, att det inte kan få dröja med lösningen av frågan. Därför skulle jag vilja uttala den meningen, att man, om det visar sig, att en samordnad lösning skulle fördröja ärendet, bör försöka lösa frågan för vårt lands del och sedermera söka få till stånd en samordning av reglerna inom de nordiska länderna.

Det andra skälet till att jag är angelägen om en snar lösning, är det ärende, som är upptaget under punkt 13 på föredragningslistan och som gäller statsutskottets utlåtande nr 200 angående ersättning åt Alf Gunnar Rödin för skada, ådragen under militärtjänstgöring. I den frågan är utskottsledamöternas meningar något delade. Jag skall självfallet inte i detta sammanhang närmare beröra det utlåtandet, men jag vill framhålla att vi, som har funnit oss föranlättna att avstyrka kravet på ersättning till Rödin, inte kunna gå på den linjen att lösa dylika frågor från fall till fall. Ett sådant tillvägagångssätt skulle leda till både ojämna och orättvisa resultat och medföra orimliga

Ang. inrättande av en lärarhögskola.

konsekvenser. Man bör i stället inrikta sig på att så snart som möjligt — helst redan till nästa år — få bestämmelser, genom vilka åstadkommes en rimlig reglering av de skadeståndsfall, som kan uppkomma på det militära området.

Det är endast dessa synpunkter, herr talman, som jag har velat understryka, och jag hoppas att Kungl. Maj:t sätter till alla krafter för att få till stånd en snar lösning på detta område.

I detta anförande instämde herrar *Iwar Anderson* (s), *Gustaf Andersson* (s), *Heüman* (s), *Pettersson* (s), *Lindgren* (s) och *Einar Persson* (s).

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. inrättande av en lärarhögskola.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en första lärarhögskola jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 209, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 19 mars 1954, föreslagit riksdagen att dels besluta, att i Stockholm skulle upprättas en lärarhögskola med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som departementschefen förordat, dels besluta, att utbildningen vid denna första lärarhögskola skulle taga sin början höstterminen 1956, dels besluta, att i den egentliga yrkesutbildningen för de ämnes- och klasslärare, som utbildades vid lärarhögskolan, skulle ingå en praktiktermin, i huvudsak anordnad i enlighet med vad departementschefen i detta avseende anfört, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen anfört fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som vore erforderliga för inrättande av en lärarhögskola av angivet slag.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. (I: 538) och den andra inom andra kammaren av herr *Dahl* m. fl. (II: 686), i vilka hemställdes, att även småskollärarytbildningen redan från lärarhögskolans start måtte inrymmas i den försöksinstitution för lärarutbildning, som skulle införas för ämneslärare och mellanskollärare vid den första lärarhögskolan;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 545) och den andra inom andra kammaren av herrar *Bracónier* och *Nestrup* (II: 698), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta om inrättande vid lärarhögskolan — utöver en av Kungl. Maj:t föreslagen skolforskningsprofessur — av ytterligare en professur för det psykologisk-pedagogiska forskningsområdet;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 546) och den andra inom andra kammaren av herrar *Bracónier* och *Nestrup* (II: 699), i vilka hemställdes, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära förslag till 1955 års riksdag angående åtgärder genom vilka provårskön kraftigt nedbringades redan under de närmaste läsåren.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) besluta, att i Stockholm skulle upprättas en lärarhögskola med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som av departementschefen förordats i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 19 mars 1954;

b) besluta, att utbildningen vid denna första lärarhögskola skulle taga sin början höstterminen 1956;

c) besluta, att i den egentliga yrkesutbildningen för de ämnes- och klasslärare, som utbildades vid lärarhögskolan, skulle ingå en praktiktermin, i huvud-

sak anordnad i enlighet med vad departementschefen i detta avseende anförde;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att i avslutning till vad departementschefen anförde fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som vore erforderliga för inrättande av en lärarhögskola av angivet slag;

II. att motionerna I: 538 och II: 686 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 545 och II: 698 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 546 och II: 699 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s):

Herr talman! Våra krav på skolan av i dag och kanske ännu mer på den skola, som vi håller på att bygga upp, inskränker sig inte endast till att den skall inpränta kunskaper hos barnen. Vi fordrar också och förväntar, att skolan skall bidra till den enskilda individens fostran och personlighetsdanning. Att uppfylla detta senare krav är det inte minst betydelsefulla och ingalunda det lättaste i skolans arbete.

För att skolan skall kunna fullgöra dessa båda uppgifter att meddela kunskaper och att fostra de unga fordras att lärarna har grundliga insikter i pedagogik och psykologi. Skolkommissionen anför också i sitt betänkande rörande den första lärarhögskolan vissa synpunkter på dessa ting, som det kanske kan vara nyttigt att erinra sig.

Skolkommissionen framhåller, att den omläggning av skolans inre arbete, som skolreformen innebär, nödvändiggör en nyinriktning av lärarutbildningen och att en större uppmärksamhet måste ägnas åt studiet av pedagogik och psykologi. Skolkommissionen anför vidare i det avgivna betänkandet, att huvudämnen för alla kategorier lärare blir nämnda ämnen.

När propositionen om lärarhögskolan låg på riksdagens bord, befanns det

Ang. inrättande av en lärarhögskola.

emellertid att utbildning av lärare för lågstadiet inte givits plats i den första lärarhögskolan och att den sålunda utslutits från den förbättrade undervisning i pedagogik och psykologi, som från olika håll och i skilda sammanhang ansetts så ytterst nödvändig för alla lärare. Och detta trots att skolkommissionen i det betänkande, jag förut nämnt, hävdade den bestämda uppfattningen, att småskollärares utbildning vid sidan av och samordnad med ämneslärarutbildningen och mellanskollärarytbildningen borde förekomma vid lärarhögskolan alltifrån begynnelsen.

Eftersom några ledamöter av denna kammare i likhet med mig ansett, att skolkommissionens inställning till denna sak, var den riktiga, väckte vi den motion, nr 538 i första kammaren, som statsutskottet nu med några välvilliga ord yrkat avslag på. Vi motionärer anser nämligen, att om någon behöver de djupgående kunskaper i psykologi och pedagogik, som lärarhögskolan skall ge, är det just lärarna på lågstadiet. Barnpsykiater och barnpsykologer av olika schatteringar är eniga om att den tidiga barnålderns intryck och upplevelser har den allra största, ja, ibland avgörande betydelse för en människas framtida utveckling. Mot denna bakgrund vågar jag påstå, att småskolans lärare intar en nyckelställning när det gäller den enskilde elevens fostran och personlighetsdanning. Till småskolan kommer alla barn, och det är där de får sin första kontakt med skolan och dess värld. På småskolans lärare ankommer det att introducera barnen i denna för dem nya värld. På dessa lärare beror det i allra högsta grad, vilken inställning barnen i fortsättningen får till skolan och dess arbete, till kamraterna, till lärarna, ja, också till världen utanför skolan. Det fordras goda insikter i pedagogik och psykologi för att fylla dessa uppgifter så, att skolarbetet verkligen blir till frömma för det uppväxande släktet. De flesta lärare har väl hittills klarat dessa uppgifter, men många har gått bet på dem, inte sällan beroende på bristande insikter i de psykologiska problem, som så

Ang. inrättande av en lärarhögskola.

ofta uppstår just under de första skol-åren.

Det förhållandet, att alla barn kommer till småskolan, gör att kunskaper i lärarhögskolans huvudämnen är ytterst nödvändig för denna kategori lärare. Dit kommer utvecklingshämjade barn, neurotiska miljöskadade barn, barn med läs- och skrivsvårigheter, ja, barn av alla schatteringar. Läraren måste då äga sådana kunskaper och erfarenheter, att hon kan upptäcka dylika avvikelser och, i den mån det låter sig göra, hjälpa barnen till rätta eller laga så, att barnen på annat håll får den behandling eller den undervisning de är i behov av. Det är en grannliga uppgift, som fordrar kunskaper för att man skall kunna behärska de problem, som kan uppstå i sådana situationer.

Barn, som på det ena eller andra sättet avviker från mängden, utgör inte, som man kanske skulle kunna tro, några enstaka undantag. Skolöverläkaren i Göteborg har vid en undersökning 1948 i ett överlärardistrikt funnit neurotiska beteenderubningar hos inte mindre än 44,5 procent av nybörjarna.

Trots vetenskapen om de rent mentalhygieniska uppgifter, som utgör en icke ringa del av småskolans arbete, har dess lärare uteslutits från den förbättrade undervisning i psykologi och pedagogik, som lärarhögskolan avser att ge sina elever. Departementschefen har icke ställt sig avvisande mot en utvecklingslinje för småskollärare med studentexamen som grund, och det gör inte heller remissinstanserna. Men man har ändå inte föreslagit en sådan linje. Som framgår av propositionen anser departementschefen, att många skäl talar för inrättandet av en studentlinje, och departementschefen anför, att småskolans undervisning — såsom skolkommissionen betonat — bör bli föremål för vetenskapligt upplagda undersökningar och att det är angeläget att småskolans egna lärarkrafter därvid kan tagas i anspråk. Men när det sedan blir tal om nödvändigheten av en nedskärning av den föreslagna verksamheten, då blir det den utbildning, jag hela tiden talat om, som får stryka på foten.

Därvid får departementschefen hjälp av en hel del remissinstanser. Som skäl för att utesluta denna lärargrupp anför departementsgruppen den tvexksamhet som kommit till synes i remissvaren från småskoleseminarietkollegier. De säger, att de har mycket svårt att tro på dessa aspiranternas förmåga att tillgodogöra sig högskolemässiga arbetsformer. Det är nog sant, att inte alla kan det, men jag vill fråga, om det inte är så i realiteten, att inte heller alla studenter är mogna för en högskolemässig undervisning. Jag tror att den saken till stor del beror på håg och fallenhet för dylika studier. När man så — jag tror det är i samma kollegium — säger att de blivande småskollärarna är alldeles övervägande intresserade av den praktiska lärarverksamheten bland de yngsta, då frågar man sig vad som här menas med praktisk lärarverksamhet. Hör inte dit möjligheterna att behärska de problem av psykologisk och pedagogisk art som jag förut talat om? Och när man sedan fortsätter: »Utmärkt fallenhet för sådana uppgifter förutsätter inte nödvändigtvis fallenhet för högskolestudier», tycker jag det är en underlig formulering. Jag skulle vilja vända på den satsen och säga att sådan verksamhet, som man här, enligt min mening med orätt, kallar praktisk lärarverksamhet, utesluter inte nödvändigt fallenhet för högskolestudier.

Jag skall, herr talman, inte hålla på längre. Utskottets uttalande att ställning i frågan om småskolläraernas tillträde till lärarhögskolan icke skall slutligt tagas, förrän erfarenheter vunnits av lärarhögskolans verksamhet, gör att jag funderar på hur man skall kunna vinna erfarenhet av en undervisning som inte får provas.

Herr talman! Jag är övertygad om att, som vi säger i vår motion, en förläggning av utbildningen av en mindre grupp småskolläraryaspiranter även utan studentexamen men med tillfredsställande dokumenterade kunskaper i de ämnen, på vilka studierna bygger, sannolikt inte skulle förorsaka så stora störningar i försöksarbetet, att en sådan linje förden skull inte bör komma till stånd. Jag häv-

dar i stället, att om försöksverksamheten skall ge ett säkert och allsidigt resultat, så bör undervisningen omfatta utbildningslinjer för alla lärarkategorier. Fördenskull ber jag att till den verkan det hava kan få yrka bifall till motionen nr 538 i denna kammare, vars kläm lyder: »...att även småskollärarytbildningen redan från lärarhögskolans start måtte inrymmas i den försöksinstitution för lärarutbildning, som skall införas för ämneslärare och mellanskollärare vid den första lärarhögskolan».

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Lärarytbildningen har varit ett ständigt återkommande tema på riksdagens dagordning under de sista åren, men det har i lärarbristens tecken mest varit fråga om improvisationer och nedrustning. Så mycket mera glädjande är det därför att här möta ett förslag som går ut på förbättringar och upprustning. Jag är angelägen, herr talman, att ge herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet en eloge för att det lyckats honom med föreliggande förslag om en första lärarhögskola att ur virrvarret av mer eller mindre genomtänkta uppslag välja ut det väsentliga och det som har fäste i en kall verklighet. Statsutskottet har ju också enhälligt och utan några reservationer tillstyrkt propositionen.

Skolkommissionens ursprungliga projekt om lärarytutbildning kännetecknades av teori, av en psykologisk och pedagogisk idéflykt, medan det rent praktiska utbildningsbehovet inte kom fullt till sin rätt. Propositionen har korrigerat detta. Särskilt beträffande ämneslärarna har en korrigerings ägt rum till förmån för undervisningsövningarna i överensstämmelse med den metod som tillämpas vid våra provårsläroverk. Dessa läroverk har som bekant meddelat praktisk utbildning inte bara för läroverkslärare utan också för de pedagogikens plantskolor, som våra seminarier utgör.

I anslutning till den föregående ärade talarinnan skulle jag till en början vilja säga följande. Visst behövs det psymo-

logi och pedagogik för de blivande lärarna. De behöver insikter i dessa ämnen såsom bakgrund och incitament vid lösningen av de många problem som möter i den dagliga lärargärningen. Ämnen blir väl tillgodosedda i det förslag som här behandlas, men kunskaper i dessa ämnen utgör ingen garanti för att innehavaren av dem blir en god lärare. Lika litet som man har någon garanti för att exempelvis en framstående statsvetare eller sociolog blir en lyckad politiker, lika litet har man någon garanti för att en lärd psykolog blir en lyckad lärare. Om båda dessa yrkesgrenar gäller, att det framför allt är hela personligheten och kunnsgheten i fråga om de förelagda uppgifterna som är avgörande. Med detta har jag givetvis inte sagt, att inte lärda statsvetare kan lyckas som politiker. Tvärtom; det har vi sett många exempel på.

Den första lärarhögskolan skall årligen utexaminera 96 folkskollärare, de blivande mellanskollärarna, och 60 ämneslärare, blivande adjunkter och lektorer. Av de förra krävs studentexamen, av de senare filosofie magisterexamen eller — om han vill bli lektor — filosofie licenciatexamen eller doktorsgrad. Ämneslärarna skall erhålla huvudparten av sin utbildning vid läroverk som samverkar med högskolan, dock under högskolans ledning.

Det är ett problem till som jag skulle vilja beröra i detta sammanhang. Utöver kravet på tillfredsställande lärarytutbildning måste man fordra att det blir en enhetlig bedömning och betygsgivning till ledning för de utnämmande myndigheterna. Detta är så mycket mer påkallat i framtiden som vi synbarligen kommer att få en decentralisering av lärarytutnämningarna. Det har gjorts gällande att de olika seminariernas betygsnormer är skiftande, och detsamma har sagts om provårsläroverken. Statistiska undersökningar rörande provårsbetygen har emellertid visat att åtminstone de äldre provårsläroverken med fasta traditioner och stor erfarenhet uppvisar mycket god överensstämmelse vid bedömningen. Full visshet på detta område kan

Ang. inrättande av en lärarhögskola.

man endast vinna medelst försök med enäggstvivllingar. Jag har endast en gång varit i tillfälle att deltaga i ett dylikt experiment. Det gällde två bröder som samtidigt gick provår i samma ämnen med samma akademiska vitsord, den ene i Stockholm, den andre i Göteborg. De två läroverken i Stockholm och Göteborg var fullkomligt ovetande om det försök i vilket de kommit att bli ofrivilliga deltagare. De båda tvillingarna erhöll emellertid så likartade betyg med samma variationer i betygen inom ämnena och för de tre olika stadierna, att deras kasus skulle ha blivit exakt densamma, ifall de bytt plats med varandra under provåret. Jag hoppas nu, herr talman, för lärarhögskolans vidkommande, att den måtte ernå samma enhetlighet vid bedömningen, ty längre kan man uppenbarligen inte komma.

Tack vare den tillfredsställelse som utskottet känt inför propositionen har alla motioner i ärendet avstyrkts, även herr Arrhéns motion om åtgärder för att minska den s. k. provårskön, som för närvarande omfattar cirka 800 lärare. Med provårskö menar man att det ute vid de högre skolorna finns omkring 800 lärare som visserligen har fullgiltig akademisk examen inklusive betyg i psykologi och pedagogik, men saknar praktisk pedagogisk utbildning. Och det värsta är att provårskön ser ut att växa under de närmaste åren, trots att ett nytt provårsläroverk tillkommit i höst och ytterligare ett nytt tillkommer nästa läsår och trots de nya 60 utbildningsplatser, som lärarhögskolan medför.

Utskottet har noggrant beaktat detta ärende och angivit en utväg som bör prövas. Utskottet anför på sid. 70 att det »bland annat bör övervägas, om icke antalet lärarkandidater vid de nuvarande läroverken med praktisk lärarkurs bör kunna utökas. Härigenom torde en icke ringa förstärkning av dessa läroverks kapacitet i fråga om utbildning av lärare kunna komma till stånd.» Att utskottet det oaktat inte vågat tillstyrka bifall till den ifrågavarande motionen, beror på att motionären föreslagit att

åtgärder skulle föreläggas redan 1955 års riksdag. Detta har utskottet ansett vara alltför optimistiskt.

Ett realiserande av utskottets skisserade plan förutsätter nämligen, att en del förändringar viddas i fråga om den praktiska lärarutbildningen. För det första måste lärarkursens föreståndare, rektorerna alltså, delegera viss del av kontrollen och impulsgeivningen till huvudhandledare. Det sker på vissa håll redan nu, men förfarandet måste utvidgas. Denna anordning är att rekommendera oberoende av vilka andra förändringar som viddas, eftersom föreståndaren näppligen kan lämna värdefulla metodiska föreskrifter inom alla förekommande discipliner från latin och grekiska till de levande språken, för att nu inte tala om matematik eller de naturvetenskapliga ämnena. För det andra bör lektorerna i sin egenskap av handledare och huvudhandledare tjänstgöra vid de läroverk, till vilka de blivit utnämnda, och ej ta tjänstledighet för vetenskapligt arbete. För det tredje bör extra ordinarie tjänster förekomma endast i undantagsfall vid ifrågavarande läroverk. För det fjärde bör adjunktstjänsterna där genomgående placeras i samma lönegrad som motsvarande tjänster vid småskoleseminarierna. För närvarande avlönas utbildarna av läroverkslärare i vissa fall lägre än utbildarna av småskollärarinor.

Genom en dylik anordning, som praktiskt taget inte skulle behöva medföra någon ekonomisk belastning för statsverket, skulle lärarkursläroverkens kapacitet helt kunna tagas i anspråk för den praktiska utbildningen.

Från och med nästföljande läsår får vi 13 lärarkursläroverk. Om man räknar med en genomsnittlig ökning av antalet lärarkandidater med 3 varje termin vid var och en av dessa anstalter, skulle utbildningsplatserna öka med 78 per år eller 18 mer än hela lärarhögskolans kapacitet för utbildning av ämneslärare. Därest man nöjde sig med en genomsnittlig ökning med 2 i stället, skulle kapaciteten öka med 52 eller med inemot lika mycket som lärarhögskolan

skall prestera i fråga om denna lärarkategori per år. Vad som skall göras bör emellertid göras snart, innan den förnämliga uppsättning av lärare som nu finns vid provårsläroverken har försvunnit. Det är fara i dröjsmål. Snart kan det vara för sent.

Jag vet, att den plan som utskottet har skisserat kommer att möta motstånd från dem det vederbör. Jag inser själv förslaget svagheter. Men lärarbristen är så överhängande, att här måste sättas till alla resurser för att få den hävd medan tid är.

I övrigt hoppas jag, herr talman, att denna första lärarhögskola skall bli den centrala försöksanstalt på skolväsendets område, som särskilda utskottet år 1950 åsyftade. Vi må besinna, att vad som här beslutas dock bara är avsett att vara ett försök.

Med dessa reflexioner, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! När herr Ohlon med anledning av mitt anförande vill säga, att de personliga egenskaperna är det viktigaste för en lärargärning, är detta så sant som det är sagt. Men då vill jag fråga herr Ohlon: Gäller det inte alla lärarkategorier ända upp till gymnasiet? När personliga egenskaper kan förenas med en god utbildning i de ämnen det här är fråga om trodde jag att vi hade förutsättningar att få en lärarkår som kan behärska alla situationer på skolans område. Därför är det som jag har yrkat att även småskolläraryrket skulle bli delaktigt av denna undervisning.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Efter herr Ohlons anförande kan jag fatta mig mycket kort.

Vad jag anser vara av allra största värde är att utskottet har kunnat komma fram med ett fullständigt enhälligt förslag. Detta förslag har kommit nu, redan fyra år efter riksdagens beslut om

Ang. inrättande av en lärarhögskola.
riktlinjer för den framtida lärarutbildningen. Man kan kanske säga, att förslaget är nedbantat i förhållande till skolkommissionens förslag. Men i utskottets skrivning har framhållits, att den första lärarhögskolan av naturliga skäl måste i åtskilliga avseenden få försökskaraktär. Det vill jag understryka. Såväl den egentliga enhetsskolan som denna lärarhögskola får just försökskaraktär. Därmed menar vi att man skall pröva sig fram för att så småningom kunna få den norm som man med ledning av de vunna erfarenheterna anser vara den bästa för framtiden.

Vi förstår mycket väl, att företrädare för småskolläraryrket inte är fullt belåtna med vad utskottet har skrivit, men vi vill ändå påpeka, att vi uttryckligen har framhållit, att statsutskottet inte har tagit någon slutgiltig ställning. Vi skriver: »Enligt utskottets mening bör slutlig ställning till frågan om småskolläraryrketens förläggande till lärarhögskolan icke tages, förrän erfarenheter vunnits av lärarhögskolans verksamhet.»

Vid behandlingen av denna mycket viktiga fråga framkom från olika håll uppskattning av småskolläraryrketens pionjärgärning inom undervisningen, och vi vill ge uttryck åt denna uppskattning. Småskolläraryrketerna får ju ta emot barnen på det verkliga lågstadiet, och det beror i mycket hög grad på dem vilken inriktning dessa unga människor får. Det är därför som utskottet starkt vill framhålla, att framtidens lärarhögskola ännu inte har utformats. Men det skulle vara felaktigt, om vi inte skulle peka på de svårigheter som vi redan nu är medvetna om. Med den olika utbildning, som våra småskolläraryrketerna redan nu har och som man torde få räkna med också i framtiden, blir det mycket svårt att få en enhetlig högskoleutbildning för våra småskolläraryrketerna. De som går ut från våra seminarier utan studentexamen och de som går ut med studentexamen har ju rätt olika förutsättningar för att tillgodogöra sig undervisningen vid en högskola, det är vi fullt medvetna om. För egen del måste jag säga att det skulle vara olyckligt, om

Ang. inrättande av en lärarhögskola.

man skulle få två slag av småskollärarinor, en grupp med studentexamen och lärarhögskola och en annan grupp med seminarieutbildning utan lärarhögskola. Det kan tänkas att vi så småningom på grund av en sådan anordning skulle komma i en mycket besvärlig situation, inte minst när det gäller lönesättningen.

Allt detta och flera saker därtill gör att utskottet här har ansett att man bör avvakta erfarenheterna från denna blivande lärarhögskola, innan man tar slutgiltigt ställning.

Vi knyter stora förhoppningar till denna lärarhögskola, men vi har också försökt att göra ramen så verklighetstrogen som möjligt. Vi tror inte att man förmår göra några underverk genom dessa organisatoriska förändringar, utan i mycket hög grad kommer det även i fortsättningen att bero på lärarkandidaterna själva, om vi skall få den typ av lärare som vi alla önskar. Men vi tror att lärarhögskolan skall kunna medverka i denna utbildning på ett mycket verksamt sätt.

Att skolkommissionens förslag inte har kunnat genomföras i alla avseenden beror på flera omständigheter. Vi hyser den förhoppningen att lärarhögskolan, även om den nu förläggs till Fredhäll, skall kunna byggas ut så småningom, så att den kommer så nära som möjligt det önskemål som skolkommissionen på sin tid uppställde. Det måste bli en försöksinstitution, det är vi allesamman övertygade om, och vi kommer alldeles säkert att få flera tillfällen att ta upp utvecklingen på detta område. Såvitt jag har kunnat märka, är alla ledamöter i statsutskottets andra avdelning mycket intresserade av hur detta kommer att gå. Jag är övertygad om att i den mån man har möjlighet till det, kommer man att följa med denna sak mycket noga.

Herr talman! Vi inom statsutskottet tror att detta förslag kommer att bli av fundamental betydelse för den framtida lärarutbildningen, och vi tror också att det förslag, som departementschefen här har kommit med och som statsutskottet har kunnat biträda i praktiskt taget alla delar, skall bli av den stora betydelse som många av oss här i landet väntar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **ARRHÉN** (h):

Herr talman! När kammaren nu går att fatta beslut om det statsutskottsutlåtande som handlar om lärarhögskolan, kan den konstatera att vi i stort sett varit eniga i utskottet. Utlåtandet kommer inte heller att föranleda mig till några längre kommentarer.

Vad som förefaller mig vara en av de viktigaste principer, som fastslås i utlåtandet, är betonandet av att alla lärarkategorier sitter i samma båt, har en gemensam uppgift. Det är av vikt att de studerande under vistelsen vid lärarhögskolan har tillfälle att på ett annat sätt än tidigare sätta sig in i de olika skolformernas funktion och uppgifter. Detta betonas särskilt på sidan 72 i utskottets utlåtande, där det i slutet av första stycket står, att lärarkandidaterna bör beredas tillfälle att under ej alltför kort tid följa undervisningen i kommunala småskoleklasser. De bör även, säges det, få någon hum om förskolestadiet. Den uppfattning, som tar sig uttryck i dessa ord, har, efter vad jag skulle tro, under de senaste åren arbetat sig fram ute i landet. Inom de olika lärarkategorierna har den bestämda övertygelsen gjort sig gällande, att alla lärare har ett gemensamt verksamhetsområde och att vi måste bygga upp vår framtida yrkesverksamhet på det som i dessa avseenden förenar oss. Detta har tagit sig uttryck i bildande av s. k. lärarsällskap i olika skolstäder. I dessa sällskap har man sammanfört lärarkategorier från de skilda skolformerna för diskussion av gemensamma angelägenheter. Jag tror, att jag från min erfarenhet i det avseendet kan omvittna, att resultatet av detta närmande mellan de olika kategorierna har varit mycket lyckligt.

I övrigt vill jag bara säga några ord med anledning av att fru Sjöström-Bengtsson här gjort sig till talesman för småskollärarinneintresset i detta sammanhang. Vi har inte, såsom det har

sagts, någonting speciellt emot småskollärarinnorna i och för sig, men vi försöker hävda den principen, att när arbetet för de studerande vid den blivande lärarhögskolan börjar, skall de kunskapsmässigt stå på samma startlinje. För ledningen av undervisningen vid den blivande lärarhögskolan bör detta vara ett ofrånkomligt krav. Det är också anledningen till att utskottet på sidan 70 i tredje stycket av utlåtandet betonar, att den kompletteringsmöjlighet, som tidigare har stått de studerande till buds i samband med folkskoleseminariernas verksamhet, skall uteslutas, när det gäller lärarhögskolorna. När de studerande kommer dit skall alla förstudier vara klara, så att man kan gripa sig an med de nya uppgifter, som lärarhögskolan skall tillhandahålla. Som det nu är kan man nog beklagligtvis inte tänka sig, att den utbildning räcker, som småskollärarinnelevorna har, då de skall börja den egentliga yrkesutbildningen.

Jag har tidigare, redan 1950, i klar insikt om dessa problems art ställt yrkanden om en längre utbildning av småskollärarinnorna. Jag fick emellertid då böja mig för de upplysningar, som då lämnades, med hänsyn till tillgången på studenter och annat. Man får också nu överlåta denna fråga åt framtiden. Jag tror emellertid det är lyckligt — och därvidlag föreligger möjligen en liten motsättning till herr Näsströms anförande nyss — att utskottet går med på att man släpper in i lärarhögskolan en kategori småskollärarinnor, nämligen sådana som avlagt studentexamen. Den kategorien kan utöver vanlig skoltjänst tänkas få viss speciell användning. Försöksverksamhet får här komma med nya uppslag.

Herr Ohlon har i mycket energiska tongångar försvarat den motion, som jag väckte, när det gällde provårskön. Jag kan i alla delar instämma i vad han har sagt. Jag skall bara ytterligare fästa uppmärksamheten på ett par detaljer.

I utskottsutlåtandet säges, att man hoppas, att utbildningskapaciteten i lärarhögskolan beträffande ämneslärar-

Ang. inrättande av en lärarhögskola. kandidaterna skulle kunna ökas. Det är en from förhoppning, och ingen vill väl därvidlag ställa sig negativ. Jag vill bara peka på det förhållandet, att detta skulle nödvändiggöra en utbyggnad av lokalerna vid lärarhögskolan. På grund av tomfrågan där ute i Fredhäll, sådan den nu ligger till, kan en dylik utbyggnad endast tänkas komma till stånd om, låt oss säga, tjuvä till tjugufem år. Jag vill bara understryka denna realitet, så att ingen fäster några överdrivna förhoppningar vid denna eventuella möjlighet.

Det förslag, som skymtar i utskottets utlåtande beträffande möjligheterna till de nuvarande provårskursernas utbyggnad, är, som herr Ohlon i sitt anförande också betonade, i dagens läge utan tveivel det mest realistiska. Det är min varma förhoppning, att statsrådet tar upp denna sak, så att vi åter får kontakt med frågan i statsverkspropositionen därutöver nästa år.

Jag anser för min del att situationen, när det gäller provårskön, för närvarande är sådan, att man måhända måste gripa till ännu längre gående åtgärder. Det är nämligen att märka, att i trots av denna lärarhögskola om vilken vi i dag beslutar och som ger en utbildningskapacitet per år på, låt oss säga, sextio ämneslärarkandidater, kommer icke detta att innebära, att den nuvarande provårskön minskar. Tvärtom kommer den under den närmaste tiden — alltså i trots av lärarhögskolan — att öka, kanske upp till tusen. Då uppstår en synnerligen prekär situation. Man frågar sig redan ute på fältet: Är det meningen, att vi skall gå provåret, sedan vi pensionerats? Med det tjugufemårsperspektiv, jag nyss antydde, beträffande möjligheten att bygga ut lärarhögskolan, skulle detta inte te sig alldeles otänkbart.

Om man måste tillgripa kraftåtgärder på detta område, finns också den möjligheten, att man försöker utnyttja de tusenelevsläroverk, som vi för närvarande har så många av ute i landet och vilket samtidigt innebär, att vi har många kollegier på över femtio lärare. Det måste rimligtvis inom så stora kol-

Ang. reformering av läkarutbildningen.

legier finnas möjlighet att plocka ut sådana, som är lämpliga handledare för provårskandidater, naturligtvis under förutsättning att vi också har en acceptabel rektor. På det sättet skulle man måhända under en femårsperiod kunna få fram möjligheter att snabbt avverka provårskön. Dylika åtgärder är, om inte exakt överensstämmande, dock liknande dem som andra länder, exempelvis England, har tvingats att tillgripa. Det har där gått alldeles utmärkt. Vill man saken, så kan också medel av denna natur visa sig både nödvändiga och godtagbara.

Jag har, herr talman, genom min motion velat understryka det här föreliggande problemets betydelse. Yrkesutbildningen vid de högre skolorna upplever just nu en kris. Eftersom herr statsrådet är här närvarande, vill jag lägga honom dessa angelägenheter särskilt på hjärtat.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten I hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Sjöström-Bengtsson* begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 189 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Härefter bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna III och IV hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 190, i anledning av väckta motioner om främjande av forskningen och undervisningen på sjörettens område, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. reformering av läkarutbildningen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av läkarutbildningen jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 212, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över eklestastikärenden för den 27 mars 1954, föreslagit riksdagen att dels godkänna av chefen för eklestastikdepartementet förordade huvudsakliga grunder för en reformering av läkarutbildningen, att successivt genomföras från och med budgetåret 1955/56, dels ock godkänna av departementschefen förordade förändringar i personalorganisationen vid de medicinska lärosätena och till dem knutna undervisningssjukhus, att successivt genomföras från och med budgetåret 1955/56.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft åtskilliga i ämnet väckta motioner.

I de likalydande motionerna I: 542 av fru *Gärde Widemar* m. fl. och II: 702 av

fru *Andrén* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte

1) uttala önskvärldheten av en rationalisering av den medicinska undervisningen genom vidgad användning av undervisningsfilm och införande av undervisning genom television i lämplig omfattning;

2) uttala, att kursen i sjukvårdsteknik och fysikalisk terapi borde uppdelas i två kurser och ges ett timantal av för sjukvårdsteknik 20 timmar och för fysikalisk terapi 20 timmar;

3) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om tjänsteställningen för överläkaren vid karolinska sjukhusets reumatologiska klinik måtte göras till föremål för förnyat övervägande och att resultatet härav måtte redovisas vid 1955 års riksdag;

4) uttala önskvärldheten av att en utredning komme till stånd rörande inrättande av ordinarie lärartjänster i ämnet klinisk epidemiologi;

5) uttala, att undervisningskursen i allmän hygien borde utökas från 40 till 50 timmar;

6) uttala, att ett successivt inrättande av ytterligare professurer i barnpsykiatri vore ett angeläget önskemål;

7) uttala, att förhandlingar borde uppdragas med Sveriges läkarförbund rörande vissa avlösningsfrågor;

8) uttala önskvärldheten av att frågan om en obligatorisk sjukhustjänstgöring efter examen för allmänläkare upptoges till förnyad utredning; samt

9) i övrigt beakta vad som i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 553 av herr *Huss* m. fl. och II: 709 av herr *MunkteU* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att undervisningen i obstetrik och gynekologi skulle anordnas på det sätt, som universitetskanslern föreslagit, innebärande att ytterligare praktisk utbildning bereddades den studerande under en månads assistenttjänstgöring vid obstetrisk-gynekologisk avdelning i

Ang. reformering av läkarutbildningen.
omedelbar anslutning till assistenttjänstgöringen i kirurgi.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet avfattet sin hemställan i åtta särskilda, med I—VIII betecknade punkter. I punkterna I, II och VIII hade utskottet hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna av chefen för ecklesiastikdepartementet förordade huvudsakliga grunder för en reformering av läkarutbildningen, att successivt genomföras från och med budgetåret 1955/56;

b) godkänna av departementschefen förordade förändringar i personalorganisationen vid de medicinska lärosätena och till dem knutna undervisningssjukhus, att successivt genomföras från och med budgetåret 1955/56;

c) i anledning av motionerna I: 553 och II: 709 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännva vad utskottet i utlåtandet anförts;

II. att motionerna I: 542 och II: 702, i den mån de i motionerna framställda yrkandena icke blivit tillgodosedda med vad utskottet i utlåtandet anförts, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VIII. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 543 och II: 700 samt i anledning av motionerna I: 91 och II: 132 ävensom II: 714, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt förutsättningslös utredning rörande inrättande av en för den kliniska utbildningen avsedd, till Norrland förlagd medicinsk läroanstalt.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Malmborg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Vinge* ansett, att utskottets yttrande bort i viss anghen del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort i punkten VIII hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 91 och II: 132, I: 543 och II: 700 samt II: 714, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt och förutsättningslös

Ang. reformering av läkarutbildningen.

utredning rörande inrättande av en medicinsk läroanstalt förlagd till Norrland.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Så är då denna reform äntligen i hamn efter 16 års vedermödor i hägnet av växlande kommittéer. Jag vill gratulera herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för att han har lyckats lotsa den stormhärjade skutan i hamn. Reformen har liksom allt mänskligt sina förtjänster och sina fel. En av förtjänsterna ligger — åtminstone ytligt sett — däri, att man har lyckats pressa in så mycket i så litet, här översatt med så kort studietid. Det är emellertid ganska sannolikt, att man på denna punkt varit så skicklig, att det gränisar till ett illusionsnummer, vars otillräckliga verklighetsunderlag kan bli ödesdigert. Orsakerna till att jag har denna uppfattning vill jag helt kort ange i anslutning till den av fru Gärde Widemar och mig m. fl. väckta motionen.

Det är ju så, att den nya studieplanen har byggts på principen att utmönstra en del mindre aktuellt kursstoff och i stället ge plats för nya ämnen. Det har man också lyckats med. Man har avlägsnat en del gammalt och mindre aktuellt kursstoff och i stället tillfört en betydligt större kvantitet nytt kursstoff. Trots detta har man kommit fram till en normalstudietid, som är betydligt kortare än den nuvarande, närmare bestämt till 6,5 år. Det är som bekant en studietid, som för närvarande mycket få studenter kan avlägga en läkarexamen på. Det är därför inte underligt, att både utskottet och ett flertal remissmyndigheter är tveksamma om möjligheterna att hålla den beräknade normalstudieplanen. För att belysa, hur hårdhänt man har gått fram i sin rationaliseringsiver, kan nämnas att i det s. k. propedeutiska året, vari ingår tre tentamina och ett flertal slutförhör, icke har reserverats någon

som helst undervisningsfri tid för tentamensläsning.

Man frågar sig nu vad som kommer att bli följden av en studieplan, som är så här starkt koncentrerad och som i fråga om kraven på de studerande närmast kan betecknas som rigorös. Ja, ganska säkert är väl att en hög procent studerande inte kommer att kunna följa kursplanen. Vad skall man då göra med dem? Vid högskolor, där man tidigare har infört koncentrerad kursplan, t. ex. tekniska högskolan i Stockholm, har de, som kommit efter, antingen tvingats att avbryta sin utbildning eller belasta efterföljande kurser. En sådan tilläggsbelastning är emellertid inte möjlig när det gäller den medicinska utbildningen, huvudsakligen på grund av den starkt begränsade platstillgången. Alternativet för lärarna blir då att sänka tentamensfordringarna, varigenom man skapar ett hot mot utbildningens kvalitet. Departementschefen och utskottet har sökt åstadkomma en annan lösning, nämligen att föreslå sådana alternativ till de lokala studieplanerna, att det skall bli möjligt för de studerande att hålla normalstudietiden. Detta måste väl innebära rätt att befria från vissa kurser eller att medge reducerade kurser, eftersom det är uppenbart, att det inte är möjligt att lätta en börda, som är för tung, på annat sätt än genom att minska bördan. Men här har vi på nytt ett hot mot utbildningens kvalitet.

Enligt min mening kommer de konsekvenser av den hårda studieplanen, som jag nu har berört, att leda till att vi ganska snart efter den nya studieordningens fullständiga genomförande blir tvingade att utöka studieplanen med en lämplig tidrymd. Man frågar sig, om det icke hade varit lyckligare att gå den motsatta vägen, d. v. s. att från början dimensionera studieplanen för en något längre tidrymd och sedan genomföra de reduceringar som erfarenheten visar vara möjliga.

Risken av en försämrad kvalitet hos grundutbildningen kan bli särskilt allvarlig på grund av en annan omständighet. Man har nämligen enligt den nya

studieplanen avstått från att såsom hittills söka ge en fördjupad kunskap inom alla områden av medicinen, varigenom de utexaminerade läkarna skulle bli skickade att omedelbart börja med allmän praktik. I stället skulle examen bli den nödvändiga grundvalen för en senare, huvudsakligen praktiskt inriktad vidareutbildning, och därom är i och för sig ingenting att säga. Man hade emellertid då väntat sig, att den reform som nu föreligger skulle ha sört för att åtminstone grundlinjerna för en sådan vidareutbildning dragits upp och att man föreslagit en obligatorisk sjukhusutbildning av åtminstone ett år för rätt att öppna praktik. Men både departementschefen och utskottet avböjer tanken på att införa en sådan obligatorisk vidareutbildning. Utskottet tillägger försiktigtvis »i varje fall under en provotid». Riksdagen ställs alltså inför tvånget att ta risken av att läkare öppnar praktik, vilka endast har grundutbildning och till på köpet en grundutbildning, som åtminstone i vissa fall tycks komma att få en sänkt kvalitet på grund av dispenser och sänkta tentamensfordringar.

I vår motion har vi yrkat på obligatorisk sjukhustjänstgöring efter examen. Detta avstyrkes av utskottet. Självfallet skulle det icke tjäna något praktiskt syfte att här ställa ett yrkande emot utskottet, allra helst som frågan inte föranlett någon reservation. När utskottet säger att utvecklingen bör följas med uppmärksamhet, förutsätter jag emellertid, att spørsmålet så småningom på nytt kommer att framläggas för riksdagen.

Det är uppenbart att detaljerna i den framlagda studieplanen måste föranleda olika meningar i ett stort antal fall. I några fall har vi motionärer yrkat på ändringar av kursernas omfattning, nämligen när det är fråga om kurser som blivit alldeles påtagligt underdimensionerade. Det gäller exempelvis kurserna i sjukvårdsteknik och fysikalisk terapi, allmän kirurgi, radioterapi samt obstetrik med gynekologi. När statsutskottet om dessa yrkanden säger, att riksdagen inte behöver befatta sig med dem och att det

Ang. reformering av läkarutbildningen.
i stället tillkommer Kungl. Maj:t och universitetsmyndigheterna, förefaller det att innebära en alltför långt driven frivillig nedskärning av riksdagens befogenhet och en alltför bekväm väg att undgå ett ställningstagande.

Att det i realiteten måste förhålla sig så, framgår av att utskottet i ett specialfall, nämligen i fråga om undervisningen i obstetrik och gynekologi, gått ifrån den nämnda principen och gjort ett uttalande till förmån för en månads obligatorisk assistenttjänstgöring i ämnet, som påyrkas i flera motioner, vilket uttalande i och för sig inkasseras med tillfredsställelse, även om det är i magraste laget. Utskottet säger nämligen, att det kan råda en viss tveksamhet, om inte en månads obligatorisk assistenttjänstgöring i obstetrik och gynekologi kan anses önskvärd. Utskottet borde ha varit mera bestämt på denna punkt. Det finns nämligen ett särskilt viktigt skäl för att grundutbildningen i obstetrik och gynekologi bör vara tillräcklig, och det är att ett så stort antal förlossningar i vårt land utföres av underläkare, som inte har mer än grundutbildning. Man räknar med att 5 procent av alla förlossningar här i landet sker i hemmen och 95 procent på B. B.-avdelningar, lasarett och sjukstugor. Om vi antar att hälften av de nittiofem procenten förlöses på B. B.-avdelningar, d. v. s. specialavdelningar, så förlöses den andra hälften, kanske 40 eller 50 procent av förlossningarna, på vanliga lasarettavdelningar eller sjukstugor av underläkare, som har bara grundutbildning.

Nu är det självfallet omöjligt att ge alla underläkare som tjänstgör på kirurgiska avdelningar specialutbildning i obstetrik. När utskottet understryker nödvändigheten av att garantier skapas för att det icke vid lasarettavdelningar med förlossningsfall kan komma att saknas läkare med mer än grundutbildning i ämnet, så är detta ett fromt önskemål utan praktisk betydelse. Överläkaren kan nämligen sällan hinna till sjukbädden vid de snabba avgöranden och åtgärder, som det ofta är fråga om vid förlossningar. Desto viktigare är det alltså, herr

Ang. reformering av läkarutbildningen.

talman, att alla läkare har en skaplig grundutbildning i obstetrik.

Även på en annan punkt förefaller det som om statsutskottet hade kunnat och bort uttala sig med litet större målmedvetenhet och litet mer pondus, nämligen i fråga om undervisningen i reumatologi och tjänsteställningen för överläkaren vid karolinska sjukhusets reumatologiska klinik. Det är ett spörsmål som i fjol var uppe i riksdagen. Man nöjde sig då med att tillsätta en biträdande överläkare, d. v. s. en förste underläkare som närmaste chef för denna stora klinik. Meningen var att detta tillstånd skulle fortsätta intill dess att den nuvarande professorn och chefen för karolinska sjukhusets invärtesmedicinska klinik avginge från sin befattning. Denna tidpunkt närmar sig nu, herr talman, med stora steg, och ännu har ingen åtgärd vidtagits, trots att det ansetts sannolikt vid tidigare debatt i ärendet att frågan skulle aktualiseras vid framläggandet av denna proposition. Vi motionärer hade nu yrkat på en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att detta spörsmål måtte övervägas på nytt och att resultatet av detta övervägande måtte redovisas vid 1955 års riksdag, vilket ju i och för sig var ett ganska blygsamt yrkande. Statsutskottet vill emellertid inte tillstyrka detta yrkande. Utskottet säger att det i fjol skrev, att det förutsatte skärpt uppmärksamhet på denna fråga från Kungl. Maj:ts sida. Det nöjer sig även nu med att förutsätta uppmärksamhet, men formuleringen i fjol om »skärpt uppmärksamhet» har denna gång reducerats till »fortsatt uppmärksamhet». Någon särskilt het önskan om att i skrivelse till Kungl. Maj:t klart formulera utskottets ståndpunkt har man sålunda inte, vilket måste beklagas med hänsyn till risken för fortsat lägervall för undervisningen i reumatologi i Stockholm.

Herr talman! Det skulle vara åtskilligt mer att tillägga om frågor, som vi motionärer anser oss ha anledning att anmärka på, men det sagda må i varje fall för min del vara tillräckligt. För mig återstår att önska reformen all tänkbar framgång, även om jag, såsom jag tidi-

gare har sagt, hyser farhågor om resultatet av den reformerade utbildningen. Jag hoppas att svårigheterna kan övervinnas. Skulle det inte visa sig vara möjligt, får vi väl ta itu med problemet på nytt.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Då herr Huss inte ställde något yrkande, så gör ju detta det betydligt lättare för oss från utskottets sida, och vi kan fatta oss ganska kort.

Ett huvudsyfte med den framlagda propositionen och statsutskottets utlåtande har ju varit att förkorta utbildningstiden för läkarna och samtidigt öka antalet utbildade läkare. Det är framför allt denna senare punkt som jag något vill vidröra.

Förslaget innebär att den årliga intagningen av medicine studerande skall ökas från 310 till 342, alltså en nettoökning med 32. Man har tänkt sig att denna ökning skall ske med 6 i Stockholm, 10 i Lund och 16 i Uppsala. De flesta av de hörda instanserna har varit överens om att den hittillsvarande utbildningstiden för läkare är ganska lång. En kommitté har tillsatts för att söka komma till rätta med problemet, och denna kommitté har utfört ett mycket gott arbete. Den har lyckats komma fram till ett enhälligt förslag om viss förkortning av läkarutbildningen. Så långt har alla varit ense. Men när man kommer fram till detaljerna, gör man samma erfarenhet som alltid tidigare i liknande sammanhang, nämligen att då är man inte längre enig. Den som är intresserad av den ena eller andra detaljen anser att just det området har fått sig alltför kort tid tilldelad, och så undan för undan. När det sedan gäller att försöka lägga ihop pusslet, visar det sig, att om man skall beakta alla krav, så kommer man i stället för till den åsyftade förkortade utbildningstiden fram till en längre utbildningstid än man haft tidigare. Det är där de verkliga svårigheterna ligger, när man skall behandla sådana frågor som denna. Det är just denna grundlägg-

gande målsättning som man här har förändrat såväl vad det gäller utbildningens gång som vad det gäller antalet studerande. Det nya i detta förslag torde väl kunna sägas ligga framför allt i den grundläggande utbildningen. Man har velat förändra den så till vida att den inte längre skulle ge en fördjupad kunskap inom alla områden. Man har i stället velat få till stånd en viss någorlunda likformig grundutbildning och sedan tänkt sig en praktisk vidareutbildning inom de olika ämnesområdena. Vi i utskottet har ansett, att detta måste vara en mycket stor fördel, och i likhet med departementschefen vill vi tillstyrka det.

På en punkt, och den vidrörde även herr Huss, nämligen beträffande frågan om efterutbildningen för sådana läkare, som skall utöva privatpraktik, är utskottet emellertid litet betänksamt. Detta problem har man, enligt upplysningar vi har fått, ansett sig kunna lösa genom att Läkareförbundet självt skulle utöva en viss — vad skall vi säga — kontrollerande verksamhet över sina ledamöter. På det sättet skulle man kunna känna sig något så när tillfredsställd med den nya anordningen. Utskottet har som sagt varit tveksamt på den punkten, men vi hoppas att detta löfte kommer att hållas från Läkareförbundets sida. Det vore ju ganska ödesdigert, om unga nyutbildade läkare skulle börja öppna privatpraktik utan att ha fått den erfarenhet exempelvis vid sjukhus, som vi anser vara så nödvändig. Det är framför allt dessa ting som utskottet velat trycka på.

Herr Huss snuddade vid ett par tillfällen vid den motion, som han och ett par andra ledamöter väckt i denna fråga. Jag skulle vilja säga, att det är något säreget med denna motion. Jag för min del har sällan mött en liknande motion i riksdagen. Det verkar mera remissutlåtande än motion. Man har här travat upp olika önskemål i nio olika punkter. Utskottet har försökt att behandla dessa önskemål så fullständigt som möjligt, och jag tror att också herr Huss kan intyga, att vi försökt ta all möjlig hänsyn till de olika detaljspörsmål som kommit fram. Men, såsom jag nämnde i början,

Ang. reformering av läkarutbildningen.

vill man ha en verklig förkortning av utbildningstiden, kan man inte i samma andedrag göra en mängd detaljförslag om utökade kurser på de olika områdena, och det är ju det som är kärnan i det hela. Vi tror från utskottets sida, att denna omläggning av läkarutbildningen kommer att bli av mycket stor betydelse, men vi vill också framhålla att vi inte alls tror, att samtliga kandidater kan hålla denna förkortade tid på sex och ett halvt år, utan det torde nog bli på det sättet, att rätt många behöver längre tid för sin utbildning. Från utskottets sida skulle vi dock vara glada över om man kunde hålla detta såsom en median för utbildningstiden. Hur det kommer att gå med den saken, är mycket svårt att säga, men vi hoppas i alla fall att så skall kunna ske. De män, som suttit i denna utredning, är ju mycket sakkunniga personer, och vi tror också — och vet för resten — att de på varje punkt haft mycket ingående överläggningar och konferenser med företrädare på olika områden för att få fram bästa möjliga resultat.

Hela frågan är dock av en sådan stor betydelse, att vi från utskottets sida starkt vill framhålla, att vad vi här skrivit är en rekommendation att godkänna departementschefens förslag. Men vi är fullt medvetna om att erfarenheten kan komma att visa att det på vissa punkter kan behöva vidtagas detaljtåtgärder, och märkvärdigt vore det, om så inte skulle vara fallet.

Det finns en liten reservation till detta utskottsutlåtande. Den gäller kanske mest motiveringen, och om skrivningen av motiveringen kan man ju ha olika uppfattning. Men det är också en kläm i reservationen, som jag något skulle vilja beröra. Den avser inrättandet av en medicinsk läroanstalt förlagd till Norrland.

Majoriteten inom statsutskottet har ansett, att det skulle vara av utomordentligt stor betydelse, om Norrland kunde få en dylik läroanstalt, framför allt vad det gäller den kliniska utbildningen, och vi tror att det skall kunna ske utan alltför stora ekonomiska och andra besvär-

Ang. reformering av läkarutbildningen.

ligheter, som vi alltid har att ta hänsyn till när det gäller nya förslag.

Vi får ju alltid höra, att man i det rådande ekonomiska läget inte kan göra det eller det. Vad beträffar statsutskottets förslag, tror jag att det skall kunna genomföras utan några större kostnader; det avser ju att till Norrland få förlagd en medicinsk läroanstalt framför allt för den kliniska utbildningen. Dess bättre har vi uppe i Norrland länssjukhus som är fullt jämförbara med många av landets övriga sjukhus, och utskottet anser att den föreslagna anordningen bör kunna genomföras.

I reservationen går man längre och talar om inrättande av en medicinsk läroanstalt förlagd till Norrland; det gäller då inte bara den kliniska undervisningen utan även annan undervisning. Inte minst jag skulle vara glad, om vi för närvarande hade möjligheter att genomföra det förslaget. Men jag och mina norrländska kamrater i utskottet har trott, att det skulle vara lyckligast för det fortsatta arbetet på detta område, om vi kan få den kliniska utbildningen förlagd till något norrlandssjukhus; då kan man vinna viss erfarenhet där, som för framtiden kan vara av utomordentligt stor betydelse. Jag tror inte att det är lyckligt för oss norrlänningar, att man i alla situationer för fram mer eller mindre väl genomtänkta och grundade krav. Det är betydligt bättre om man kan komma med förslag, som det går att realisera — och den regeln är nog tillämplig även på detta område. Om man på något område genomför en åtgärd för tidigt, kan det tänkas att man gör saken mera skada än nytta. Vi för vår del tror att den utvecklingsgång, som utskottet här har tänkt sig, är den rätta, och det är därför vi på denna punkt har skrivit så som vi gjort.

Utskottets förslag omspannar ett mycket stort område, och det förvånar oss inte alls om de, som är intresserade av de olika detaljproblemen, kan ha avvikande uppfattningar och vara betänksamma på den ena eller andra punkten. Men när man skall sammanfoga det hela,

tror vi från utskottets sida att utredningskommitténs behandling av dessa frågor liksom övervägandena inom departementet sedan utredningen framlagt sitt förslag är av den arten, att man lugnt kan rekommendera Sveriges riksdag att godkänna det föreliggande förslaget.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HUSS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna vitsorda vad herr Näsström sade om att utskottet gått motionärerna till mötes i vissa principiella frågor, men jag måste opponera mig när han sedan hävdar att denna motion skulle i huvudsak komma med detaljförslag som innebär utvidgningar. Det finns i motionen faktiskt bara två konkreta förslag om utvidgningar, det ena gäller en ökning av timantalet i fråga om sjukvårdsteknik och fysikalisk terapi från 30 till 40, och det andra avser ökning av hygienundervisningen från 40 till 50 timmar. Jag tror att även herr Näsström måste erkänna, att önskemål om sammanlagt 20 timmars längre undervisning knappast hör till de anspråk som kan betecknas såsom förmätna.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Då jag ser statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här i kammaren, har jag begärt ordet för att rikta en vädjan till honom.

Vi är alla överens om att de nyutexaminerade läkarna måste ha en viss efterutbildning, antingen den har formen av en obligatorisk sjukhustjänstgöring eller säkras genom kompetenskrav, som Läkarförbundet uppställer för rätten att annonsera specialitet. För att en sådan efterutbildning skall kunna genomföras, måste det emellertid finnas underläkartjänster i tillräckligt antal, och jag utgår ifrån att så kanske i stort sett blir fallet. Dock är det av vikt, herr talman, att innehavarna av underläkartjänster när-

mast vid de kliniska sjukhusen icke i alltför stor utsträckning erhåller förlängt förordnade. Amanuenser och underläkare bör icke få tjänstgöra längre än som erfordras för specialistkompetens, i regel tre år. Det är endast under denna förutsättning ett tillräckligt stort antal läkare kan få specialistutbildning. Förr i tiden hände det — jag har minnen från Uppsala i det avseendet — att vederbörande kunde sitta kvar på underläkartjänsterna kanske åtta eller tio år. En sådan ordning hindrar andra från att erhålla behövligen utbildning.

Jag kan i allt instämma i vad statsutskottets representant herr Näsström, andra avdelningens ordförande, anförde. I anslutning till vad han yttrade rörande en motion om klinisk utbildning, en ny form av högskola eller akademi eller vad man vill kalla det, ber jag endast att få påpeka, att det torde vara fullständigt verklighetsfrämmande att för närvarande och inom överskådlig framtid räkna med möjligheter att bygga ut en fullständig medicinsk högskola i Norrland eller någon annanstans. Det rör sig här om byggnadskostnader av den storleksordningen — kanske 30 miljoner kronor eller mer — att statsmakterna säkerligen icke har möjligheter att ställa medel till förfogande. Det förslag, som statsutskottet har tillstyrkt, gäller ju däremot utomordentligt blygsamma kostnader; byggnader finnes redan i stort sett, och det är bara fråga om att ordna några föreläsningssalar och laboratorier. Detta är allt. Dessutom blir det kostnader för statsverket för akademilärarlönerna o. s. v., men allt rör sig om mycket blygsamma kostnader.

Herr talman! Jag har velat anförda detta, och jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr SNYGG (s):

Herr talman! I min egenskap av ledamot av statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande har jag haft anledning att syssla med problem, som rör uppbyggnaden av den statliga sinnessjukvården. Under arbetet i kommittén har

vi där blivit fullt på det klara med att det fordras högst avsevärda insatser från statens sida, om man skall kunna åstadkomma en godtagbar vård inom detta sjukvårdsområde. Det torde inte vara tillräckligt med de insatser, som förutsågs i 1950 års generalplan, vars realiserande beräknades till ca 375 miljoner kronor efter dagens prisläge, utan man får nog räkna med ännu större kostnader. Kommittén har därför särskilt betonat det angelägna i att på allt sätt söka begränsa kostnaderna.

I de petita, som kommittén årligen avger till Kungl. Maj:t med förslag till byggnadsåtgärder, har de senaste åren starkt understrukits behovet av en väsentligt ökad forskning inom psykiatrien. Kommittén anser nämligen, att ett av de mera verksamma sätten att komma till rätta med problemen på ifrågasvarande område är att på ett bättre sätt än hittills söka klarlägga sjukdomarnas orsaker och finna verksamma botemedel och behandlingsmetoder. Särskilt angeläget har kommittén funnit det vara att man så snart som möjligt åstadkommer en organiserad forskning inom den s. k. tunga psykiatrien. Jag tillåter mig därför att här citera vad kommittén skrivit härom i sina petita för innevarande budgetår.

Kommittén anför följande: »Att man på olika områden inom den övriga läkarvetenskapen gjort stora framsteg i fråga om behandlingsmetoder m. m. måste främst tillskrivas en mångsidig, stort upplagd och intensiv forskning. Även på det psykiatriska området är det nödvändigt med en vetenskaplig forskning, som går fram på olika vägar såsom biokemisk och nervfysiologisk, psykologisk och sociologisk forskning samt mera direkt på behandlingsmetoder inriktad forskning. För detta ändamål kräves bl. a. goda laboriemöjligheter, vårdavdelningar, anordnade på lämpligt sätt, och anställande av tillräckligt antal assistenter för vetenskapligt arbete. För närvarande äger psykiatrisk forskning rum i begränsad omfattning men företrädesvis inom den s. k. lättare psykiatrien vid framför allt universitets-

Ang. reformering av läkarutbildningen.

linikerna. Därest man genom vetenskapligt forskningsarbete inom den s. k. tunga psykiatrien kunde vinna närmare kännedom om de svårare psykiska sjukdomarnas orsaker och utvecklingsbetingelser, skulle möjligheterna till effektivare behandling och därmed kortare vårdtider ökas, vilket skulle komma sinessjukhusen mera till godo.

Sinnessjukvårdsberedningen har föreslagit, att kombinerade undervisnings- och forskningsavdelningar skulle inrättas vid Ulleråkers sjukhus i Uppsala, S:t Lars' sjukhus i Lund och S:t Jörgens sjukhus i Göteborg. Vid ett vart av dessa sjukhus skulle inrättas en professur, förenad med överläkartjänst, vilkens innehavare i första hand skulle biträda vid läkarutbildningen och bedriva forskning inom den tyngre psykiatrien. 1948 års läkarutbildningskommitté har i anledning av detta förslag i sitt betänkande om läkarutbildningen (SOU 1953:7) uttalat, att ett förverkligande av sinessjukvårdsberedningens förslag skulle medföra avsevärda fördelar särskilt för specialistutbildningen i psykiatri. Även ur forskningssynpunkt kunde dessa förslag leda till beaktansvärda resultat. Kommittén uttalade dock att med inrättandet av dessa professurer borde anstå till dess forskningsresurserna vid de existerande psykiatriska institutionerna ökats så att den vetenskapliga verksamheten där kunde bedrivas på ett tillfredsställande sätt. Vidare borde först behovet av personal och utrustning m. m. för de av sinessjukvårdsberedningen föreslagna avdelningarna närmare utredas.

Ehuru man kanske måste räkna med att de av sinessjukvårdsberedningen föreslagna professurerna vid de statliga sinessjukhusen icke samtliga kunna komma till stånd inom de närmaste åren, bör detta dock inte hindra, att en av dessa professurer inrättas ofördröjligen och de övriga snarast möjligt därefter. Kommittén — som anser att den psykiatriska forskningen vid universitetskliniker givetvis bör tillgodoses på bästa sätt — finner det nämligen synnerligen angeläget, att forskning även inom den

tunga psykiatrien bedrivs jämsides härmed. De med en så bedriven forskning och med inrättandet av dessa professurer sammanhängande spörsmålen böra emellertid enligt kommitténs mening bli va föremål för en särskild utredning. Kommittén hemställer därför, att en sådan utredning kommer till stånd snarast möjligt.»

I olika motioner i denna och andra kammaren i anledning av propositionen om byggnadsarbeten vid de statliga sinessjukhusen yrkades, att riksdagen ville uttala, att frågan om inrättande av särskilda undervisnings- och forskningsavdelningar vid vissa statliga sinessjukhus borde göras till föremål för skyndsamt utredning av Kungl. Maj:t. Dessa motioner besvarades i statsutskottets utlåtande nr 113, där utskottet erinrade om att Kungl. Maj:t i propositionen nr 212 upptagit frågan till behandling. Chefen för ecklesiastikdepartementet hade därvid uttalat, att närmare utredning om professurer i psykiatri vid sinessjukhusen snarast borde komma till stånd. Då syftmålet med ifrågakvarande motionsyrkanden således redan syntes tillgodosett, ansåg utskottet, som understök att utredning borde igångsättas snarast, någon formelig framställning i ämnet från riksdagens sida ej vara erforderlig.

I det nu föreliggande utlåtandet från statsutskottet över propositionen angående läkarutbildningen är refererat departementschefens nyssnämnda uttalande. Däremot finnes ej uttryckligen sagt något i frågan från utskottets sida. För egen del tolkar jag detta såsom ett instämmande i vad departementschefen sagt och att sålunda utredning om inrättande av de nämnda professurerna snarast kommer till stånd. Jag skulle emellertid vara tacksam för att från någon representant från utskottets andra avdelning få en bekräftelse på att min tolkning är riktig.

Herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Det är inte för att polemisera mot någon föregående talare, som jag här tagit till orda. Jag är givetvis

Om inrättande av ett universitet i Norrland.

tacksam för att utskottet har tillstyrkt denna proposition, som säkert kommer att få en avsevärd betydelse för läkarutbildningen här i landet.

Det är emellertid nog också riktigt, att vissa punkter i Kungl. Maj:ts förslag förtjänar att ytterligare övervägas, och jag gör ingen erinran emot vad utskottet därvidlag uttalat. Det är enligt min mening inte minst med hänsyn till bristen på läkare verkligt värdefullt med den minskning i läkarnas mycket långa studietid, som nu bör kunna komma till stånd. Det är med tanke på läkarbristen särskilt värdefullt med den ökning av intagningen från 310 till 342 per år, som vi ansett oss kunna föreslå i propositionen.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om en sak, som för övrigt berördes häromdagen i andra kammaren i ett interpellationssvar av inrikesministern. Han nämnde där, att vi i regeringen är beredda att vidtaga åtgärder för ytterligare utökning av läkarutbildningen genom att utnyttja alla till buds stående möjligheter såväl utom som inom landet. Härvidlag skall givetvis även beaktas vad utskottet har skrivit om möjligheterna att förlägga viss utbildning till Norrland.

Jag tror sålunda att det beslut, som riksdagen nu går att fatta, kommer att i avsevärd grad kunna bidra till att läkarbristen här i landet så snart ske kan hävas.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna II—VIII.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om inrättande av ett universitet i Norrland.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av väckt motion om inrättande av ett universitet i Norrland.

I en inom andra kammaren av herr *Holmberg* m. fl. väckt motion (II: 5) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:ten hemställa om utredning om inrättandet av ett universitet i Norrland.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen II: 5 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Näs-gård*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Denna fråga om inrättande av ett universitet i Norrland är ju inte ny för riksdagen. Den har ju behandlats här bland annat under åren 1946 och 1948.

Frågan har ett ganska intimt sammanhang med den nyss behandlade frågan om läkarutbildningen. På tal om den måste jag ju säga, att det beslut, som nyss klubbfastes, utgör ett framsteg, men det löser inte de problem i fråga om läkarutbildningen, som är så brännande och aktuella för Norrland, ty en klinisk utbildning i Norrland innebär endast en halvmesyra.

Jag vill erinra om att vid ett tillfälle sade författaren Albert Viksten vid en norrlandsmässa, att norrlänningarna inte vill vara filialmänniskor, men såvitt jag kan finna är det en mycket stark tendens för att norrlänningarna i långa tider skall få fortsätta att vara filialmänniskor.

Behovet av ett nytt universitet och behovet av att det skall förläggas till Norrland har ju tidigare varit under behandling här i riksdagen, och huvudpunkterna i motiveringen har varit och är fortfarande för det första att skapa betingelser för högre utbildning åt den norrländska ungdomen och för det andra att få till stånd en vetenskaplig forskning, avseende det norrländska näringslivet, medicinsk forskning o. s. v. En medicinsk högskola skulle bli en del i detta norrlandsuniversitet. Det är de särpräglade förhållandena i Norrland som motiverar allt detta.

Om inrättande av ett universitet i Norrland.

I detta sammanhang bör observeras, att gymnasiorganisationen i Norrland har starkt utbyggt under den senaste femårsperioden, så att antalet utexaminerade studenter har fördubblats. Uppsala universitet har nu cirka 500 norrlandsstudenter mer än i mitten av 1930-talet. Om det funnes ett universitet i Norrland, så skulle givetvis ett större antal ungdomar i Norrland skaffa sig fortsatt utbildning, och därtill skulle ett mycket stort antal av dessa ungdomar stanna kvar i Norrland.

Det har ju under flera år pågått en konkurrens mellan norrlandsstäderna om var ett eventuellt norrlandsuniversitet skulle förläggas, och beslutet att det femte exemplaret skulle placeras i Umeå har ju inte upphävt denna konkurrens. Östersund, Skellefteå och såvitt jag kan förstå även Sundsvall har redan gjort investeringar för universitetets förläggande till nämnda städer. Detta visar det stora intresset men också nödvändigheten av att denna fråga någon gång blir löst.

Utskottet säger att frågan nu har avancerat så långt att den är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Ecklesiastikministern lämnade här för cirka två veckor sedan ett interpellationssvar i ärendet, och såvitt jag kunde förstå visade han därvid ett positivt intresse för en utredning av denna sak. Universitetskanslern har också varmt förordat en utredning i denna fråga. Remissinstanserna ställer sig över lag mycket positiva. Opinionsen är mycket stark, och jag vill här uttala den förhoppningen, att då frågan ligger under Kungl. Maj:ts prövning, det med hänsyn till ecklesiastikministerns positiva svar på interpellationen och remissinstansernas gynnsamma inställning inte måtte dröja länge, innan vi får ett positivt förslag från regeringens sida i denna för Norrland så viktiga fråga.

På grund av frågans nuvarande läge har jag, herr talman, inget yrkande.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Detta är ju ett mycket gammalt önskemål, men liksom när det

gäller många andra framställningar på liknande områden får man väl ändå undersöka vad som är möjligt och vad som är mindre möjligt. Jag vill genast säga att jag tror att det är möjligt eller rättare sagt att det kommer att bli möjligt att få till stånd ett universitet i Norrland, men lika öppet vill jag säga att jag icke tror att det är möjligt nu. Alla som har satt sig in i vad detta betyder förstår mycket väl, att vi icke skulle gagna Norrland med att få någon sorts epainstitution här, utan om vi skall få ett universitet, måste detta vara fullt likvärdigt med t. ex. Uppsalas, dit norrlandsungdomen nu sedan århundraden oftast har rest. Det är inte samma sak att få en mindre väl utvecklad läroanstalt i Norrland som att få ett verkligt fullödig universitet.

Det sades nyss, att universitetskanslern har tillstyrkt detta förslag. Ja, det är vi glada över, men vi bör uppmärksamma vilket tillägg han gjort. Han har sagt att han vill understryka, att enligt hans mening ett eventuellt upprättande av ett dylikt universitet icke rimligen synes böra ifrågakomma, innan de befintliga akademiska lärosätena fått den i vissa avseenden ofrånkomliga upprustning, som alltjämt kräves för att sätta dem i stånd att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter.

Jag tror att kanslerns sätt att se på saken är nyktert, och jag tror att vi norrlänningar inte gör Norrland någon tjänst genom att i tid och otid komma med vad jag kan kalla kolonialpåpekanden. Norrland är en del av Sverige och vill bli behandlat på samma sätt som den övriga delen av landet. Det har skett en utveckling på detta område lika väl som på alla andra, och jag tror att vi så småningom kommer dithän att vi kan säga att nu är tiden inne att skapa ett universitet i Norrland.

Jag tror inte att det behövs några särskilda påtryckningar för att Kungl. Maj:t skall fatta vad saken gäller. Jag är övertygad om att Kungl. Maj:t sedan många år tillbaka har varit väl insatt i detta problem, alldeles oavsétt vem som har varit ecklesiastikminister.

Om inrättande av ett universitet i Norrland.

Det finns många andra ting som vi i Norrland också skulle önska oss. Jag för min del har den uppfattningen att ett universitet utgör den översta utbildningsanstalten för vad jag vill kalla serviceyrkena. Vad vi kanske ännu mera behöver där uppe i Norrland är en utveckling av näringslivet, så att vi kan bära ett universitet. Vid en stor sammankomst i universitetsfrågan för några månader sedan — jag vill minnas den ägde rum i Skellefteå — nämndes det t. ex. att järnverket i Norrbotten var av mycket större betydelse för övre Norrland än ett universitet skulle vara, och jag vill kraftigt understryka det påståendet. Därmed intet ont sagt om strävandena att få till stånd ett högre lärosäte där uppe. Jag tror emellertid att vi gör hela denna sak en stor tjänst, om vi ser på den lika nyktert som vi brukar se på andra ting i denna kammare. Vi har nyss fattat ett beslut, som jag för min del anser medföra den första förutsättningen för att vi inom rimlig tid skall kunna få till stånd en högre läroanstalt i Norrland, alltså beslutet om läkarutbildningen. Genomförs detta så snabbt som vi hoppas, tror jag att vi därigenom får en grund att undan för undan bygga vidare på. Jag är den siste som på något sätt skulle vilja motarbeta tanken på upprättandet av ett universitet i Norrland, men jag tror ändå att vi norrlänningar bör se på saken klart och nyktert.

Man kan då göra den invändningen att tankens realiserande möjligen skulle påskyndas, om man så här varje år bombarderar riksdagen med motioner i ämnet. Jag tror inte att det förhåller sig på det sättet. Jag tror att Kungl. Maj:t är mycket intresserad av detta och vid den lämpliga tidpunkten kommer att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att vi så småningom skall kunna nå fram till det resultat på detta område som vi så gärna önskar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Grym* (s).

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Om man från början ställer alltför stora fordringar på ett universitet i Norrland, är jag rädd att det dröjer alldeles för länge, innan det kommer i gång. Det är ju riktigt att det har tagits ett litet steg på vägen genom kammarens beslut om den medicinska utbildningen, och jag tror för min del att man bör vara en smula blygsam i början. Jag kan i det sammanhanget peka på Stockholms högskola, som väl nu är ett självständigt universitet om man bortser från medicinska och teologiska fakulteter. Men den utvecklingen har ägt rum under de senaste trettio, trettiofem åren, och det har alltså tagit en lång tid, innan man kom dit. Inte heller när det gäller ett norrländskt universitet tror jag att vi bör ställa anspråken för högt från början. Det behöver inte fördenskull bli fråga om något »epauniversitet», vad nu detta uttryck skall innebära.

Jag har, herr talman, begärt ordet därför att jag avgivit en blank reservation, men jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Såsom herr Näsström och även herr Persson har framhållit ligger redan framställningar i frågan hos Kungl. Maj:t, och vi hörde för någon vecka sedan då eklestikministern besvarade en interpellation av min partikamrat herr Pålsson att statsrådet hyser ett positivt intresse för frågan.

Det finns en mycket stark opinion bakom framställningarna. Nu har lyckligtvis även universitetskanslern tillstyrkt en utredning, men jag är inte lika nöjd med det villkor som han har uppställt som herr Näsström nyss tycktes vara. Kanslern skriver att enligt hans mening ett eventuellt upprättande av ett dylikt universitet icke rimligen synes böra ifrågakomma innan de befintliga akademiska lärosätena fått den i vissa avseenden ofrånkomliga upprustning, som alltjämt kräves för att sätta dem i stånd att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter. Nu skall man naturligtvis inte pressa detta villkor för

Om inrättande av ett universitet i Norrland.

långt. Jag förstår att universitetskanslern inte menar, att högskolornas och universitetens alla krav skall bli uppfyllda, utan endast de krav som han anser vara ofrånkomliga. Men vi känner till mycket väl hur det går med universitetens petita. Jag vet bara ett enda fall när universiteten fick ungefär vad de begärde. Förra finansministern Ernst Wigforss berör det i tredje delen av sina memoarer. Han berättar, att någon tid efter kriget trodde man inom regeringen, att det fanns betydligt större resurser än som senare visade sig stå till förfogande. Detta, förklarar herr Wigforss, var anledningen till den frikostiga och verkligt behövliga upprustning av universitet och högskolor som skedde den gången. Men jag tror inte att vi kan räkna på att detta upprepas.

Jag behöver inte ytterligare understryka de starka önskemålen från Norrland i denna fråga. Jag vill till sist bara framhålla följande. Vi kommer senare i dag till en fråga som gäller, huruvida ett visst slags undervisning skall uppehållas på två orter i landet eller bara på en. Då har det framförts som ett viktigt argument för att bibehålla denna undervisning även i Stockholm, att studenterna i Stockholm och östra Sverige ogärna vill underkasta sig besväret och kostnaderna att resa till Göteborg för att få sin utbildning. Men om man jämför detta med Norrlands förhållanden, finner man, att det mäts med underliga mått. Norrlands studenter har i alla tider fått resa ner till Uppsala och på senare tid även till Stockholm — många har för resten fått resa till Lund, t. ex. för att erhålla medicinsk utbildning. Jag tror, herr talman, att Norrland har mycket legitima krav i denna fråga, och jag vill ansluta mig till den tidigare här i dag uttalade förhoppningen att eklestiasitikministern med det snaraste sätter i gång den utredning som han har utlovat.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Det var några saker i herr Näsströms yttrande som gjorde att jag begärde ordet ytterligare en gång.

Herr Näsström uttalade, att vi inte skall skynda på saken, ty vi vill inte ha något epauniversitet. Nej, det har inte heller vi velat ha, utan vad vi under årens lopp har velat ha är ju en utredning. Jag sade i mitt anförande, att allting nu tycks ha mognat fram, så att regeringen måste sätta i gång med denna utredning. Jag kan naturligtvis inte instämma i det resonemang som herr Näsström förde när han sade, att vi måste först utveckla näringslivet i Norrland, så att det kan bära ett universitet. Skall man ha det som utgångsläge, skulle det ha dröjt länge, innan vi hade fått det första universitetet i vårt land. Måste man inte ställa in frågan i dess sammanhang och se saken så, att ett norrlandsuniversitet skapar ett gott utgångsläge bl. a. för att utveckla det norrländska näringslivet?

Jag tyckte nog, att herr Näsgrård var litet strävare i tonen än herr Näsström. Denne ville mycket starkt betona vad universitetskanslern hade tillagt i sitt yttrande, nämligen att vi först måste utrusta och utbygga våra andra universitet. Men skall vi vänta till den dagen, herr Näsström, innan norrlandsuniversitetet kommer, så kommer det aldrig. Ty när kommer vi dit att vi kan fastställa att de andra universiteten är tillgodosedda för alla tider? Jag tror, herr Näsström, att man inte skall lägga tyngdpunkten vid detta tillägg av universitetskanslern, ty motståndarna till norrlandsuniversitetet tar fasta på just detta. Tyngdpunkten måste man lägga vid universitetskanslerns uttalande, att det är av behovet påkallat att utreda frågan om ett norrlandsuniversitet. Jag hoppas att denna utredning verkligen kommer till stånd så fort som möjligt.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Att jag talade om universitetskanslern berodde på att herr Persson åberopade vad denne hade sagt. Jag har, herr talman, aldrig haft för sed att som bevis för min framställning åberopa halva yttranden från vederbörande instanser, utan jag har känt det som en

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

moralisk plikt att återge deras hela inlägg. När herr Persson nöjde sig med att här referera kanslerns halva yttrande var det en utfyllnad från min sida då jag påpekade vad kanslern i övrigt hade sagt. Det skedde alltså för att man skulle få en fullständig bild av vad kanslern hade åsyftat. Jag måste fortfarande anse det vara riktigt att göra så. Annars får ju åhörarna en felaktig bild av vad som har förekommit i ärendet.

Vad herr Persson sade i övrigt skall jag inte orda mycket om. Jag har dock under många år sysslat med skolfrågor i olika instanser. Om herr Persson tror, att det blir bra bara vi får ett universitet i Norrland, oberoende av hur detta blir i jämförelse med motsvarande andra lärosäten, är det en bedräglig tro. Det är inte så lätt att bryta den gamla traditionen att de norrländska studenterna reser ned till Uppsala och andra orter. Jag har den bestämda uppfattningen, att om man skall bryta denna tradition, måste man ha fullt jämförbara lärarkrafter vid det nya universitetet i Norrland. Jag är, herr talman, inte riktigt säker på att man når dithän, i varje fall inte under en mycket lång övergångstid.

Med detta har jag velat säga, att jag vill varmt förordas att vi får ett universitet i Norrland, men att det skulle vara en olycka, om det skulle komma till för tidigt — då skulle det kanske göra större skada än nytta.

Sedan skulle jag vilja säga ett par ord till vännen Näsgård. Han överflyttade i någon mån diskussionen till nästa ärende på dagens föredragningslista. Han framhöll, att man när det gäller skeppsbyggeriet vill bibehålla två undervisningsanstalter. Man vill ha kvar anstalten här i Stockholm för att göra det möjligt för studenterna i östra Sverige att få nära till läroanstalten. Men skulle herr Näsgård ha varit konsekvent, skulle han icke ha stått på majoritetens sida i det utskottsutlåtandet, utan då skulle han ha stått tillsammans med oss reservervanter. Ty det gäller ju inte bara studenter från östra Sverige, utan också stu-

denter från Norrland. Enligt herr Näsgårds inställning till detta ärende kommer ju våra norrlandsstudenter att tvingas att resa till Göteborg i stället för att ha möjlighet att resa till Stockholm.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen av den högre undervisningen i skeppsbyggeri jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 136, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 26 februari 1954, föreslagit riksdagen att besluta, att skeppsbyggeriundervisning även framdeles skulle vara anordnad vid såväl tekniska högskolan i Stockholm som vid Chalmers tekniska högskola.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlson* m. fl. (I: 552) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* m. fl. (II: 704), i vilka hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta dels att undervisningen i skeppsbyggeri skulle anordnas enbart vid Chalmers tekniska högskola, dels ock att möjligheterna för teknologer inom skeppsbyggerifacket från Östsvrige att genomföra de två första studieåren vid tekniska högskolan i Stockholm samt de två senare åren vid Chalmers tekniska högskola skulle utredas genom överstyrelsens för de tekniska högskolorna försorg.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 552 och II: 704, besluta, att skeppsbyggeriundervisningen skulle nedläggas vid tekniska högskolan i Stock-

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

holm och koncentreras till Chalmers tekniska högskola.

Reservation hade avgivits av herrar *Näsström*, *Einar Persson*, *Johansson* i *Mysinge* och *Hoppe*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 552 och II: 704, besluta, att skeppsbyggeriundervisningen även framdeles skulle vara anordnad vid såväl tekniska högskolan i Stockholm som Chalmers tekniska högskola.

Herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Frågan om den högre skeppsbyggeriundervisningen här i landet, och då särskilt frågan om den skall förläggas till en eller två platser, är ju av ganska gammalt datum. Åtminstone under tjugu års tid har man diskuterat denna sak och behandlat den såväl i utredningar som i regeringen och riksdagen. Besluten har i viss mån gått stick i stäv mot varandra. Jag skall inte här ta upp tiden med någon redogörelse för hur frågan har avancerat. Jag kan emellertid gott understryka, att vägande skäl kan anföras för ståndpunkten att vi bör ha denna utbildning såväl vid tekniska högskolan i Stockholm som vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg. Det är ju inte något större antal elever som behöver utexamineras här. Ur vissa synpunkter — även ekonomiska — skulle det naturligtvis ha fog för sig att göra en koncentration, och då har det ju inte varit tal om annat än att Göteborg skulle få utbildningen i fråga.

När nu i alla fall regeringen i denna omgång har stannat för att bibehålla utbildningen på båda ställena och flertalet remissinstanser också är på samma linje, har det varit två avgörande punkter som man särskilt räknat med, dels examinationsbehovet och dels rekryteringsfrågan. Det tycks som om det vore mycket svårt att exakt fastställa examinationsbehovet, men jag kan i alla fall inte finna rimligt vad utskottet skriver på sidan 29: »Utskottet har icke blivit

övertygat om att behov — i varje fall inom de närmaste åren — kan komma att föreligga för utbyggande av Chalmers tekniska högskola på sätt nyss angivits.» Det skulle alltså inte finnas ett behov som motiverar en väsentlig utökning, därest man koncentrerar undervisningen till ett enda ställe. Reservationen inom tankestreck antyder, anser jag, att utskottet känner sig en smula osäkert på sin sak, och under dessa förhållanden är det ingen rim och reson att under mellantiden — man kan tänka sig ett större behov så småningom — rasera den undervisning, som hitintills har visat sig fylla ett klart behov och som har skötts på ett gott sätt vid tekniska högskolan i Stockholm.

När det gäller att få en uppfattning om såväl examinationsbehovet som rekryteringen har de näringslivets organisationer, som har yttrat sig, representerande främst varvsindustrien och rederierna, kommit till det resultatet, att det i dagens läge råder brist på ingenjörer med denna kompetens. Det är någonting som ingen lär kunna förneka. Dessa remissinstanser har emellertid vidare förutsett ett ökat behov även under den närmaste tiden. Jag menar sålunda, att även om man inte kan ange ett exakt examinationsbehov, så kan man säga att den kapacitet, som finns bara på det ena stället, för ganska lång tid skulle vara i minsta laget. Den brist som vi har är känd, och den skulle, om alltså examinationen nedlades på det ena stället, ingalunda fyllas inom rimlig tid.

Det är inte endast näringslivet som står på denna linje, utan även marinen befinner sig i samma predikament. Marinen har brist på fullt utbildade skeppsbyggare, och utöver de beställningar, som redan finns och som inte alla har kunnat besättas, behövs ytterligare ett antal. Jag kan också peka på att marinen ju mycket klart har angivit, huru som dess folk mera har känt sig draget åt en utbildning i Stockholm än i Göteborg. Det är en högst avsevärd skillnad mellan det antal som har genomgått denna utbildning i Stockholm jämfört med dem som genomgått den i Göteborg.

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

Härmed är jag inne på den andra frågan, som jag ansett vara av synnerligen stor vikt, nämligen rekryteringen. Det sägs av somliga, och även utskottets majoritet tycks ha den uppfattningen, att det inte spelar så stor roll var studierna förläggs här i landet, då de flesta studenterna i alla fall inte kan bo i sina hem. Ja, det förefaller i alla fall av vissa remissyttranden, och jag tycker att även annat pekar i denna riktning, som om det inte var så likgiltigt för de studerande och deras familjer, huruvida de fick avlägga sin examen i närheten av hemorten eller tvingas att resa längre bort. Det är nog ingen tvekan om att för en betydande del av landet, däribland för den stora befolkningsanhopning som vi har i huvudstaden och dess närmaste omgivningar, kommer det att bli en avvägning av för denna sak ganska allvarlig natur, nämligen huruvida vederbörande anser sig vilja studera i Stockholm eller i Göteborg. Och det är nog ingen tvekan om att en hel del av de mest kvalificerade ifrån östra Sverige, delvis också från Norrland, vilket nämnts tidigare under debatten, kommer att mycket allvarligt överväga om de inte kan studera någonting annat på närmare håll i stället för skeppsbyggeri Göteborg.

Jag skulle för min del tro, att de allra flesta av dem som tänker sig en ingenjörutbildning inte är alldeles tvärsäkra på att de passar bäst som t. ex. skeppsbyggare och inte ungefär lika bra skulle kunna passa för något annat ingenjörsfack. Jag är därför för min del mycket allvarligt bekymrad för att vi för skeppsbyggeriutbildningen inte skall få tillräckligt av de mest kvalificerade sökandena, om vi nu koncentrerar utbildningen till Göteborg. Jag tror att därest ett sådant beslut i alla fall fattas, kommer det att visa sig att det krävs mera än det minimum som statsutskottet har räknat med, så att besparingen ändå inte blir nämnvärd.

Harr talman! Detta är orsakerna till att jag har stannat för det förslag, som föreligger i Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende. Jag ber att få hemställa till kammaren, att den måtte fatta beslut

i enlighet med reservationen vid detta utlåtande, vilken innebär detsamma som Kungl. Maj:ts proposition.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Det är en gammal fråga, som här föreligger på riksdagens bord. År 1935 avgav en sakkunnigkommitté ett betänkande vari det yrkades dels att Chalmers dåvarande tekniska institut skulle förvandlas till en teknisk högskola, dels att skeppsbyggeriundervisningen, som var splittrad på Stockholm och Göteborg, skulle koncentreras i varvsindustriestaden Göteborg. Med anledning av detta betänkande hade ecklesiastikministern den gången, statsrådet Engberg, ett yttrande i statsverkspropositionen, vari han principellt anslöt sig till de sakkunnigas förslag, och riksdagen gav också sin principiella anslutning till förslaget att skeppsbyggeriundervisningen skulle koncentreras till en enda plats.

Sedan kom samlingsregeringen till i samband med kriget på hösten 1939. Detta medförde bl. a. ecklesiastikminister-skifte. Den nye ecklesiastikministern blev tydligen utsatt för kraftiga påtryckningar, och i 1940 års statsverksproposition hade han ett yttrande där han uttalade sin tvekan i fråga om detta ärendes fortsatta behandling. Riksdagen sade emellertid ifrån att den stod fast vid sitt principbeslut från år 1936.

1941 kom ecklesiastikministern tillbaka, och nu begärde han vissa övergångs-anordningar, enligt vilka man skulle bibehålla en rudimentär skeppsbyggeriundervisning i Stockholm. Riksdagen yttrade återigen detsamma som den gjort två gånger tidigare: skeppsbyggeriundervisningen borde koncentreras, men med hänsyn till att Chalmers tekniska högskola befann sig under uppbyggnad, kunde man gå med på ett övergångs-tillstånd. Samtidigt hopkopplades liksom förut flygtekniken och skeppsbyggeriet vid tekniska högskolan i en enda avdelning.

Man beslöt 1941 att professuren i skeppsbyggeri, som varit ledig vid tekniska högskolan, jag tror sedan år 1926,

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

skulle dras in, och efter den tidpunkten har man inte här i Stockholm haft någon professur i ämnet, utan undervisningen har ombesörjts av en speciallärare, dåligt avlönad, nu snart 70 år gammal. Det är med anledning härav som detta ärende återigen har kommit på riksdagens bord, och nu yrkas på att skeppsbyggeriundervisningen i Stockholm, som under en lång tid fört en tydande tillvaro, skulle återuppväckas ur sin halvslummer.

Av den kungl. propositionen framgår, att Kungl. Maj:t har varit mycket tveksam och tydligen utsatt för påtryckningar. Det råder ingen tvekan om varifrån påtryckningarna kommit, nämligen från marinen, antingen direkt på Kungl. Maj:t eller indirekt via näringsorganisationerna.

Nu har det emellertid hänt någonting sedan 1941 även på detta tekniskt-vetenskapliga område, nämligen att flygtekniken allt mer och mer kommit att glida isär från skeppsbyggeritekniken. De där två detaljerna har numera inte mycket gemensamt och får allt mindre och mindre gemensamt, ju större hastigheter flyget får. Flygteknikens målsmän har ju energiskt protesterat mot vad som här kommer att ske. De menar att det blir till förfång för flygtekniken i vårt land, och även flygvapnet har under de senaste dagarna trätt in på skådebanan och sagt ifrån om de allvarliga konsekvenser att eftersättande av flygtekniken kan få för vårt flygvapens utveckling.

I den kungl. propositionen räknar man med en årlig intagning av skeppsbyggeradepter med 20 i Stockholm och 25 i Göteborg, d. v. s. sammanlagt 45. Utskottsmajoriteten håller före att det räcker med de 25 som kan tas in i Göteborg, där man för övrigt har en viss marginal och kan ta in fler än 25, om det kniper.

Propositionen tar mycket lätt på denna fråga. Det står emellertid i propositionen på s. 18: »Enligt en på initiativ av ordföranden i avdelningsrådet för skeppsteknik och flygteknik vid tekniska högskolan i Stockholm, t. f. marinöver-

direktören Birger Swenzén, företagen utredning har skeppsbyggeriindustrien med närstående industrier, marinen m. m. anställt inalles 161 högskoleutbildade skeppsbyggnadsingenjörer inklusive mariningenjörskadetter under 15-årsperioden 1934—1948. Detta visar ett genomsnittligt årligt behov av omkring 11 civilingenjörer.»

Nu kan man ju invända, att denna beräkning är litet gammal, då den gäller 15-årsperioden 1934—1948. Därför har i statsutskottets utlåtande tagits en senare period, nämligen 1941—1948. Det visar sig då, att under den perioden har i genomsnitt 14 nyexaminerade skeppsbyggnadsingenjörer årligen fått anställning inom sitt fack, samtidigt som 19 utexaminerats. Det betyder att i genomsnitt har varje år 5 utexaminerade skeppsbyggnadsingenjörer kommit bort i hanteringen. De har fått genomgå en smärtsam och dyrbar omskolningsprocess, därför att de inte har kunnat få arbete inom det fack för vilket de har underkastat sig en dyrbar utbildning.

I själva verket möter man skeppsbyggnadsingenjörer i den svenska industrien på alla möjliga håll, i textilindustrien, i den elektrotekniska och t. o. m. i den kemiska industrien, vilket visar att utbildningskapaciteten för skeppsbyggnadsingenjörer är alltför stor. Denna överdimensionering av utbildningskapaciteten tycks vara en internationell företeelse — det är inte bara i vårt land som det utbildas för många skeppsbyggnadsingenjörer. Det har talats om att ett visst varv här i landet har så och så många utländska ingenjörer i sin tjänst — jag tror man nämnt siffran 10 eller 11 — men detta är bara en naturlig och lättförklarlig företeelse. Dessa människor har nämligen helt enkelt inte lyckats få anställning i sitt eget hemland. De har därför tvingats att ta den anställning mot kanske låg lön, som erbjudits dem i Sverige. Härtill kommer att skeppsbyggnadsindustrien i Sverige otvivelaktigt står på en hög nivå. Åtskilliga av utlänningarna har sannolikt tagit arbete här i studiesyfte, för att studera organisationen vid de svenska skeppsvarven.

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

Jag nämnde de undersökningar rörande behovet av skeppsbyggnadsingenjörer, som redovisas i den kungl. propositionen och statsutskottets utlåtande. En senare undersökning har utförts av kommerskollegii fartygsinspektionsbyrå. Resultatet av den undersökningen visar ett genomsnittligt årligt rekryteringsbehov av 8 civilingenjörer inom facket. Därtill bör läggas marinens rekryteringsbehov, som har angetts vara 6 à 7 per år. Sammanlagt skulle det sålunda krävas 14 à 15 nytillkomna civilingenjörer årligen. Det blir samma resultat som utskottet har kommit till i sitt utlåtande.

I förbigående vill jag nämna att kommerskollegii fartygsinspektionsbyrå torde vara det ämbetsverk i vårt land som har den största sakkunskapen i fråga om arbetsmarknaden inom berörda område.

Svenska mekanisters riksförbund — en sammanslutning av samtliga civilingenjörer inom facken maskinteknik, skeppsbyggnad, flygteknik och teknisk fysik, alltså en i hög grad auktoritativ sammanslutning — har i en nyligen företagen utredning kommit fram till ett årligt nyrekryteringsbehov av 14 civilingenjörer inom skeppsbyggnadsfacket. Frågan är om inte denna sammanslutning är i besittning av den bästa översikten över arbetsmarknaden inom facket i landet, t. o. m. en bättre översikt än vad kommerskollegii fartygsinspektionsbyrå kan prestera. Kontinuerliga statistiska undersökningar, som Svenska mekanisters riksförbund företagit, har ådagalagt att under en tid av 6 år antalet civilingenjörer inom facket och utexaminerade under ett och samma år, som lyckats få anställning inom varvsindustrien, gått ned från 80 till 50 procent.

Nu sade statsrådet i sitt anförande att marinen ju ändå har vakanser. Det är alldeles riktigt. Det finns för närvarande 18 vakanser inom mariningenjörkåren. Men det är inte någon säregen situation för marinen. Läget är liknande på andra håll inom försvaret. Jag kan nämna att flygvapnet för närvarande har 20 vakanser inom sin ingenjörkår. Hur stort antalet vakanser är inom armén vet jag

inte, men även där lär det finnas vakanser. Denna fråga får nog ses i ett annat sammanhang än det som vi i dag behandlar. Frågan bör säkerligen behandlas för sig.

Statsrådet Persson talade om vilka allvarliga konsekvenser som ett avslag på Kungl. Maj:ts proposition skulle innebära för de studerande, som inte kan få stanna kvar i Stockholm. Chefen för flygvapnet har häromdagen till försvarsministern inlämnat en promemoria, där han ger uttryck för de allvarliga farhågor, som han hyser inför vad som här eventuellt kommer att ske med en dubbelring av skeppsbyggeriundervisningen, särskilt för flygteknikens vidkommande. Han går i denna promemoria också in på hur förhållandena gestaltar sig för studenterna. Han skriver, att ur katalogen för tekniska högskolan i Stockholm 1953—1954 och för Chalmers tekniska högskola 1952—1953 kan man utläsa, att av ca 3 000 teknologer endast 1 000 kan bo hemma, d. v. s. tillhör högskolestaden eller bor i närheten av den, så att de kan resa till högskolan dagligen, under det att 2 000, d. v. s. två tredjedelar av studentantalet, är inackorderade i Stockholm respektive Göteborg.

Vid tekniska högskolans skeppsbyggnadstekniska fackavdelning i Stockholm antas i genomsnitt 7 teknologer om året, som bor inom Stor-Stockholm. Det är alltså för dessa 7 teknologer i Stockholm som en dubblerad undervisning ifrågasättes. Jag måste säga, herr talman, att skall man motivera den dubblerade undervisningen, bör man nog göra detta med något andra argument.

Jag nämnde nyss att åtskilliga av de från skeppsbyggnadsavdelningarna utexaminerade icke lyckats få fäste inom det verksamhetsområde, som de har förberett sig för. Därtill kommer att åtskilliga av de i varvsindustrien anställda har satts på mindre kvalificerade arbetsuppgifter, som med lika stor framgång kan ombesörjas av personer med lägre utbildning. Risken att få kvarstå med dylika okvalificerade uppgifter under många år eller kanske för hela livet är emellertid för ingenjörerna uppenbar,

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

för att nu inte tala om de unga teknologer, som står i begrepp att välja bana.

I något av remissyttrandena, jag minns inte vilket, heter det att ett icke obetydligt antal skeppsbyggnadsingenjörer efter avgångsexamen »mer eller mindre tillfälligt» brukar ägna sig åt andra verksamhetsområden än skeppsbyggnadsindustrien och närstående industrier. På grund av vad jag nämnde nyss är detta en sanning med mycket stor modifikation. Övergången till andra verksamhetsgrenar är långt ifrån tillfällig och innebär i många fall stora uppoffringar för den enskilde. Det är typiskt att detta gäller för skeppsbyggnadsfacket men icke i samma utsträckning för andra fack.

Professor Svennerud, som är föreståndare för avdelningen för skeppsbyggnad vid Chalmers tekniska högskola, har i ett inlägg till riksdagens ledamöter, som jag inte vet om alla har läst, lämnat en del uppgifter. Han skriver: »Orsaken till att man medvetet vill bibehålla och t. o. m. kraftigt öka antalet antagna skeppsbyggnadsstudenter vid högskolorna långt utöver det aktuella behovet är att man tror sig om att kunna få fram ett stort antal utexaminerade skeppsbyggnadsingenjörer och därmed kunna få ett gott urval samt få i förhållande till arbetsuppgifterna tekniskt överkvalificerad personal, vilket i och för sig icke är till skada för företaget i fråga.» Professor Svennerud fortsätter: »Resonemanget innebär en allvarlig felspekulation. Genom en intagning högre än behovet är konkurrensen om platserna i avdelningen ringa och stundom obefintlig redan vid nuvarande intagningsvolym. Åtskilliga studerande med låga betyg utan egentligt intresse för facket lockas att söka in på skeppsbyggnadsavdelningen, som brukar ha den lägsta för intagning poängberäknade betygssumman.»

Jag vill i detta sammanhang nämna att fr. o. m. 1948 och fram till i år har samtliga som anmält sig till skeppsbyggnadsavdelningarna mottagits där, under det att det varit långa köer framför de andra avdelningarnas ingångsportar. Att skeppsbyggnadsavdelningen kunnat fyllas ut har till stor del berott på att de,

som blivit ratade från andra grenar, har hoppat in på denna avdelning för att åtminstone få något fotfäste vid högskolan i fråga.

Professor Svennerud skriver vidare: »De dåliga konjunkturen på arbetsmarknaden blir snart bekanta för de studerande, och man söker komma över till andra fackavdelningar, vilket också ofta lyckas för de bättre av dem. De som ha de bästa förutsättningarna för att bli goda ingenjörer skrämmas med andra ord bort från varvsindustrien redan under studietiden, och för en stor del av de övriga ta studierna mycket lång tid och bli i motsvarande grad kostsamma och icke sällan helt resultatlösa.»

Detta är en gammal erfarenhet, som man har gjort många gånger förr, när man vidgat utbildningsramen på ett visst område utanför det faktiskt förefintliga behovet.

Vid Chalmers tekniska högskola har man för närvarande i första avdelningen av den skeppstekniska linjen 38 studenter, i andra avdelningen 30, i tredje avdelningen 18 och i fjärde avdelningen 8. Vad beror nu detta på? Jo, förklaringen är att de, som har någon möjlighet att efter första eller andra avdelningen hoppa in på andra linjer, gör detta samt att det på grund av den låga intagningspoängen finns ett stort antal som inte klarar studierna. Och den låga intagningspoängen sammanhänger i sin tur med den svaga arbetsmarknaden inom facket.

I genomsnitt för ett antal år har avgången från den skeppstekniska linjen vid tekniska högskolan varit 25 procent, vid Chalmers 40 procent. Den normala avgången anges för de tekniska högskolorna som helhet till 5 procent. Det är alltså där 95 procent som tar examen, men vid Chalmers skeppstekniska linje är det bara 60 procent. Vid tekniska högskolan är avgången för närvarande så låg som 3 procent. Detta borde ge herrarna litet att tänka på.

Professor Svennerud skriver sedan: »Med hänvisning till ovanstående är det uppenbart att intagningen av studerande redan nu är alltför hög. Om denna

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

i stället reducerades och anpassades till det föreliggande behovet, skulle resultatet bli en viss konkurrens om platserna i avdelningen, medförande en höjning av kvaliteten på det intagna studentmaterialet och därmed en ökning av antalet utexaminerade kvalificerade skeppsingenjörer.» Och så slutar han sin skrivelse med följande ord: »En dubbling av undervisningen och därmed följande ökning av rekryteringen skulle innebära ett upprörande slöseri icke blott med statsmedel och enskilt kapital utan även med vårt lands intellektuella tillgångar. Genom sin felbedömning av situationen har varvsindustriens företrädare motverkat sina egna intressen och förorsakat ett allvarligt hot mot möjligheterna att utbilda kvalificerade skeppsbyggnadsingenjörer.»

Innan denna fråga kom fram i proposition var den ute på remiss och diskuterades bl. a. i avdelningsråden vid de tekniska högskolorna. I samband med de tekniska högskolornas omorganisation inrättades s. k. avdelningsråd med företrädare för de industrier, som de olika linjerna skulle furnera med ingenjörer. I Chalmers avdelningsråd för skeppsbyggnad dominerar skeppsbyggarna, och detta avdelningsråd hade för tre år sedan ett sammanträde, där avdelningsrådets ordförande, dåvarande vice verkställande direktören vid Götaverken och teknisk chef vid företaget, yttrade följande: »När man ser hur mycket pengar det hela går till» — det gällde en dubbling av skeppsbyggeriundervisningen — »så inser man att det är knappast försvarligt ur ekonomisk synpunkt att hålla skeppsbyggnadsundervisningen vid två högskolor i riket. Skall KTH ha kvar sin undervisning, så måste den omorganiseras och byggas ut. Då frågar man sig, om det verkligen är behövt att ha två skolor med skeppsbyggeriundervisning.»

Vid samma tillfälle yttrade sig numera avlidne direktör K. G. Söderlund, teknisk chef för Kockums varv i Malmö — vid varven är det närmast de tekniska

cheferna som har hand om anställningen av ingenjörer — på följande sätt: »Beträffande antalet vid intagningen är 25 snarare i överkant än i underkant. Varför man tagit in så många högskoleingenjörer på varven den senaste tiden beror på att vi inte kunnat få tag på mindre kvalificerad arbetskraft. Högskoleingenjörerna ha varit överkvalificerade. Jag tror att CTH mycket väl kommer att kunna fylla behovet för en tid. Många söker sig in på S därför att det är lättare att komma in på den avdelningen. Jag tror att de, som på grund av hemort m. fl. skäl skulle sökt sig till KTH och som ha verkligt intresse för yrket, likväl söker sig till CTH om KTH-avdelningen nedlägges och jag tror att kvaliteten på dessa ingenjörer är bättre än på dem som enbart av andra skäl ge sig in på skeppsbyggnadsbanan.»

I direktör Söderlunds yttrande framskymtar, att civilingenjörerna vid skeppsbyggnadsindustrien i stor utsträckning är överkvalificerade för de uppgifter, som de ställs inför. Därför beslöt statsmakterna härom året på initiativ av varvsindustrien att upprätta en skeppsteknisk linje vid tekniska gymnasiet i Göteborg. Denna linje fick en god start. Men vad har nu inträffat? Jo, det har visat sig att på grund av överproduktionen av civilingenjörer får inte läroverksingenjörerna fäste inom industrien, och resultatet har blivit att den skeppstekniska avdelningen vid tekniska gymnasiet i Göteborg arbetar så gott som i tomgång. Jag kan nämna att i tredje årskursen i år av det tekniska gymnasiets skeppstekniska linje i Göteborg finns två elever, av vilka den ene är ordningsman och den andre vice ordningsman. Vid den andra avdelningen finns tre elever, av vilka den ene är ordningsman, den andre vice ordningsman och den tredje saknar funktion. Jag ringde i måndags till rektorn vid tekniska gymnasiet i Göteborg och frågade om det kommer att bli mera lyckosamt ställt för denna linje nästa år. Ja, det hoppades han, men hittills hade bara en enda anmält sig.

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

Han hoppades emellertid på att han skulle få åtminstone tre elever till avdelningen nästa år.

För denna avdelning håller man alltså en särskild lektor i skeppsbyggnadsteknik förutom en del annan undervisning, låt vara att undervisningen i viss utsträckning är gemensam med övriga avdelningar. Jag får säga, herr talman, att jag är glad över att kunna konstatera, att det är sällan man inom statsverksamheten möter ett sådant skolexempel på slöseri med statsmedel, och jag förutsätter att statsrevisorerna i fortsättningen kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden. Det ena hör ihop med det andra. Så länge vi har alltför stor produktion av civilingenjörer, så länge arbetar tekniska gymnasiet mer eller mindre tomt.

Jag nämnde nyss, att det årliga behovet av skeppsbyggnadsingenjörer inte motiverar en så stor intagning av elever till facket, som den kungl. propositionen förutsätter, eller 25 i Göteborg och 20 i Stockholm. I själva verket kan Chalmers täcka det påvisade behovet med mycket stor marginal, nämligen med bortåt 100 procents marginal. På grund av att Chalmers är fullt utrustat för ändamålet bör skeppsbyggeriundervisningen koncentreras dit. Härtill kommer att vi ju vid västkusten har våra stora skeppsvarv med en naturlig miljö för skeppsstuderande och därutöver den enda forskningsanstalt på området som finns i landet, nämligen statens skeppsprovvningsanstalt. När denna anstalt på sin tid i slutet av 30-talet förlades till Göteborg, skedde det ju med den uttryckliga motiveringen att man skulle koncentrera den högre undervisningen i ämnet dit.

Den kungl. propositionen räknar som sagt med ett alltför stort utbildningsbehov på detta område. Följden är att de i propositionen redovisade kostnaderna är missvisande. Jag vill i förbigående säga att i jämförelse med allt annat, som förekommit i detta sammanhang, fäster jag inte så stort avseende vid några hundratusen kronor mer eller mindre, som slängs bort i onödan, ty det är all-

för stora andra värden som står på spel. Departementschefen utgår ifrån att utbildningskapaciteten vid Chalmers måste ökas med 20, i fall undervisningen vid tekniska högskolan nedlägges. Nu lär man vid sistnämnda anstalt årligen ta in 6 à 7 studenter. Chalmers behöver emellertid som sagt inte utvidgas, om all utbildning sker där. Den årliga besparingen blir sålunda inte 21 000 kronor, som departementschefen anger, utan 82 500 kronor, alltså 98 200 minus 15 700 kronor, och besparingen för engångskostnader blir inte departementschefens summa, 53 000 kronor, utan 425 000 kronor, för den händelse skeppsbyggeriundervisningen lägges ned i Stockholm. Så trångt som det är på investeringsfronten, bör inte fler utvidgningar ske inom statsverksamheten än vad som är uppenbarligen påkallat.

Men härtill kommer att propositionen inte tar med kostnaden för professuren i teknisk hydrodynamik vid tekniska högskolan, vilken i huvudsak bör belasta skeppsbyggeriet där. Den räknas nämligen med i den allmänna omgången. Tar man hänsyn även till denna kostnad, ökas den årliga kostnadssumman, enligt vad den flygtekniska avdelningen vid högskolan anger, med 68 400 kronor och engångskostnaderna med 166 000 kronor. Inräknas dessa siffror vid beräkningen av merkostnaden för dubbelrad skeppsbyggnadsundervisning och utgår man från den rimliga intagningskapaciteten av 25 skeppsbyggnadsadep-ter per år, blir engångskostnaden 591 000 kronor och den årliga driftkostnaden 150 900 kronor. Då har ändå 100 000 kronor för materielkostnader, som skulle belasta skeppsbyggeriet, inräknats i kostnaderna för den flygtekniska undervisningen. Tar man med sistnämnda belopp, blir engångskostnaden närmare 700 000 kronor. Jag skulle tro att dessa siffror sannolikt inte blir några maximital, eftersom tekniska högskolan inte får samma utrustning för skeppsbyggeriet som Chalmers redan har, ens om Kungl. Maj:ts förslag accepteras.

Jag vill, herr talman, i några punkter sammanfatta vad jag här har sagt. För

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

det första motsvarar en koncentration av den skeppstekniska undervisningen till endast en högskola ur volymsynpunkt det reella behovet med en redan nu betryggande marginal. En ökning av antalet studenter vid Chalmers tekniska högskola med sådan undervisning kan dock lätt ske. Institutionen där är ju nybyggd.

För det andra innebär en koncentration av undervisningen, att man undviker dubbleringar, varigenom statens kostnader för ifrågasvarande utbildning reduceras.

Koncentrationen är för det tredje även viktig med hänsyn till de personella resurserna och ger också bästa möjlighet till lämplig differentiering av undervisningen. Hänsynstagande till begränsade personella resurser är en sak som man ofta glömmer, när man skall bedöma framlagda förslag. Det anföres ofta, att vi inte har råd att genomföra en föreslagen reform av statsfinansiella skäl. Det är naturligtvis ofta riktigt. Men ännu oftare gäller det, att vi inte har råd att utvidga statsverksamheten på ett sätt som vi skulle önska på grund av att de personella resurserna är otillräckliga. Med hänsyn till konkurrensen från varven torde det bli svårt att på ett tillfredsställande sätt rekrytera två skeppsbyggeriskolor i landet.

För det fjärde innebär en koncentration av den skeppstekniska undervisningen till Chalmers, att denna undervisning förlägges till den lämpligaste miljön med hänsyn till närheten till statens skeppsprovvningsanstalt och i betraktande av att större delen av landets varvsindustri är förlagd till västkusten.

För det femte eliminerar en koncentration av den skeppstekniska undervisningen till Chalmers och den flygtekniska till Stockholm helt olägenheten för en till Stockholm förlagd skeppsbyggnadsavdelning att för all framtid behöva trängas med det expansiva flyget. Det är på grund härav som flygvapnet ser så allvarligt på denna sak.

Vad beträffar den skeppstekniska forskningen innebär för det sjätte en koncentration av undervisningen till

Chalmers den fördelen, att de ekonomiska och personella forskningsresurserna inte splittras. I stället möjliggöres därigenom på ett idealiskt sätt realisandet av ett skeppsbyggnadstekniskt vetenskapligt centrum i landet med goda resurser för forskningen och med alla förutsättningar för en stimulerande samverkan med landets skeppsbyggeriindustri.

Praktiskt taget alla skäl, herr talman, talar för att man bör koncentrera skeppsbyggeriundervisningen till ett ställe. En dylik åtgärd är först och främst till nytta för nämnda undervisning själv. Dessutom verkar den befrämjande på den skeppstekniska forskningen. Den för alla berörda parter naturligaste, billigaste och effektivaste lösningen är sålunda att koncentrera den skeppstekniska undervisningen till Chalmers tekniska högskola och den flygtekniska undervisningen till tekniska högskolan i Stockholm. Skattebetalare, alla flygtekniker och nästan alla skeppsbyggare hoppas därför livligt, att riksdagens beslut måtte gå i denna riktning.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Ohlon har framhållit, att såväl statsrådet Bagge som den nuvarande departementschefen har blivit utsatta för påtryckningar i den föreliggande frågan. Som de ärade kammarledamöterna hörde, har herr Ohlon inte blivit utsatt för några som helst påtryckningar!

När vi i utskottets avdelning hade att behandla detta ärende, hade vi att förlita oss på den sakkunskap, som landet förfogar över på detta område. Jag vill framför allt framhålla, att överstyrelsen för de tekniska högskolorna gjort en utredning, och majoriteten inom denna utredning ansåg, att man borde bibehålla båda undervisningsanstalterna. Utredningens förslag har varit på remiss hos de olika instanser, som har haft att göra med dessa frågor. Ingeniörsvetenskapsakademien, Sveriges redareföre-

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

ning, Sveriges varvsindustriförening, marinöverdirektören, chefen för marinen, marinförvaltningen m. fl. har tillstyrkt förslaget, som innebär att man i varje fall tills vidare borde bibehålla båda utbildningsanstalterna. Till stöd för detta ställningstagande kan anföras flera skäl.

Herr Ohlon redogjorde för den historiska gången av detta ärende och nämnde också, att man vid 1941 års riksdag hade uttalat, att det som då förordades inte innebar någon slutgiltig lösning. Jag tror nog att det var ganska klokt av 1941 års riksdag att göra så. Det har nämligen hänt någonting sedan 1941, inte minst på skeppsbyggandets område. I det utlåtande, som föreligger på kammarledamöternas pulpeter, finnes en statistisk uppgift bl. a. om utvecklingen när det gäller handelstonnaget inom landet vid våra varvsindustrier. Av redogörelsen framgår, att vi t. ex. år 1944 levererade ett handelsfartygsbestånd av 192 000 bruttoregister-ton, under det att vi 1951 hade kommit upp till en siffra av 407 300 bruttoregister-ton, alltså en enorm utveckling under dessa år. Och så långt är vi väl alla glada och belåtna. Vi vet allesammans att vår varvsindustri i hård konkurrens lyckats bevara en stark ställning för vårt land på världsmarknaden när det gäller byggandet av nya fartyg.

Herr Ohlon använde en stor del av tiden för att bevisa, hur felaktigt man i departementet hade räknat på detta område i fråga om kostnaderna. I departementschefens förslag hade man räknat med att om undervisningen vid Stockholms högskola lades ner och all undervisning koncentrerades till Chalmers tekniska högskola, skulle den årliga besparingen endast bli 21 000 kronor. Herr Ohlon ville inte lita på denna siffra, utan han kom med en annan siffra. Med anledning härav skulle jag vilja framhålla, herr talman, att det är väl sällan som det är så snubblande nära att man låter snålheten bedra visheten. Om det nu gäller 21 000 kronor eller något annat belopp, som ligger i närheten av denna summa — vad betyder det i besparing,

om riksdagen genom sina åtgärder kanske ger vår varvsindustri anledning att åtaga sig byggandet av bara ett enda fartyg mindre per år än man skulle kunna göra enligt Kungl. Maj:ts förslag? Alla förstår, att byggandet av ett enda fartyg betyder mycket mer i influten statsskatt än de besparingssiffror, som både departementschefen och herr Ohlon redovisat. Jag tror att det är klokt att överväga denna fråga mycket noga.

Det har här sagts, att den enda plats som kan vara lämplig för denna koncentrerade undervisning är Göteborg. Det var detta som skulle bevisas, herr talman! Är det säkert att Göteborg är den lämpligaste platsen under förutsättning att vi skall ha bara en utbildningsanstalt? Jag är inte övertygad därom. Vi behandlade här nyss ett ärende, varvid det talades om hur stora olägenheter det var för våra studerande att behöva resa långa vägar för att kunna utbildas sig. Gäller inte detta även den fråga vi nu diskutera? Förra gången var det fråga om ett universitet i Norrland. Jag kanske får fråga, om det är mindre olägligt för de norrländska studenterna att resa till Göteborg än till Stockholm? Ingen vill väl säga att så är fallet. Från olika håll, inte minst från Sveriges förenade studentkårer, har framhållits olägenheten av att flytta den utbildning det här gäller från Stockholm. De ansvariga instanser, som har yttrat sig i detta ärende, är ju i huvudsak överens om att det med den utveckling, som vår varvsindustri har fått, och med den utveckling, som skett inom marinen, nu är mycket mera nödvändigt än tidigare att ha två olika utbildningsanstalter. Detta är inte bara en ekonomisk fråga, utan det förhåller sig väl ändå på det sättet, att om det finns två olika utbildningsanstalter kan det bli en viss tävlan mellan dem för att nå fram till bästa möjliga resultat. Det är på det sättet som vi reseranter här sett på frågan.

Det sägs här, att det inte behövs så många skeppstekniker. Vi har inom statsutskottets andra avdelning haft uppvaktningar när det gäller denna fråga, och av dessa uppvaktningar har vi

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

fått klart motstridande uppfattningar. När det har varit uppvaktningar, som förordat en koncentration av undervisningen till Chalmers tekniska högskola, har vi närmast fått den uppfattningen att det i framtiden över huvud taget inte behövdes något nämnvärt antal skeppsbyggare. När det kommit uppvaktningar från annat håll, har vi fått reda på att det råder ett mycket stort behov av sådana ingenjörer, och man har med siffror visat, hur många utlänningar som måst anställas för att vår skeppsbyggnadsverksamhet något så när skulle kunna bedrivas.

Sällan har avdelningen fått så mycket papper som i detta fall — jag förstår inte vad som kan ligga bakom det förhållandet. Det har framlagts massor av motstridande bevisföringar. Det enligt min mening egendomligaste är kanske att motstridande uppgifter lämnats t. o. m. från samma håll under den tid utredningen pågått. Här har ju framhållits att flyget känner en mycket stark oro för att den flygtekniska undervisningen inte skulle få tillräckligt stort utrymme vid tekniska högskolan i Stockholm. Förutvarande flygvapenchefen hade inga bekymmer i den vägen, utan tillstyrkte utredningens förslag i detta avseende. Men den nuvarande flygvapenchefen har däremot vissa bekymmer. Jag är, herr talman, inte kapabel att avgöra vilkendera av dessa båda storheter som har rätt. Utskottet har fått lita till de skriftliga framställningar det har fått i frågan.

När ärendet behandlades i statsutskottet in pleno framkom vissa omständigheter som jag för min del inte kan anse höra till god ton i vanlig riksdagsbehandling. Jag skall emellertid inte ge mig in på den saken i detta sammanhang.

Vi reservanter har försökt att bedöma frågan nyktert och kallt precis på samma sätt, det utgår jag ifrån, som departementet har gjort. Vad jag för egen del är orolig för är att Sveriges riksdag nu skulle vidta sådana åtgärder som gjorde det svårt för oss att konkurrera på världsmarknaden när det gäller fartygs-

byggandet och försvårade för våra marina myndigheter att fullgöra sina åligganden. Som bekant ligger vi trots vårt lands litenhet mycket väl till i fråga om fartygsbyggandet. På det området torde vi väl ändå kunna säga att vi har blivit en stormakt. Då gäller det också att behålla den positionen. Det kan tänkas att det blir hårdare konkurrens och att vi måste anstränga oss för att kunna behålla den marknad som vi har lyckats förvärva. Jag skulle då vilja ställa en fråga. Blir vi bättre beredda att möta en sådan ökad konkurrens på detta område, om vi mycket starkt begränsar det s. k. upptagningsområdet för studerande inom skeppsbyggeriet än om vi bibehåller det nuvarande relativt stora upptagningsområdet? För min del har jag den bestämda uppfattningen att vår ställning blir starkare, om de nuvarande anordningarna bibehålls. Skulle det framdeles visa sig att vi klarar oss med endast en utbildningsanstalt, skulle jag för min del vilja förorda att det företas en mycket noggrann undersökning av frågan var denna utbildningsanstalt i så fall bör ligga. Jag tror inte att ensamt det skäl, som herr Ohlon anförde, nämligen att skeppsprovningensanstalten ligger i Göteborg, är tillräckligt för att Stockholm utan vidare skall slås ut i valet mellan dessa båda städer.

Vi har försökt att utan förutfattade meningar bilda oss en uppfattning om detta i och för sig besvärliga problem, och jag utgår ifrån att departementet har gjort detsamma. Vi har mycket allvarligt studerat de olika problemen, och det skulle för mig vara mycket nedslående, om man på ett så enkelt sätt som herr Ohlon gjorde skulle vifta bort de utlåtanden som avgivits av Ingeniörsvetenskapsakademien, Redarföreningen, Sveriges varvsindustrieförening, Tekniska samfundet i Göteborg — t. o. m. detta har ju tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag — Svenska teknologföreningen o. s. v., o. s. v. Jag kan inte anse att det vore riktigt att behandla ärendet på det sättet.

Herr Ohlon nämnde att de skeppsbyggnadsingenjörer, som utexaminerats, inte har möjlighet att få platser. Detta

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

strider bestämt emot de upplysningar vi har fått i utskottet, där det bl. a. framhölls att nära 50 procent av ett visst företags anställda var icke-svenskar, ett förhållande som berodde på att vi har ont om väl utbildat folk på detta område. Från ett annat håll har påpekats det fallet att en ingenjör, som sökte en plats, inte fick den. Ja, herr talman, men hur ofta förekommer det inte inom vårt näringsliv att en person söker en anställning men inte erhåller den, trots att han har erforderliga meriter, betygsmissigt sett? Jag tror att man bör akta sig för att dra alltför vittgående slutsatser av ett sådant fall. Det händer väl rätt ofta även då det gäller kommunala och statliga tjänster att en person, som fyller de formella kompetenskraven och som söker en anställning, inte får denna, därför att man av någon anledning anser sig ändå inte kunna anställa vederbörande. Jag vill särskilt framhålla detta, eftersom jag tror att det var just hänsynen till det fall som jag här nyss nämnde, som gjorde att inställningen i statsutskottet blev sådan den blev.

När vi skall gå att ta slutlig ställning till denna proposition, hoppas jag, herr talman, att de sakskalet som utlåtandet och propositionen redovisar får vara avgörande och inte påverkningar från olika håll, ty vi arbetar ju på det sättet i detta hus, att vi gärna vill hålla oss till de fakta som föreligger.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen, som i verkligheten är Kungl. Maj:t:s förslag.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Näsström yttrade, att om man skulle koncentrera undervisningen till ett enda ställe, är han inte övertygad om att man skulle välja Göteborg. Han tänkte sig alltså Stockholm. Nu är det ju tyvärr så, att genom föregående riksdagens beslut har Göteborg redan fått sina institutioner och sin organisation färdiga, liksom man där fått skeppsprovningensanstalten. När jag hörde herr Näsström tala, kan jag inte annat än beklaga att inte riksdagen på sin

tid beslöt att koncentrera undervisningen på detta område till Stockholm, att skicka hit skeppsprovningensanstalten och att någonstans vid Blockhusudden förlägga Götaverken, Eriksberg, Lindholmen och de andra varven i Göteborg. Ty det vore tydligen idealet enligt herr Näsströms sätt att se!

Beträffande de norrländska studenterna vill jag erinra om att det procentuella antalet av norrländska studenter är lika stort vid Chalmers som det är i Stockholm, och det absoluta antalet skeppsbyggare är detsamma på bägge ställena.

Förutvarande chefen för flygvapnet general Nordenskiöld har aldrig tillstyrkt detta förslag. Han sade, att då skeppsbyggeriundervisningens förläggning »numera ej syntes influera på den flygtekniska undervisningen», hade han ingenting att erinra. Men det är just denna återverkan på den flygtekniska undervisningen, som har konstaterats och som har gjort att general Nordenskiölds efterträdare, general Ljungdahl, sett sig föranlåten att inta en motsatt inställning mot sin föregångare.

Vad beträffar antalet anställda utläningar vid ett visst varv är det en alltför ömtålig och intrikat fråga för att böra diskuteras inom denna församling.

Herr **LUNDGREN** (h):

Herr talman! Då jag deltagit i detta ärendes behandling i statsutskottet, kan det vara motiverat att jag med några ord deklarerar min inställning till detta problem.

Vid ärendets behandling var det från början ganska klart för mig, att man borde gå på Kungl. Maj:t:s proposition. Emellertid gav de föredragningar, som jag hade tillfälle att höra, ganska övertygande skäl för att man skulle föreslå en koncentration av undervisningen till en enda anstalt. Riksdagen har ju tidigare i princip uttalat sig för en förläggning av skeppsbyggeriundervisningen till Göteborg, och det finns enligt min uppfattning inte någon anledning att frångå detta tidigare principbeslut.

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

Såvitt jag förstår och enligt vad som framkom vid föredragningen måste ett bibehållande av skeppsbyggeriundervisningen i Stockholm medföra, att tekniska högskolan i Stockholm måste utökas genom tillbyggnader för denna avdelning, och det lär enligt uppgift från byggnadsstyrelsen knappast finnas utrymme för en sådan tillbyggnad. Därtill kommer ju att man rimligen måste inrätta ytterligare lärartjänster i Stockholm.

Herr Näsström talade om att det skulle uppstå olägenheter för de studerande, om man koncentrerade undervisningen till en plats, Stockholm eller Göteborg. Detta gäller uppenbarligen endast för de studerande som är bosatta i en av dessa städer eller i dess omedelbara närhet. För dem som bor t. ex. i Norrland är det ju likgiltigt, om de skall resa till Stockholm eller Göteborg.

Herr talman! Jag har bara velat motivera min ståndpunkt och ber att i likhet med herr Ohlon få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr statsrådet **TORSTEN NILSSON:**

Herr talman! Om jag skall döma efter det inlägg i debatten, som herr Lundgren gjorde, skulle jag dra den slutsatsen, att man inom utskottet helt lidelsefritt kommit fram till sin ståndpunkt. När jag emellertid strax förut lyssnade till herr Ohlon gjorde jag den reflexionen, att i denna debatt onekligen några stänk av ensidig lokalpatriotism har mängts in i diskussionen, då han i sin polemik talade om stockholmarens specialintressen och vad som ur deras synpunkt skulle betraktas som mest önskvärt. Jag vill inom parentes säga, att detta ingalunda är en angelägenhet för Stockholms vidkommande utan enligt mitt förmenande en angelägenhet som i allra högsta grad gäller hela landet.

Herr Ohlon citerade i sin historiska redogörelse ett uttalande av dåvarande ecklesiastikministern Engberg, som hade uttryckt önskemålet att denna undervisning skulle helt förläggas till varvsstaden Göteborg. Men, herr Ohlon, det

är dock åtskilligt som har inträffat sedan 1935, och det har redan på ett alldeles ypperligt sätt framförts av en av reservanterna i utskottet, nämligen herr Näsström. Vi har verkligen under senare år lyckats bygga ut en varvsindustri, som väl hävdar sig i den hårda konkurrensen med utlandet. Den har utbyggt så att det finns betydande varv inte bara i staden Göteborg utan även på en hel rad andra ställen; jag kan i sammanhanget nämna Stockholm och Malmö.

När herr Ohlon gjorde gällande att ecklesiastikministrarna herr Bagge och sedermera herr Ivar Persson skulle ha blivit utsatta för särskilda påtryckningar från stockholmarens och framför allt från marinens sida apostroferades jag direkt och fann jag mig föranlåten att gå upp i debatten. Detta påstående är inte överensstämmande med det verkliga förhållandet. Jag kan nämna, att även jag har varit föremål för uppvakningar från den privata varvsindustrien. Herr Ohlon citerade herr Söderlund från Malmö, som på sin tid skulle ha gjort vissa uttalanden i denna fråga. Jag gjorde då bara den reflexionen: Varför citerar herr Ohlon enbart döda varvschefer? Varför citerar han ingen nu levande? Om han gör sig besvär med att ta reda på vad de nu levande varvscheferna har för synpunkter på denna fråga, kommer han till ett annat resultat än han gjorde i sitt inledningsanförande.

För mitt vidkommande har det här gällt att göra en avvägning, det skall medges, mellan marinens berättigade krav och de intressen som flyget kan anses, också med berättigande, företräda. Herr Ohlon citerade den avgångne flygvapenchefen Nordenskiöld, som alldeles riktigt kom till den slutsatsen, att dessa frågor helt borde bedömas efter marinens, varvsindustriens och rederinäringens önskemål. Å andra sidan hänvisade han till att den nuvarande flygvapenchefen hade kommit till en annan uppfattning än den dåvarande. Jag, som har möjlighet att överblicka både marinens och flygvapnets behov av tekniskt väl utbildad personal, måste slå fast, att

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

marinen befinner sig i ett vida mer prekärt läge än vad flyget för närvarande gör. Jag har kommit till denna slutsats efter det att jag mycket ingående har sökt sätta mig in i dessa frågor, och skälet är i första hand, att medan de framtående flygteknikerna huvudsakligen rekryteras till flygförvaltningen och SAAB, måste skeppsbyggarna rekryteras inte bara till marinförvaltningen utan också till en hel rad varv. Det är naturligt att även om man kan säga, att flygvapnet är ett vapen i expansion, så kommer behovet av ovan angivna skäl att bli större för skeppsbyggeriet, och därigenom blir också vakanserna vid marinen flera än vad de har blivit vid flyget.

Sedan kan man naturligtvis fråga sig, varför det inte skall vara möjligt att hålla sig med bara en enda utbildningsanstalt, och varför denna helst skall finnas i Göteborg. Jag måste säga, att när jag lyssnade till herr Ohlon kom jag till den slutsatsen att han stundom bevisade för mycket. Han påpekade att avgångsprocenten vid Chalmers är 40, medan den vid tekniska högskolan är bara 3. Därpå sade han: »Ger inte detta herrarna någonting att tänka på?» Jag är inte skolman, men om jag skulle dra några slutsatser härav bleve det närmast, att det skulle bli en ren katastrof därest vi använde oss enbart av Chalmers, ty då bleve det ju inte så värst många skeppsbyggare utbildade i detta land.

Vidare nämnde herr Ohlon, att man vid Göteborgs tekniska läroverk hade inrättat en särskild skeppsbyggnadsavdelning. Där hade det till att börja med gått ganska hyggligt, men under det senaste året fanns där bara två elever, nämligen ordningsmannen och vice ordningsmannen. Jag måste säga, att om vi bara skall hålla oss till rekryteringsområdet i Västsverige, så undrar jag hur det i fortsättningen skall gå med skeppsbyggeriet i landet!

Herr Ohlons uppgifter på dessa två punkter gjorde att jag närmast blev förskräckt inför konsekvenserna av att följa utskottet i denna fråga.

Jag vill för att undvika varje missförstånd erinra om att jag i min egen

verksamhet har inriktat mig på att åstadkomma centraliseringar och rationaliseringar i så stor utsträckning som möjligt. Senast i går höjdes av ett par ledamöter i riksdagens andra kammare ett varningens finger mot mig, ty man gjorde gällande att jag gick för snabbt fram i detta avseende, och man rådde mig att skynda långsamt. Man kan sålunda inte misstänka mig för att ha någonting emot att åstadkomma rationaliseringar när dessa kan anses som vetliga. Men när det nu görs gällande att det skulle finnas alldeles tillräckligt med skeppsbyggare, tycker jag att vi skall låta fakta tala och sedan dra våra slutsatser.

Då vill jag omtala att av 118 tjänster — det gäller befattningar som mariningenjörer samt civila sådana i marinförvaltningen och på örlogsvarv — är 38 tjänster vakanta eller tillsatta med icke fullt kompetent personal. Det säger väl ändå en hel del. Och när herr Ohlon hävdar, att fem skeppsbyggare varje år skulle tvingas till en smärtsam omskolning, därför att de inte skulle kunna få anställning inom skeppsbyggeriet, kan jag försäkra honom att denna smärtsamma omskolning kan de undgå bara genom att vända sig till marinförvaltningen. Där får de alla möjligheter att ge uttryck för sin verksamhetslust. Anledningen till att de försvinner är antagligen den, att dessa ingenjörer lika väl som personer på så många andra områden kanske startar egna företag eller på andra sätt länkas in i näringslivet, som de tycker är fördelaktigare än att gå till marinförvaltningen eller till de privata varven.

När det gäller marinen vill jag påpeka, att den militärtekniska utvecklingen, vilket är bekant för alla, går framåt med rasande fart. Flottan befinner sig med utgångspunkt härifrån mitt upp i ett mycket betydelsefullt ömsningsskede — ett skede, som innebär, att man går ned från de stora enheterna till de mindre, snabba fartygen. För att åstadkomma detta på ett rationellt och riktigt sätt behöver vi konstruktörer. Det

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

uppstår en hel rad tekniska problem i detta sammanhang. Jag vill också understryka att den plan som lagts upp för de närmaste tio åren i anslutning till överbefälhavarens utredning pekar precis i samma riktning. Det kan kanske förtjäna påpekas, att vi måhända ur strategisk synpunkt bort ge en större tyngd åt ubåtsvapnet än som sker i den kommande planen. Men man har inte kunnat praktiskt genomföra ett sådant önskemål, därför att vi inte har lyckats konstruera de nya ubåtarna, som ju måste vara fullt tidsenliga i jämförelse med vad som finns i andra länder.

Vad beror detta på? Jo, det beror helt enkelt därpå, att vi inte har tillräckligt med konstruktörer. På samma sätt förhåller det sig med de små, snabba övervattensfartygen. Detta är skälet till att marinen med så stort berättigande har understrukt önskvärdheten av att man inte drar undan ett av upptagningsområdena från rekrytering av sådana studerande, som skulle önska bli skeppsbyggare.

Vidare sade herr Ohlon i slutet av sitt första anförande — under hänvisning till de kostnadsbesparingar som man skulle göra genom att koncentrera undervisningen till Göteborg — att skattebetalarna hoppades att riksdagen skulle följa utskottet. Ja, herr Ohlon, enligt de beräkningar som har gjorts i ecklesiastikdepartementet blir det en besparing på i runt tal 21 000 kronor per år. Om vi skall vädja till skattebetalarna, vill jag erinra om att värdet av flottans flytande fartygsmateriel den 1 juli 1952 beräknades till 1,7 miljarder kronor. Nybyggnader sker för närvarande med 110 miljoner kronor per år, och underhållet går årligen upp till 45 miljoner. Detta är också siffror som talar. Genom en riktig planering, genom nya konstruktioner och underhållsmetoder kan man här göra besparingar inom försvaret, som gör att den eventuella besparing man skulle kunna vinna genom denna s. k. rationalisering alls ingenting betyder i jämförelse med vad man kunde vinna om man hade tillgång till den kvalificerade

tekniska personal varom det här är fråga.

Det är detta, herr talman, som gör att min slutsats har blivit, att det även ur skattebetalarnas synpunkt skulle vara önskvärt, därest kammaren följde utskottsreservanterna i denna fråga.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Torsten Nilsson anförde, att jag bevisade för mycket. Jag ber att få returnera hans uttalande och säga, att i varje fall statsrådet Nilsson *inte* bevisade för mycket. Han försökte vända denna fråga till att bli en lokalpatriotisk fråga. Jag har aldrig hört någonting mera meningslöst! Göteborg kommer enligt utskottets förslag inte att få en enda befattning mer än vad det nu har. Vad jag vände mig mot var herr Näsströms uttalande, att om en koncentration skulle ske borde den äga rum till en annan plats än Göteborg. Jag menade, att den stunden är redan förbi, då man kunde göra det.

Vidare talade herr statsrådet om varvsindustriens intressen. Jag har större den av mitt liv levt bland skeppsbyggare och varvsindustrimän och jag har på sista tiden talat med en mängd skeppsbyggare. Jag har endast träffat en enda, som höll på denna dubbling, och jag har hört talas om att det finns en till. Den förstnämnde var en f. d. mariningenjör, den senare är f. d. marindirektör. Detta låter oss blicka ganska djupt.

Många av varvsindustriens män ser mycket allvarligt på denna sak och förmenar, att genom överproduktionen av ingenjörer skrämmer vi bort kvalificerat folk från banan. Och vi får inte heller den kvalitet på personalen, som efterdras just för de behov inom marinen, vilka statsrådet nyss så vältaligt skildrade. Jag föreställer mig att om vi fortsätter på den väg, som vi hittills vandrat inom berörda område, kommer vakanserna inom marinen att bli än flera än de varit den senaste tiden, beroende på att vi inte får fram kvalificerat folk.

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! I den debatt, som hittills förts, har en rikedom av detaljargument redovisats från olika håll. Kanske har kammarens ledamöter lätt kunnat få den uppfattningen, att här står lokala intressen emot varandra, och kanske har detta kommit att accentueras i debatten hittills därigenom, att herr Ohlon kommit att få ta på sig så mycket av argumenteringen från statsutskottets sida, varför man skulle kunna tro att det är ett västkustintresse som här har dominerat inom statsutskottets starka majoritet. Vidare kan man kanske också få den uppfattningen, att motsättningen mellan Stockholm och Göteborg spelar en roll här. Man har de senaste dagarna lagt märke till hur huvudstadspressen mycket enigt slutit upp och formerat sig såsom ett slags Stockholms fasta försvar, som argumenterat uteslutande för bibehållande av den gamla ordningen — kanske har i göteborgspresen motsvarande argumentation ägt rum men därom vet jag emellertid ingenting.

Statsutskottets majoritet har emellertid inte låtit sig påverka av sådana lokala hänsyn. Det bör erinras om — vad som också framkommit i debatten redan — att detta är ett mycket gammalt problem. Det är nära tjugu år gammalt. När 1937 års riksdag fastställde utformningen av förhållandena vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg och därvid gav Chalmers en fullmöblerad avdelning för skeppsbyggnadsteknik med tre professorer i de olika ämnena, lämnades vid det tillfället utformningen av de framtida förhållandena vid kungl. tekniska högskolan i Stockholm tills vidare öppen. Varför det? Det betraktades såsom ett provisorium och mera som ett försök, att tekniska högskolan i Stockholm fick ha denna mindre avdelning kvar i samband med det då framväxande behovet av utbildning i flygteknisk forskning och konstruktion. Sedan dess har detta provisorium rått vid tekniska högskolan i Stockholm, alltså i snart sagt två decennier, och nu säger departementschefen i propositionen, att anledningen till att frågan aktualiserats om hur det skall bli

i framtiden med denna mindre avdelning vid tekniska högskolan är, att krav framkommer på en fullständigare uppsättning av lärarkrafter vid denna avdelning i Stockholm. Det är ju känt för kammarens ledamöter, att det praktiskt taget bara finns en halv professur vid den avdelningen, och den halva professuren sambrukas med andra avdelningar vid tekniska högskolan. I övrigt sköts undervisningen av andra lärarkrafter.

Här har givetvis förekommit påtryckningar. Sällan har väl andra avdelningen haft en sådan riklig ström av föredragande och uppvaktande deputationer från olika läger. Våra statsutskottsledamöter och riksdagens ledamöter i övrigt har också bombarderats med trycksaker och brev, och i tidningarna har ju saken mycket uppmärksamats. Men för den vakne och intresserade lyssnaren har naturligtvis på detta sätt givits ett mycket värdefullt tillfälle att samla uppgifter för en personlig bedömning av detta problem som, det vill jag gärna understrika, naturligtvis inte är av en storleksordning jämförbar med de två ärendens, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i dag så lyckligt fått i hamn och där han endast skördat lovord och erkännanden för sina insatser. Detta ärende är väsentligt mindre, men kanske är just detta anledningen till att det är desto mera uppmärksammat i dag.

Uppmärksammat har det också blivit därigenom, att vi tills vidare har två statsråd i elden för försvaret av propositionen mot statsutskottet. Det är ju ett rätt unikt tillfälle att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet rycker upp till kulturstatens försvar i spetsen för krigsmakten till lands och framför allt till vatten, men kanske man saknar en detalj i hans utrustning. Till den moderna krigsföringen hör någonting oundgängligt, nämligen flygparaplyet, och var har försvarsministern sitt flygparaply, när han träder in på denna bataljplats? Ja, det är ju så, att denna lilla avdelning vid tekniska högskolan i Stockholm kom att bli ett samband emellan det gamla marinbygandet och det

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

framväxande flygets behov av forskare och konstruktörer. Jag tror det är så, om jag inte missförstått vad som hittills kommit fram av utredningen om vårt kommande försvar, att flyget kommer att få en alltmer dominerande ställning inom svenskt försvar, och vi har också redan nu klart för oss att detta flyg då skall bygga på inhemsk produktion, vilket förutsätter inhemsk forskning och utbildning av konstruktörer. Det har undan för undan vuxit fram ett mycket starkt behov för flyget att få tillräcklig plats vid den institution, där flyget av alla antages skall höra hemma för framtiden, nämligen tekniska högskolan i Stockholm. Men där har man sedan tjugo år detta sambud med skeppsbyggnadsundervisning. När nu behovet har växt så, att flygets representanter säger, att de måste få det utrymme, som nu finns vid kungl. tekniska högskolan och som skeppsbyggarna för närvarande disponerar, och att de också har behov av den ytterligare mark som ännu finns kvar vid tekniska högskolan i Stockholm för nybyggnad, ja, då kan inte någon bestrida detta.

Vi vet att det är trångbott vid Stockholms tekniska högskola och att det är detta som har skapat fram dagens läge. Problemet måste lösas för flygets räknning. Man har då inom statsutskottet haft klart för sig, att nu går det inte längre att skjuta framför sig detta provisorium, utan här behöver det bli en definitiv lösning av detta tjugoåriga problem. Problemet kan inte längre lösas i den tveksamhetens anda och tecken som hittills varit rådande, utan här står vi inför ett avgörande: Skall vi ha en avdelning eller skall vi ha två avdelningar i landet; har vi behov av två avdelningar för utbildning av skeppsbyggnadstekniker? Nej, det har vi inte. Statsutskottet har låtit sig övertygas om att det räcker med en koncentration till Chalmers i Göteborg med tre lärostolar. Detta är tillräckligt för det framtida behovet när det gäller utbildning av skeppsbyggnadstekniker. Under dessa förhållanden, säger vi i statsutskottet, vill vi ge utrymme vid tekniska högskolan i Stock-

holm åt den flygtekniska forskningen och utbildningen.

Sådan är i korta drag dagens situation, och statsutskottet har funnit att man inte kan skjuta på detta problem längre, utan här måste ske ett avgörande.

Jag har här endast velat redovisa själva huvudlinjerna. Den rika detaljredovisning, som har skett förut, behöver här inte upprepas.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till vad utskottet hemställt på denna punkt.

Herr statsrådet **TORSTEN NILSSON:**

Herr talman! Jag är givetvis tacksam för all den uppmärksamhet som kammarens ärade ledamöter visat den yngsta telningen bland försvarsgrenarna, nämligen flyget, men jag måste i egenskap av ansvarig för *hela* försvaret säga, att man bör inte för den skull flyga från all verklighet, på och under vattnet, för att man blivit flygentusiast. Därför tycker jag inte att det är rättvist att använda flyget som tillhygge, när det gäller berättigade intressen för en annan vapengren inom vårt försvar.

Herr **SVÄRD** (h):

Herr talman! Det är i själva verket förvånansvärt att det har gått så mycket temperament i denna fråga som det har gjort, ty det är ju inte några så alldeles världsöverskuggande ting det rör sig om. Det är inte heller någon göteborgsfråga eller stockholmsfråga, och trots all den respekt jag hyser för försvarsministern kan jag inte heller få det till någon försvarsfråga. När försvarsministern mobiliserar samtliga lätta fartyg och samtliga de projekterade ubåtarna för att torpedera utskottsmajoriteten, tycker jag att han gör sig skyldig till en flottdemonstration, som han själv vid närmare eftertanke förmodligen kommer att finna ha varit en smula överflödigt — ett uttryck för en för honom rätt sällsynt benägenhet att använda större våld än nöden kräver.

Det är ju i själva verket en lämplighetsfråga vi diskuterar, en avvägnings-

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

fråga och en fråga, där det finns skäl såväl för den ena ståndpunkten som för den andra.

Man kan väl emellertid säga, att det principiellt sett måste vara riktigt att försöka koncentrera de otillräckliga ekonomiska och personella resurser, som vi har, på ett sådant sätt, att man får ut största möjliga effekt av dessa otillräckliga resurser. Det måste väl också vara riktigt att försöka differentiera de ansträngningar vi kan göra för att åstadkomma en så god teknisk högre utbildning som möjligt för att också på det viset nå fram till de ur sammanlagd synpunkt bästa resultatet.

Detta har för mig varit utgångspunkten liksom också min principiella inställning till specialiseringens förmåner och specialiseringens fördelar. Då jag inte har kunnat finna att några speciella skäl i denna särskilda fråga har talat mot en förnuftig tillämpning av principer, som alla måste erkänna vara riktiga, har jag för min del biträtt den motion, till vilken nu statsutskottet yrkar bifall och mot vilken försvarsministern, stödd av ecklesiastikministern, kämpar med sådan bravur.

Det enda argument av de här anförda, som möjligen skulle kunna vara avgörande, skulle vara att man genom en koncentration minskade rekryteringsbasen för denna viktiga utbildning. Jag kan inte finna att det argumentet håller — det håller inte i detta speciella fall och icke heller mera generellt sett. Ty om man intar den ståndpunkten på alla områden, skulle ju det betyda att praktiskt taget all högre undervisning komme att koncentreras till Stockholm. Det är väl någonting som ingen av oss är särskilt angelägen om, icke ens den centraliseringsvänliga försvarsministern.

Herr talman! Det förefaller mig alltså vara klart att övervägande skäl talar för den ståndpunkt som utskottsmajoriteten har tagit. Det förefaller ligga till på det sättet, att riksdagen här i praktiken kan visa sin vilja att rationalisera på ett område, där rationalisering är nödvändig.

Försvarsministern har icke lyckats

övertyga mig om att en ingenjör för att kunna konstruera lätta fartyg eller ubåtar måste vara utbildad i Stockholm. Jag har en känsla av att även konstruktörer från Göteborg skulle kunna ställa in sig på de lätta fartygen och på så sätt utnyttja den mångåriga erfarenhet, som de har av byggnadsföretag för marinens räkning.

Herr talman! Jag yrkar liksom herr Ohlon bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Jag blev uppkallad av försvarsministern, när han sökte låta påskina att statsutskottets ställningstagande i denna fråga var förestavat av lokalpatriotiska skäl. Jag ber bara att få hänvisa till den namnförteckning som finns under utskottsförslaget. Därav framgår att utskottsmajoriteten består av representanter från alla delar av landet och att följaktligen statsutskottets majoritet icke rätt gärna har kunnat bli vilselett av någon enstaka representant från Göteborgs stad eller dess omnejd.

För egen del vill jag säga, att när jag i statsutskottet tagit ställning i denna fråga, har icke den lokala synpunkten betytt någonting. Om undervisning skall ske i Göteborg, Stockholm eller någon annan plats får bestämmas av praktiska och ekonomiska skäl men icke av några som helst lokalpatriotiska skäl. Det föreligger inte heller några sådana skäl här. Jag vill bara ha tillrättalagt detta.

Sedan var det en annan sak som jag fäste mig vid i försvarsministerns anförande. Han vill göra gällande, att därest kammaren följde statsutskottets förslag, skulle vi begränsa rekryteringsområdet. Var står det utskrivet? Det är ju inte folkskoleelever som skall lära sig till skeppsbyggnadsingenjörer. Det är ju vuxet folk med studentexamen. Det är väl ingenting som hindrar att de, som har lust till yrket, kan besöka en skola antingen i Göteborg eller i Stockholm, oavsett var de är bosatta eller födda. Följaktligen är det ingenting i detta beslut som gör att rekryteringsområdet på något sätt minskas. Undervisningen är

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

fri och öppen för studenter från hela landet, oavsett var skolan är belägen.

Jag har bara velat göra dessa två tillrättaligganden, så att icke dessa motiv skall få något inflytande på den kommande voteringen.

För min del har det varit, skulle jag vilja säga, glädjande att deltaga i behandlingen av detta ärende, ty det har behandlats helt sakligt och fritt från ovidkommande skäl, och statsutskottet har, såsom vi ser det, på rent sakliga grunder förordat en undervisning som blir billigare än den Kungl. Maj:t föreslagit. Jag trodde för min del att Kungl. Maj:t skulle vara statsutskottet tacksamt för att det för en gångs skull föreslagit en besparing. Jag tänkte nämligen att Kungl. Maj:t var vän av sparsamhet. Jag trodde att i varje fall försvarsministern borde vara det. Han har säkerligen i övrigt så stora krav, att han behöver vara återhållsam.

Här är det icke fråga om några stora utgiftsposter, har det sagts. Nej, det är kanske riktigt, men det är dock fråga om en utgift som statsutskottet anser vara i varje fall i dagens läge onödig. Även reservanterna har erkänt att riksdagen genom att följa statsutskottets förslag dock inbesparar vissa belopp. Jag skall inte diskutera beloppens storlek. Det avgörande för mig är, om Chalmers högskola i dag har kapacitet att utbilda det erforderliga antalet skeppsbyggnadsingenjörer. Har den det, bör det vara skäl nog. Här har nu sagts vid ärendets behandling att Chalmers högskola har möjlighet att årligen motta 32 elever och utbilda dem. Behovet för varvsindustrien är 14 å 15 ingenjörer per år.

Chalmers har alltså en kapacitet som ger betryggande marginal för att det behov, som i dag finns inom skeppsbyggnadsindustrien, skall kunna bli tillgodosett. Varför skall man då i det läge, vari vi befinner oss, utbilda människor för en verksamhet, inom vilken det inte finns utrymme för dem? Vi vet alla vilka skriande behov som det finns inom olika områden i samhället av kvalificerad arbetskraft: läkare, tandläkare, läroverkslärare o. s. v. Då är det väl bättre att

söka utbilda folk på dessa områden, där det föreligger stort behov av dem, och söka göra en liten besparing på ett område, där man i dag inte har ett lika stort behov av nyutbildad arbetskraft och där vi kan göra en liten besparing både ekonomiskt och personellt.

Både reservanterna och försvarsministern påstår vidare att om riksdagen inte accepterar Kungl. Maj:ts förslag, skulle det medföra att den svenska varvsindustrien inte skulle bli konkurrenskraftig och kunna hävda sig gentemot utlandet. Ärade ledamöter, frågan huruvida den svenska varvsindustrien i framtiden kommer att bli konkurrenskraftig eller inte bottenar i en hel rad faktorer, framför allt ekonomiska och kostnadsmässiga, men kanske minst i den fråga som vi i dag behandlar. Det problemet utgör således inget skäl för att godta reservanternas förslag om en större och kostsammare utbildning på detta område.

Jag tror att kammaren med tillförsikt kan biträda statsutskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Hesselbom* (s) och herr *Karlsson, Gustaf* (s).

Herr statsrådet **TORSTEN NILSSON:**

Herr talman! Jag beklagar att jag ännu en gång måste ta till orda, men jag gör det för att undvika ett missförstånd, som kanske beror på att jag i mitt förra anförande inte uttryckte mig tillräckligt klart.

Herr Andersson drog nyss den slutsatsen av vad jag sagt, att jag skulle ha gjort gällande att statsutskottets beslut skulle ha dikterats av lokalpatriotism. Vad jag sade var ungefär precis motsatsen. Jag utgick från herr Lundgrens anförande, som jag tyckte var en lidelsefri och saklig uppläggning. Jag sade att min uppfattning var att en sådan inställning hade dikterat utskottets beslut. Men efter herr Ohlons replik trodde jag mig märka, att det har mængts in några droppar lokalpatriotism i debatten. Var och en, som uppmärksamt lyssnade till

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

herr Ohlons replik, torde nog ha dragit nästan samma slutsats som jag.

Beträffande herr Svärds anförande vill jag endast säga, att jag förvisso anser att göteborgarna, eller de skeppsbyggnadsingenjörer som utexaminerats i Göteborg, bör ha möjlighet att tjänstgöra som konstruktörer av motortorpedbåtar och ubåtar. Jag har ingalunda ifrågasatt att så inte skulle vara fallet. Men det är väl ändå inte så långt mellan Göteborg och Stockholm, att man för att göteborgarna skall få tillfälle att uppträda som konstruktörer skall utesluta stockholmarna. Men det var närmast det intrycket som jag fick av herr Svärds anförande. Jag vill använda både de i Stockholm och i Göteborg utexaminerade, emedan det finns ett stort behov av konstruktörer inom skeppsbyggnadsindustrin.

Till herr Andersson vill jag säga, att stockholmarna naturligtvis har möjlighet att studera i Göteborg. Men herr Andersson och jag vet med utgångspunkt från det skikt, varifrån vi kommit, att om det för en teknolog, som är bosatt i Stockholm eller dess förorter, kostar 3 000 kronor mer per år om han måste bedriva sina studier i Göteborg, så kan denna fördyring av studierna vara en bevakelsegrund för honom att ge sig in på en annan bana. 3 000 kronor mer per år är en ganska kännbar fördyring och kan påverka hans beslut när det gäller den framtida banan.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Herr Karl Andersson framförde ett argument som redan tidigare förekommit i debatten, men som jag på grund av det sätt, varpå han framlade saken, skulle vilja ta upp igen.

Herr Karl Andersson sade, att eftersom Chalmers kan utbilda det erforderliga antalet, d. v. s. 14 à 15 skeppsbyggnadsingenjörer om året, borde detta utgöra ett skäl för att koncentrera utbildningen dit. Det antalet skulle räcka för att täcka behovet av skeppsbyggnadsingenjörer. Hur kommer det sig emellertid att det, fastän vi i stort sett har en

utbildning av denna omfattning, ändå vitsordas att det föreligger en viss bestående och mycket svåröverkomlig brist i de näringsföretag som arbetar inom denna gren?

Herr Andersson sade vidare att lösningen av den fråga, som vi nu närmast diskuterar, naturligtvis inte kan påverka varvsindustriens ställning som sådan och dess konkurrenskraft. Jag vill vända helt om på det påståendet och i stället säga, att denna fråga är av allra största betydelse för denna näringsgren. Får den inte skickliga ingenjörer, konstruktörer och forskare, kan den svenska varvsindustrien inte klara sig, därför att den måste arbeta under ett ogynnsamt kostnadsläge.

De möjligheter till utveckling, som vår snabbt växande varvsindustri har kunnat bereda landet, har den kunnat tillvarata genom att den haft skickliga tekniker till sitt förfogande. På den punkten kan vi inte göra några eftergifter. Vi måste i stället se till, att vi får möjligheter att i en snabbare takt än hittills utbilda duktiga tekniker.

Det är, herr talman, inte lätt att bilda sig en uppfattning om vad som är det riktiga i denna fråga. Det är onekligen vissa skäl, som man har svårt att bortse ifrån, som talar för en koncentring av utbildningen. Det är dock tydligt att utbildningen i Stockholm måste bjuda på bättre möjligheter att få fram duktiga tekniker, eftersom de särskilt sakkunniga lägger sin röst för att utbildningen skall bibehållas i båda städerna. De sakkunniga går ju i sin argumentering, som delvis hänför sig till vad överstyrelsen för de tekniska högskolorna anfört, med sin övervägande majoritet oreserverat in för att utbildningen skall äga rum såväl i Stockholm som i Göteborg. Men det gör ju också företrädarna för de näringsgrenar, som främst är intresserade av att få tillräckligt antal tekniker och så skickliga tekniker som möjligt. Jag kan inte förstå herr Ohlons citerande av uttalanden från varvsindustriens män, ty här föreligger ändå uttalanden både från Sveriges varvsindustriförening och från Sveriges redare-

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

förening, där man klart går in för önskvärdheten av att utbildningen av skeppsbyggare också skall bibehållas i Stockholm. Jag tycker att man bör fästa stort avseende vid uttalanden från dessa representanter för näringsgrenen. De känner ju från praktiska utgångspunkter bäst till behovet.

Man kan ju också peka på hur denna näringsgren utvecklats. Jag skall anföra några uppgifter härom, vilka de, som i förra veckan åhörde ett föredrag här i riksdagshuset angående skeppsbyggande och skeppsteknisk forskning, redan känner till.

Omkring 1930-talet producerade våra inhemska varv handelsfartyg till en omfattning av 130 000 bruttoton. Under åren 1934—1939 steg produktionen till 210 000 bruttoton, eller med ungefär 50 procent. Sedan har produktionssiffrorna oavbrutet stigit. År 1949 var man uppe i 326 000 bruttoton, och år 1954 räknar man med leveranser av handelsfartyg från svenska varv på något över 500 000 bruttoton till ett värde av 825 miljoner kronor. Därtill kommer ganska omfattande leveranser av krigsfartyg. Produktionen vid svenska varv uppgår således för närvarande till omkring 1 miljard kronor. De svenskbyggda fartygen går i stor utsträckning på export. Man räknar med att ungefär 50 procent går till utlandet, och gör man då den beräkningen, att av den totala produktionen med ett värde av ungefär 1 miljard kronor hälften går på export, blir det dock en exportintäkt på omkring 500 miljoner kronor, som tillföres landet. På sistone har för övrigt marknaden ytterligare vidgats. Förut har det kanske varit mera närbelägna länder, som mottagit de svenskbyggda fartygen, men nu går de i allt större utsträckning till allt avlägsnare länder. Numera får vi en betydande del av likviderna i hårdvaluta, och i dagens läge är det av alldeles särskilt stor betydelse.

Man kan fråga sig, varför man ställer kraven på ett tillräckligt antal skickliga ingenjörer så som man nu gör. Det är ju inte bara den kvantitativa ökningen av produktionen som är utslagsgivande,

utan därtill kommer att de fartygsenheterna, som numera byggs, blir allt större och större. Det ställs allt större krav på fart och utrustning och det gäller att utnyttja de moderna materialen och ta till vara allt vad den tekniska utvecklingen kan bjuda. Detta kräver ökade insatser av högkvalificerade tekniker i mycket större utsträckning än vad som varit fallet förut. Mot bakgrunden av de uttalanden, som gjorts av företrädarna för dessa näringsgrenar, kan jag inte finna annat än att det enda riktiga är att upprätthålla och effektivisera utbildningen i så stor utsträckning som möjligt vid de två tekniska högskolor vi har.

Med detta ber jag, herr talman, att få instämma i de yrkanden som redan har ställts om bifall till reservationen.

I herr Wehtjes yttrande instämde herrar *Velander* (h), *Ewerlöf* (h) och *Björnberg* (h).

Herr **LARSSON, NILS THEODOR**, (bf) kort genmäle:

Herr talman! När herr Wehtje ställde frågan, hur det kommer sig att vi har brist på skeppsbyggnadsingenjörer, berörde han ett problem, som också avdelningen och statsutskottet uppmärksammat. Nu vet vi att det finns delade meningar om huruvida det verkligen råder brist på skeppsbyggnadsingenjörer. Men, om den finns, varpå beror den. Kan den möjligen bero på att banan inte gjorts tillräckligt attraktiv för de unga ingenjörsämnen? Kanske är det så, att skeppsbyggnadsingenjörerna inte ser en ljus framtid, om de går den vägen? På varven har man ju två kategorier ingenjörer, dels läroverksingenjörer med en enklare utbildning, vilka arbetar på ett slags mellanstadium, dels ett högre skikt av ingenjörer — de verkliga konstruktörerna, de ledande teknikerna. När en högskoleingenjör har tagit sin examen på denna linje, är han inte färdigutbildad, utan måste gå något eller några år bland läroverksingenjörerna för att få sin utbildning fullständigad och avslipad. Först efter en tid i denna enklare

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

ställning kan han komma i fråga för högre befattningar. Uppenbarligen har man inom varvsindustrien inte behövt betala dessa högskoleutbildade ingenjörer bättre än de läroverksutbildade. Banan har alltså varit ganska lång och besvärlig för en ung man, som efter högskoleutbildning på området anser sig ha rätt att vänta en viss högre inkomst.

Man bör också observera en annan sak. En del studenter som söker till de tekniska högskolorna har inte tillräckligt höga betyg för att komma in på vissa avdelningar. Däremot kan de komma in på sådana glest befolkade avdelningar som skeppsbyggnadsavdelningarna och stanna där ett eller två år, för att sedan vid lämpligt tillfälle hoppa över till den avdelning de ursprungligen har tänkt sig. Detta gör att endast en mycket liten procent av dem, som börjar sina högskolestudier vid skeppsbyggnadsavdelningarna, går ut som färdiga ingenjörer därifrån.

Detta är verkliga problem, som kanske har beaktats för litet, och det var tacknämligt att herr Wehtje rörde vid dem, så att det blev anledning att belysa dem.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Den omständigheten att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ingripit i debatten, har vi ledamöter i kammaren all anledning att uppmärksamma. Vi är alla intresserade av det område, han har att svara för, och vi måste helt naturligt beakta de synpunkter, han har att anföra.

Statsrådet Nilsson framhöll — och jag tror att även statsrådet Persson gjorde det i sitt första anförande — att det för närvarande råder mycket stor brist på mariningenjörer. Han ansåg, att det därför skulle vara en olycka, om man nu lade ned skeppsbyggnadsavdelningen vid tekniska högskolan och koncentrerade denna utbildning till Göteborg. Därigenom skulle möjligheterna att rekrytera mariningenjörkåren förminska. Dessa frågeställningar har emellertid givetvis beaktats och diskuterats även inom utskottet. Man har enligt min mening anledning att i det sammanhanget ställa

frågan: Löses detta problem genom att vi bibehåller den dubblering, som vi haft under de senaste årtiondena, inträffar någonting katastrofalt om man koncentrerar denna utbildning till Göteborg? Jag tror inte att så är fallet. De nuvarande svårigheterna att rekrytera mariningenjörkåren har sin rot i helt andra förhållanden än dem vi i dag diskuterar, och de kommer nog att bestå, oberoende av vilket beslut riksdagen nu fattar. Förklaringen till rekryterings svårigheterna är, att den statliga arbetsgivaren inte kan hävda sig i konkurrensen med andra arbetstillfällen, som uppenbarar sig. Statsrådet Nilsson antydde också detta i sitt anförande.

Det var även en annan synpunkt i statsrådet Nilssons inlägg, som föranledde mig att begära ordet. Han framhöll, att utbildningskostnaderna blir ungefär 3 000 kronor större för sådana studenter, som nu rekryteras avdelningen vid tekniska högskolan, om vi tvingar dem att i stället söka sin utbildning i Göteborg. Detta är visserligen sant, och det är beklagligt, men å andra sidan gäller det egentligen endast studenter med Stockholm som hemort, alltså ett tämligen begränsat rekryteringsområde. Studenter från stockholmsområdet i vidare mening måste betala inackordering även när de studerar vid tekniska högskolan. Svårigheterna för »urstockholmaren», när han skall utbilda sig i Göteborg, bör enligt min mening motverkas genom studentsociala åtgärder.

Vad slutligen angår det andra centrala området i denna debatt, som bl. a. berördes av herr Wehtje i hans senaste anförande, nämligen varvsindustriens behov av skeppsbyggnadsingenjörer, så har vi inom avdelningen haft föredragningar om detta. Slutintrycket blev nog, att meningarna i frågan är ytterst delade. Vi har kommit till den slutsatsen, att undervisningskapaciteten vid en till Chalmers tekniska högskola koncentrerad avdelning för skeppsbyggeri skulle kunna fullt motsvara de anspråk, som därvidlag kommer att ställas.

Med dessa ord vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! När jag lyssnat till denna debatt, har jag fått det intrycket, att det är åtskilliga överord som fällt; vid flera tillfällen har bl. a. talats om »påtryckningar». Jag kan inte finna att några påtryckningar förekommit mot mig. Visserligen har det varit åtskilliga uppvaktningar, och vi har muntligen fått en hel del uppgifter utöver dem, som redan föreligger i de skriftliga framställningarna, men jag får säga att det bara varit värdefullt för mig att få så många uppgifter som möjligt i denna fråga. Om någon här i kammaren skulle vilja insinuera att jag har givit efter för påtryckningar från dem, som anser att skeppsbyggeriundervisning bör bedrivas även vid tekniska högskolan i Stockholm, är väl detta i alla fall ganska orimligt. Var och en i denna kammare torde säkerligen ha klart för sig, att jag i min verksamhet inte alls varit angelägen om att förlägga fler undervisningsanstalter i huvudstaden än som varit starkt motiverat, men jag finner, att förhållandena i detta fall har motiverat det ståndpunktstagande som anges i propositionen.

Fortfarande gäller det här två huvudsynpunkter, nämligen rekryteringsfrågan och frågan om examinationsbehovet. I fråga om examinationsbehovet står ju uppgift mot uppgift. Herr Wehtje har nu senast återigen betygat, att varvsindustrien verkligen har ett stort behov av flera ingenjörer, och försvarsministern har ju klagat att försvarsmakten också har ett stort behov av ingenjörer. Jag kan sålunda inte finna någon som helst anledning att frånga vad jag i mitt tidigare anförande sade, nämligen att det allra troligaste vid en koncentration av den undervisning det här gäller till en enda utbildningsanstalt är att kapaciteten vid anstalten i Göteborg måste utökas, och därigenom blir ju sparsamhetsynpunkterna inte så tungt vägande som de annars skulle ha varit i dessa resonemang. Jag kan inte finna att de, som här presterat litet andra siffror än vi inom departementet, har haft några verkligt välgående skäl att komma med.

Jag skall ge herr Nils Theodor Larsson

rätt i att det är personalförstärkningen vid avdelningen av Stockholms tekniska högskola med ännu en professur som aktualiserat denna fråga. Jag skulle för egen del inte ha haft det minsta emot att det dröjde ytterligare något eller några år, innan definitivt ståndpunkt togs till denna fråga. Men nu är den speciallärare det här gäller i det närmaste 70 år — avsevärt över den normala pensionsåldern — och vi har därför inte kunnat undgå att ta ställning till spörsmålet, hur det skall bli i fortsättningen. I detta sammanhang vill jag säga, att det inte kan vara rimligt att man, då man i viss mån — något som utskottet självt erkänt — är osäker i fråga om examinationsbehovet, under den närmaste tiden skulle radera det som finns vid Stockholms tekniska högskola.

Jag skulle ytterligare vilja säga några ord om rekryteringsfrågan. Om jag uppfattade herr Ohlons siffror rätt — försvarsministern anförde att herr Ohlon bevisade för mycket — skulle 40 procent av eleverna i Göteborg och 25 procent i Stockholm ha upphört med sina studier i detta ämne. Bevisar detta ändå inte att det ligger någonting i vad jag understrekit i fråga om rekryteringen? Siffrorna måste väl ändå kunna tydas på det sättet, att rekryteringen i Göteborg har haft ett svagare underlag, kvalitativt sett, än i Stockholm. Herr Ohlon kanske invänder att så är fallet, så länge vi har båda utbildningsanstalterna. Jag kan emellertid ändå inte hjälpa att skillnaden är så markant, att man — såsom jag tidigare erinrat — kan vara rädd för att många av de för dessa studier mest lämpade kommer att ägna sig åt andra ämnen i stället, om de inte har tillgång till den utbildning, det här gäller, i Stockholm.

Det är säkerligen alldeles rätt, att den kostnad på 3 000 kronor, som skyttat i debatten, avser stockholmare. Men märk väl, att för dem, som bor relativt nära Stockholm — och de är inte så få — är det också betydligt dyrare att studera i Göteborg än i Stockholm.

Jag håller fortfarande på att rekryteringen är en viktig fråga att överväga i

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

detta sammanhang, och jag hoppas därför att kammaren beslutar i enlighet med propositionen.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Wehtjes yttrande. Det är alldeles riktigt som herr Wehtje sade, att varvsindustrien genomgått en kraftig utveckling efter kriget, men detta berodde delvis på att så mycket tonnage gick till spillo under kriget och att vi har levat i en efterkrigstidskonjunktur. Det är tvivelaktigt, huruvida denna industri i fortsättningen kan hålla samma höga arbetstakt som den de senare åren har hållit. Men oavsett detta gäller fortfarande vad doktor Hugo Hammar på sin tid såsom chef för Götaverken framhöll, nämligen att den högre tekniska personalen inte behöver ökas i takt med tonnageets ökning, alldenstund varvsindustrien i stor utsträckning är att räkna såsom en konfektionsindustri, där det gäller att tillverka serier av båtar.

Nu nämnde herr Wehtje om rekryteringsbehovet, att från varvsindustrien hade det gjorts gällande, att det råder brist på arbetskraft av detta slag. Detta har emellertid framhävts av ett enda varv. Jag har fått en hel dossier med brev i fotostatkopior från civilingenjörer, som har vägrats anställning inom varvsindustrien. Jag kan nöja mig med att föredraga sådana skrivelser från just det varv, som har gjort gällande att det råder brist på arbetskraft.

För drygt ett år sedan måste en civilingenjör, vars utbildning avslutades 1950, lämna sin verksamhet vid ett skeppsvarv, som inskränkte driften. Civilingenjören tog då kontakt med ett antal varv, dels direkt och dels genom arbetsförmedlingarna i Sölvesborg, Karlskrona, Malmö, Göteborg och Stockholm. Överallt var det lika hopplöst att få ny anställning. Han försökte även att få anställning genom Svenska mekanisters riksförbund, men även det gav negativt resultat. Hans uppfattning var att skeppsbyggnadsindustrien i varje fall i fjol hade behovet av ingenjörer tillfredsställt.

Från det varv, som speciellt klagat på att det skulle råda brist på skeppsbyggnadsingenjörer, fick civilingenjören följande svar: »Med anledning av Eder förfrågan beträffande eventuell anställning hos oss får vi härmed meddela, att någon lämplig befattning ej finnes att erbjuda Eder.»

I år inträffade det att en person, som sökte anställning vid samma varv, fick till svar: »Med anledning av Eder förfrågan beträffande anställning hos oss får vi härmed meddela, att något behov ej föreligger hos oss av den arbetskraft Ni representerar.»

Jag har förhört mig hos rektorsämbetet vid den tekniska högskola, från vilken dessa civilingenjörer är utexaminerade, om deras kvalifikationer. Beträffande den ene fick jag det vitsordet, att han var en av de allra bästa skeppsbyggnadsingenjörer, som den högskolan hade utbildat, och beträffande den andre sades det att han var en skicklig ingenjör. Jag förhörde mig också om huruvida de hade några karaktärsegenskaper, som gjorde dem olämpliga till samarbete inom ett företag, och jag fick till svar att detta icke var fallet.

Herr Wehtje anförde vidare att det inte bara gäller den kvantitativa sidan av saken utan även den kvalitativa. Det gäller, menade han, om jag uppfattade honom rätt, utrustning, maskinteknik, korrosionsproblemet, den elektriska installationen o. s. v. Men för dessa områden fordras specialingenjörer, som inte utbildas inom den avdelning av tekniska högskolan, som det här är fråga om, utan som utbildas inom andra avdelningar. Jag vill nämna att av de mariningenjörskadetter, som finnes vid tekniska högskolan, är bara 60 procent skeppsbyggnadsingenjörer, medan 40 procent studerar andra specialiteter. De kan givetvis även i fortsättningen studera vid tekniska högskolan i samma utsträckning som hittills, om skeppsbyggnadsavdelningen där lägges ned.

När försvarsministern talar om det allvarliga i att undandraga stockholmsområdet såsom rekryteringsområde för skeppsbyggeriet, vill jag till honom stäl-

Ang. den högre undervisningen i skeppsbyggeri.

la denna fråga: Har inte försvarsministern besinnat det allvarliga i att undandraga västra, södra, mellersta och norra Sverige som rekryteringsområde för flygtekniken? Det som gäller beträffande det ena facket bör väl också ha sin giltighet för det andra.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Ohlon, att jag inte tror att vi skall räkna med att skeppsbyggeriet lever i någon efterkrigskonjunktur och att de resultat, som jag nämnde, skulle ha bestämts av en sådan utveckling. Jag tycker att av dem klart framgår, att det är fråga om en näringsgren som under de gångna åren har kunnat väl hävda sig.

Jag vill upprepa mina siffror. Under år 1949 uppgick produktionen av handelsfartyg vid de svenska varven till 326 000 bruttoton, under det att produktionen nu uppgår till något mer än 500 000 bruttoton. Dessutom har även byggandet av krigsfartyg ökat, och exportens andel i skeppsbyggeriet har också under den senaste tiden vuxit. Allt detta synes mig tyda på att det är en näringsgren, som har naturliga förutsättningar nu lika väl som före kriget att kunna hävda sig.

Jag skall inte förlänga debatten utan hemställer bara, herr talman, att kammaren skänker större tilltro till de uttalanden, som har gjorts av näringsgrenens representanter, än till en enstaka ingenjör, som haft svårt att skaffa sig plats.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Vad herr Wehtje sist anförde var nog litet för lättvindigt. Hur kommer remissvaren till? Jo, det är den tillfälliga styrelsen för en näringsgren, som avger ett remissutlåtande å hela näringsgrenens vägnar, men när man senare hör sig för hos de olika representanterna för näringsgrenen, vill de inte alltid stå för vad ledningen har uttalat.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! Med anledning av vad herr Wehtje nyss sade vill jag understryka, att kommerskollegium är den myndighet som har att i vårt land svara för vad till sjöfartsnäringen hör och att kommerskollegium lika länge som Sveriges riksdag, eller i nära 20 år, gång efter gång har hävdad, att en koncentration av undervisningen i skeppsbygnadsindustri till en stad bör komma till stånd och att det då är lämpligast och mest rationellt att förlägga den till Göteborg. Jag tror att det bör väga tungt, att kommerskollegium och riksdagen så länge har vidhållit den åsikten.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näsström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 193, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes här efter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 70.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det administrativa handhavandet av sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 208, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1954, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för det administrativa handhavandet av yrkesskadeförsäkringen samt tillsynen över nämnda försäkring och den allmänna sjukförsäkringen, dels godkänna av departementschefen förordad plan för omorganisation av riksförsäkringsanstalten, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i de hänseenden, som berörts i statsrådsprotokollet, vidtaga de åtgärder, som betingades av riksförsäkringsanstaltens omorganisation.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att besvär över de allmänna sjukkasornas beslut i sjukförsäkringsfrågor skulle kunna anföras hos riksförsäkringsanstalten. Över anstaltens beslut skulle besvär kunna anföras hos Kungl. Maj:t, dock endast under förutsättning att anstalten gett tillstånd därtill. Besvär över riksförsäkringsanstaltens och de ömsesidiga bolagens beslut i yrkesskadeförsäkringsfrågor skulle kunna anföras hos försäkringsrådet, vars beslut icke skulle få överklagas.

I samband med Kungl. Maj:ts förevärande förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

från första kammaren:

nr 554 av herrar *Björnberg* och *Hansson* samt

nr 555 av herr *Ollén*; ävensom

från andra kammaren:

nr 710 av fröken *Vinge* m. fl.,

nr 711 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Dahlén* samt

nr 712 av fru *Sandström*.

I motionen II: 711 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Dahlén* hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 208 måtte begära dels förslag till nästa års riksdag av sådan art, att försäkringsrådet bleve högsta besvärinstans för såväl yrkesskadeförsäkring som sjukförsäkring, samt dels förslag om därmed följande eventuella personalförändringar.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 711 godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1954 förordade riktlinjer för det administrativa handhavandet av yrkesskadeförsäkringen samt tillsynen över nämnda försäkring och den allmänna sjukförsäkringen m. m.;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 554 och II: 710, såvitt nu vore fråga, ävensom motionerna I: 555 och II: 712 godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1954 förordad plan för omorganisation av riksförsäkringsanstalten;

III. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 554 och II: 710, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i de hänseenden, som berörts i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1954 samt av utskottet, vidtaga de åtgärder, som betingades av riksförsäkringsanstaltens omorganisation.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Ehuru utskottet anser att skäl kan anföras för motionärernas synpunkter i besvärfrågan, finner utskottet det dock i likhet med departementschefen vara av avgörande vikt, att denne särskilt under den första tiden efter sjukförsäk-

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

ringslagens ikraftträdande blir i tillfälle att närmare följa tillämpningen av lagen. Utskottet anser sig därför böra tills vidare tillstyrka det senare alternativet, som överensstämmer med den av 1946 års riksdag intagna ståndpunkten och som innebär att besvär i sjukförsäkringsfrågor i sista hand skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Ohlon*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Boman*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmborg* i *Skövde*, *Svensson* i *Ljungskile*, *Staxäng* och *Gustafsson* i *Skellefteå* samt fröken *Vinge* beträffande besvärfrågan ansett, att det nu återgivna stycket av utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»Enligt utskottets mening talar flera skäl mot den av departementschefen företrädda meningen i besvärfrågan. Såsom både utredningsmannen och motionärerna framhållit måste det anses olämpligt att besvär i yrkesskadefrågor och sjukförsäkringsfrågor i sista hand skall avgöras av skilda instanser, då det icke torde kunna undvikas att frågor uppkommer, som berör båda försäkringsgrenarna. De hörda remissinstanserna, däribland Landsorganisationen, har icke haft någon erinran mot utredningsmannens förslag om en gemensam besvärinstans, försäkringsrådet. Det är givetvis angeläget att departementschefen får möjlighet att följa tillämpningen av sjukförsäkringslagen, men detta bör självfallet även gälla yrkesskadeförsäkringslagen. Konsekvensen av det av departementschefen förda resonemanget synes då böra leda till en gemensam högsta besvärinstans. Utskottet förordar därför att riksdagen nu i princip uttalar sig för att försäkringsrådet även skall vara högsta besvärinstans i sjukförsäkringsfrågor samt hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag till nästa års riksdag om erforderlig ändring i sådant hänseende i sjukförsäkringslagen liksom beträffande eventuellt erforderliga ändringar i personalorganisationen för försäkringsrådet och riksförsäkringsanstalten.»

samt att utskottet bort under punkten I hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II:711 godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1954 förordade riktlinjer för det administrativa handhavandet av yrkesskadeförsäkringen samt tillsynen över nämnda försäkring och den allmänna sjukförsäkringen m. m., dock med iakttagande av vad i reservationen anförts.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

*Punkten 1.***Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.****Fröken ANDERSSON (h):**

Herr talman! Detta ärende har inte sådana möjligheter som det föregående att bli dramatiskt, men det kan ju vara en principiellt viktig fråga för det. Yrkandet i reservationen går framför allt ut på att förslag skall framläggas till nästa års riksdag, att försäkringsrådet skall bli högsta besvärinstans för såväl yrkesskadeförsäkringen som sjukförsäkringen.

Enligt sjukförsäkringslagen skall ju besvär över sjukkasornas beslut i sjukförsäkringsfrågor anföras hos tillsynsmyndigheten. Om propositionen nu bifalles, blir alltså riksförsäkringsanstalten första instans i förhållande till sjukkasorna. Besvär över riksförsäkringsanstaltens beslut i sådana frågor anføres hos Kungl. Maj:t. Besvär över riksförsäkringsanstaltens beslut i yrkesskadeförsäkringsfrågor däremot skall anföras hos försäkringsrådet, och försäkringsrådets beslut får icke överklagas.

I reservationen framhålles, att denna anordning är olämplig. Vi reserverar menar, att dessa frågor bör avgöras av samma instans, nämligen försäkringsrådet. Detta har föreslagits av utredningsmannen, förre landshövdingen Levinson, som säger att detta är ett önskemål av betydande vikt. Ärenden som berörs bå-

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

de i yrkesskadefrågor och sjukförsäkringsfrågor kan t. ex. uppkomma, och principiellt och praktiskt måste det då enligt vår mening vara olämpligt med olika besvärinstanser. Det kan ju då inträffa, att samma sak blir slutligt prövad i olika instanser med olika utgång. Det har betonats i motionen, att samordningen av besvärsprövningen hos försäkringsrådet också ligger i linje med tanken på en för olika försäkringsgrenar gemensam högsta besvärinstans.

Alla remissinstanser, bl. a. landsorganisationen, har också gått på utredningsmannens linje, d. v. s. att försäkringsrådet skulle vara enda besvärinstans. Trots detta föreslår departementschefen, att besvär över tillsynsmyndighetens beslut skall avgöras av Kungl. Maj:t. Departementschefen anknyter då till ett uttalande vid beslutet om sjukförsäkringen år 1946, som gick ut på bl. a. att det var av vikt, att departementschefen särskilt under de första åren efter ikraftträdandet fick tillfälle att följa lagtillämpningen. Det är klart att detta är av vikt, men därför är det inte nödvändigt, att Kungl. Maj:t skall vara högsta besvärinstans. För övrigt bör väl, som vi också säger i reservationen, departementschefen också följa yrkesskadeförsäkringslagens tillämpning.

Utskottet säger nu, att skäl kan tala för motionärernas synpunkter i besvärfrågan, men utskottet stöder sitt avslagsyrkande på den motiveringen, att det är viktigt att departementschefen, särskilt i början, blir i tillfälle att följa utvecklingen, och utskottet tillstyrker därför tills vidare denna anordning, som reservanterna kritiserar. Det finns tydligen hopp om en bättre ordning, men vi menar att den ordningen kunde införas, ju förr dess hellre. Och det är väl ganska anmärkningsvärt att utskottet inte har tvekat, trots att genom den ändrade gränsdragningen mellan försäkringsformerna vissa frågor, som nu avgörs av försäkringsrådet, föres över till Kungl. Maj:t. Vi anser, att detta inte kan vara en lämplig och önskvärd utveckling.

Nu har det sagts, att försäkringsrådets arbete skulle ökas genom i reservatio-

nen föreslagna anordningar. Här är det emellertid fråga om ett organisatoriskt problem, som man bör kunna komma till rätta med. Genom samordningen kommer viss avlastning att ske. Det är, menar vi, mest i början som det blir fråga om en överbelastning. Den i reservationen föreslagna organisationen kommer för övrigt inte att fungera förrän om ett år. Man har alltså tid på sig att anpassa det hela efter de nya förhållandena.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Sjukassereformen innebär ju bland annat en överflyttning av olycksfallsärendena till sjukkassorna under de tre första månaderna, vilket betyder en avsevärd arbetsminskning för riks-försäkringsanstalten. Man räknar med att anstalten har omkring 158 000 skadeståndsärenden till behandling per år, men sedan den nya ordningen trätt i kraft, förmodas skadeståndsärendena komma att uppgå till endast 22 000. Följden är att riks-försäkringsanstalten måste omorganiseras. Innan man har kunnat gå in på frågan om denna omorganisation, har man ju måst ta ställning till en hel del frågor som sammanhänger därmed. Först och främst har det gällt frågan om en centralisering av försäkringsverksamheten till riks-försäkringsanstalten. Det problemet har man inte velat ta definitiv ståndpunkt till, utan man vill först vinna erfarenhet av den reform som beslutats. Departementschefen säger att sedan erfarenhet vunnits på detta område, vill han till förnyad utredning ta upp frågan om en ytterligare centralisering. Nu bedrivs som bekant en del försäkringsverksamhet av ömsesidiga bolag.

För det andra har det varit fråga om administrationsformen för den statliga olycksfallsförsäkringsverksamheten. Man har frågat sig, om det bör vara ett ämbetsverk eller ett statligt bolag som handhar verksamheten. Inte heller det spörsmålet har departementschefen velat ta bestämd ställning till, utan han säger att det är klokt att avvakta de förslag,

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

som kommer att framläggas av utredningen om de statliga företagsformerna. Man behöver sålunda inte i detta nu bestämma sig för om riks-försäkringsanstalten skall vara ett ämbetsverk i vanlig mening, som det är nu, eller bör ombildas till ett statligt bolag.

Vidare har vi att ta ståndpunkt till frågan om tillsynen över sjukkasseverksamheten. Denna är nu provisoriskt förlagd till riks-försäkringsanstalten. Frågan är nu, om riks-försäkringsanstalten definitivt skall utses till tillsynsmyndighet, och den frågan besvaras jakande.

Därefter tas frågan om besvärinstansen upp. Hur bör man ordna med detta? Det är sant som fröken Andersson sade, nämligen att utredningsmannen har förordat att försäkringsrådet skall vara besvärinstans. Då riksdagen år 1946 hade att ta ställning till Kungl. Maj:ts proposition om sjukkasseefformen i princip, uttalade den sig enhälligt för att besvärärendena under den första tiden skulle gå direkt till Kungl. Maj:t, och för detta har departementschefen också stannat i nuvarande läge. Utskottet har prövat argumenten för och emot, och majoriteten av dess medlemmar har kommit fram till att övervägande skäl ändå talar för att besvären bör gå till Kungl. Maj:t. Inte heller majoriteten — det vill jag gärna deklarerar — har betraktat detta som en idealisk lösning, men det är ju heller inte fråga om annat än ett provisorium. Man har nämligen inte bara att ta hänsyn till arbetsbelastningen hos försäkringsrådet. Det har även betraktats såsom viktigt — och det är utan tvivel viktigt — att departementschefen på nära håll kan följa utvecklingen på detta område. För övrigt har ju försäkringsrådet en stor arbetsbörda. Men därtill kommer, herr talman, att man sedan någon tid tillbaka har funderat på att undersöka, om det inte funnes möjligheter att göra försäkringsrådet och dess arbetsmetoder litet smidigare. Då vill man här se hur det nu kommer att gå. Departementschefen har deklarerat, att han har för avsikt att, sedan man vunnit erfarenhet på detta område under någon tid, låta utreda frågan om en förenkling av

försäkringsrådets arbetsmetoder. Utskottet har för övrigt understrukit önskvärdheten av att så sker. Detta är således principfrågor, som har kommit in i diskussionen.

Därefter har vi förslaget om riks-försäkringsanstaltens organisation. Det är självfallet att det måste bli en hopkrympning på grund av den betydande arbetsminskningen. Riks-försäkringsanstalten har nu 680 befattningshavare. I det framlagda förslaget upptas 519 befattningshavare. Det är alltså fråga om att minska antalet med 161. Här har utredningsmannen självfallet också gjort ingående undersökningar. Skillnaden mellan departementschefens förslag och utredningsmannens är anmärkningsvärt liten. Den gäller egentligen frågan om man skall ha en överdirektör, vilket utredningsmannen har förordat. Han har angett vissa bestämda uppgifter, samordningsuppgifter, som denne skulle ha. Anstalten själv har sagt, att det inte behövs någon överdirektör för dessa speciella uppgifter, utan att det skall vara en souschef. En sådan vill anstalten gärna ha, och han skall kallas överdirektör. Då har departementschefen tydligen resonerat så, att när man inte är överens om arbetsuppgifterna, kanske det inte behövs en överdirektör med detsamma. Därför har departementschefen för närvarande inte framlagt förslag lärom.

Det är ju klart att det blir vissa svårigheter när man skall minska personalen hos ett statligt verk i så hög grad som nu blir fallet. Det har vidtagits åtgärder som skulle mildra svårigheterna. En särskild nämnd har tillsatts, och utskottet har i sitt utlåtande understrukit önskvärdheten av att denna nämnds arbete underlättas och att andra verk vid anställande av personal tar hänsyn till de svårigheter som uppstått för riks-försäkringsanstalten. Utskottet har också sagt, att om det i något enstaka fall eller för vissa mindre grupper av anställda skulle vara nödvändigt att förlänga övergångstiden, så bör den vägen beträdas för att minska svårigheterna för de anställda.

Detta är, herr talman, några synpunk-

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

ter och problemställningar. Utskottet har ju i allt väsentligt varit enigt. Det enda undantaget gäller detaljfrågan om besvärsrätten. Där har som sagt reservanterna förordat, att försäkringsrådet blir besvärinstans. Detta förutsätter en lagändring. Det är väl inte något större hinder, ty en sådan kan alltid åstadkommas. Men majoriteten vill hävda, att det är viktigt att socialdepartementet kan följa denna verksamhet på nära håll. Försäkringsrådet arbetar ju som en domstol, och dess arbete kan Kungl. Maj:t inte lägga sig i. När försäkringsrådet har fattat ett beslut, är det ingenting att göra åt saken. Många av kammarens ledamöter har väl i bygderna träffat folk som råkat ut för olycksfall. Ärendet har gått till försäkringsrådet, och man har understundom ställt sig frågande inför rådets beslut. Men det är ingenting att göra åt saken. Försäkringsrådet är den sista instansen, och där har väl läkarexpertisen fällt avgörandet. Det är anmärkningsvärt, att läkarexpertisen vid skrivborden i Stockholm som regel i sådana här svåra fall inte tycks lita på den expertis som finns ute i landet och som har de skadade under sina ögon.

När jag nu berör dessa omständigheter vill jag gärna passa på att framhålla, att om det blir en utredning ang. försäkringsrådet, är det en av dess allra angelägnaste uppgifter att se till att man får förtroendeläkare, vilkas uppgifter expertisen i Stockholm kan lita på och något så när rätta sig efter. Det är inte bra som det är på detta område. Därom kan säkerligen många vittna, som haft med sig hemifrån luntor till riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet för att få rättelse till stånd. Därmed vill jag självfallet inte klandra riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet och säga att de skulle ha dömt fel, men det vore klokt och lämpligt om det ordnades så, att man litade mera på de läkare, som kan undersöka de skadade, och inte här i Stockholm bara säger t. ex.: »Den där ryggvärken skulle ha kommit ändå och behöver därför inte vara orsakad av något olycksfall.»

Jag skall inte ta upp tiden med att ut-

veckla dessa synpunkter närmare. Jag har bara velat beröra något av föreliggande problemkomplex för att kammarmedlemmarna skall få den bakgrund som jag anser vara nödvändig för att ta ståndpunkt i frågan. För egen del är jag alldeles övertygad om att det är lämpligast att kammaren följer utskottet. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Kammaren finner det kanske överraskande att en outsider som jag ger mig upp i ett sådant här statsutskottsärende, men man får å andra sidan säga att det är någonting högst ovanligt och märkligt att en så utpräglad lagfråga som denna — när det gäller hur den enskildes rätt skall bevaras i sjukförsäkringsärenden, som regleras i lag — kommit att behandlas av statsutskottet. I detta förhållande finner jag kanske en ursäkt.

Låt mig framhålla en sak för att det skall bli klart vad det gäller. Man får vid en flyktig genomläsning av handlingarna det intrycket att vad reservanterna vill åstadkomma är en ändring i den bestående ordningen, enligt vilken Kungl. Maj:t har besvärsmålen om händer. Det är en ordning om vilken man, i förbigående anmärkt, har sagt att riksdagen har uttalat sig för den. Ja, propositionen antogs 1946, men det finns, så vitt jag sett, inga uttalanden från riksdagens sida. Nåväl, det är riktigt så till vida, att här yrkas ändring i den ordning som man 1946 beslöt vid den nya sjukförsäkringslagens första antagande, men det är, som vi alla vet, en ordning som ännu inte tillämpats. Vad det i realiteten gäller, mina damer och herrar, är att regeringen och utskottet vill bortta den domstolsmässiga prövning av sjukförsäkringsärenden som sedan lång tid tillbaka har ägt rum och som äger rum än i dag och utövas av regeringsrätten. Man klagar i sjukkasseärenden över tillsynsmyndighetens beslut hos regeringsrätten. Den fråga vi står inför i dag är: skall vi flytta över detta från regeringsrätten till en annan domstol — vilket

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

kan vara ett praktiskt steg — eller skall vi överlämna det åt statsrådet och chefen för socialdepartementet? Det är ett steg i den riktningen som det är fråga om att ta.

Vad argumenten för ändringen beträffar vill jag uttala min tacksamhet för det intressanta anförande som den siste ärade talaren höll. Det bragte i dagen skäl för detta steg vilka i varje fall inte på något vis kommit till uttryck i statsrådet Strängs uttalande i propositionen.

Vi fick först och främst höra att försäkringsrådet var en bekymmersam institution därför att det arbetade så tungt och så domstolsmässigt — så tror jag orden föll. I varje fall var det tunga arbetsformer där, och rådet hade svårt att bemästra frågorna. Det var en intressant synpunkt. Det hade varit värdefullt att få den belyst och diskuterad. Det är svårt att ta ståndpunkt till den, då den kom fram så här i elfte timmen av debatten. Som vi alla vet, finns det på sådana här områden två synpunkter som får vägas mot varandra, nämligen å ena sidan intresset av en omsorgsfull prövning som något närmar sig de domstolsmässiga formerna, och å andra sidan intresset av att det går raskt och effektivt undan. Jag kan inte säga mer i fråga om detta argument som kom in alldeles på sistone i debatten; jag har inte sett något av det i handlingarna.

Detsamma får jag väl säga om ett annat, kanske ännu intressantare argument. Det antydde, visserligen med all hövlighet gentemot försäkringsrådet, att man inte är riktigt nöjd med vad rådet beslutar. Man har gått och varit missnöjd med att rådet inte har träffat de avgöranden som man har önskat. Det framgick mycket tydligt av herr Gustaf Karlsons anförande att detta var en ganska viktig omständighet för honom. Men är det så tråkigt ställt får man väl angripa den saken på andra vägar. Då får man ändra organisationen, ändra lagstiftningen eller vidta andra åtgärder. Nu får vi ta försäkringsrådet sådant det är, och jag tycker det är litet bekymmersamt, om sådana synpunkter skall spela in.

Det enda synliga skälet — det som finns i papperen — är ju det som departementschefen har anført och som utskottet åberopar i sin skrivning. Låt mig först få säga — det är inte sagt förut — att departementschefen och utskottet därvid har gått emot fullkomligt eniga remissmyndigheter. Landshövding Levinson ansåg försäkringsrådet vara den naturliga besvärinstansen, av den enkla anledningen att det är fråga om en koordinering med yrkesskadeförsäkringen. Alla besvärinstanser har lämnat detta utan erinran eller tillstyrkt det. Jag kan nämna Landsorganisationen jämte många andra. Denna linje fördes för resten första gången fram, såvitt jag kan se i handlingarna, av två socialdemokrater, fru Olivia Nordgren och herr Wangson, i sjukförsäkringskommittén.

Herr statsrådet har nu ett skäl som stryker ett streck över alla de överväganden vilka förut ägt rum, och det är att herr statsrådet vill »följa» utvecklingen. Det är ett uttryck som vi känner från en del andra propositioner. Det har använts då det gällt folkpensioneringen o. s. v. Låt mig i förbigående säga till regeringsbänken att då man inte bara menar att man vill följa utvecklingen, utan då man klarligen menar någonting annat, nämligen att man vill dirigera den, så tycker jag att det vore riktigare att detta sades ifrån och att man inte dolde sig i denna molnstod av vetgirighet.

Statsrådets önskan är alltså att till en början få dirigera denna lags tillämpning. Låt mig då erinra om att vi här inte står inför en liten praktisk fråga vilken som helst, huruvida vi skall lägga det under den eller den myndigheten, utan vi står inför de principfrågor som vi diskuterade här i våras, huruvida det är rimligt att medborgarna har möjlighet att i rättsfrågor föra talan inför en självständig, domstolsmässig myndighet, eller om de skall lita till Kungl. Maj:t.

Statsrådet Zetterberg har, när han lämnat direktiv för en utredning här-omsistens, uttryckt sig ungefär så — jag beklagar om jag inte återger det ordagrant riktigt, jag har det nämligen inte

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

uppskrivet — att han finner det naturligt att till domstol, d. v. s. regeringsrätten i det fall det då gällde, överflytta alla frågor där det är tal om lagtolkning. Statsrådet Sträng får ha en liten uppgörelse med herr Zetterberg för att bringa dessa uttalanden i harmoni med varandra. Om vi nu skall konsekvent följa statsrådet Strängs linje, och om det alltså anses angeläget att regeringen, då ny lag kommer till, till att börja med ser till att den tillämpas i rätt riktning, då har vi att vänta förslag från åtskilliga statsråd i samma riktning. Jag har sagt det förut och finner anledning att upprepa det: åstadkommer vi en ny strafflagstiftning, vet jag under sådana förhållanden inte varför statsrådet Zetterberg ej skulle be att få vara domstol under de första åren, till dess han kunnat skapa en vägledande praxis. Skälen är inte starkare i det nu föreliggande fallet än de är i ett sådant tänkt fall.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid saken, herr talman. Innan jag slutar — och naturligtvis ansluter mig till reservanternas yrkande — vill jag dock säga, att i fråga om besvärsrätten i dessa ärenden föreligger en annan, högst konstbesynnerlig sak, som år 1946 improviserades utan stöd av någon utredning och som vi nu dras med, nämligen den, att om man vill besvära sig över en myndighets beslut, skall man först vända sig till den myndigheten och säga: »Tillåter ni, att vi besvära oss?» — Det finns såvitt jag vet inga regler meddelade om efter vilka grunder det skall gå, och man är alltså helt beroende av huruvida myndigheten själv vill medge besvärsrätten. Det är en anordning som ter sig rent löjlig ur rättssäkerhetssynpunkt. Jag har inte velat försumma tillfället att peka på det, då dessa regler ändå är uppe till behandling.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till reservanternas yrkande.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det gläder mig att herr Herlitz för på tal denna underlighet, som jag mycket har förvånat mig över.

Jag tänkte att det måhända var min okunnighet om de regler som gäller för lagstiftningen i sådana här frågor, som gjorde att jag inte kunde fatta finessen här, men uppenbarligen är det inte så. Jag finner det fullständigt orimligt, att man skall begära tillstånd av den som har dömt för att få klaga över domen.

Beträffande den detalj i vilken det föreligger en reservation, vill jag i anslutning till herr Gustaf Karlssons yttrande säga ett par saker. Jag finner det klart och naturligt, att man avvaktar erfarenheter på områden, där man kan ta för givet att erfarenheten blir till nytta vid utformningen av ett definitivt bestående system, som man önskar tillämpa. Men jag kan inte förstå att i detta speciella fall någon särskild erfarenhet kan göras, annat än att man kommer underfund med hur orimligt det är att en fråga, som kan utgöra en enhet, skall avdömas i högsta instans av två olika myndigheter. Det förefaller mig som om man kunde förstå detta utan att ha några års erfarenhet.

När herr Gustaf Karlsson och utskottet återoppar 1946 års beslut, vill jag erinra om att departementschefen själv i propositionen påpekar, att det sedan dess har hänt något. Han säger i propositionen på s. 40: »Även om denna fråga genom sjukförsäkringens samordning med yrkesskadeförsäkringen kommit i ett något förändrat läge», och det tycker jag är ytterligt väsentligt. Det väsentliga, som föranleder hela denna debatt, är just detta, att man *numera* kan på grund av samordningen få två olika besvärinstanser för en och samma fråga. Nå, säger man, då får Kungl. Maj:t inhämta upplysningar ifrån försäkringsrådet. Det kan naturligtvis låta sig göras. Men hur man praktiskt skall lösa ett sådant problem förstår jag inte, såvida man inte gör på det sättet att Kungl. Maj:t i statsrådet avgör frågans båda delar, både den som normalt skulle avgöras av försäkringsrådet och den som Kungl. Maj:t i statsrådet skall avgöra. Att det här måste uppstå komplikationer förefaller klart. Jag tycker att den erfarenhet man kan få under det år, som

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

den av reservanterna förordade utredningen skulle ta, bör vara fullt tillräcklig.

Herr Gustaf Karlsson framhåller också, att försäkringsrådet har mycket att göra, att det i viss mån är överbelastat. Jag vill då peka på att försäkringsrådet självt i ett yttrande till utredningsmannen säger, att det antal besvär, som kan anföras, torde komma att avtaga under senare delen av 1955. Att döma av detta yttrande får man förmoda att arbetsbördan minskar 1955, och om den utredning som reservanterna förordar blir klar till 1956, lär försäkringsrådet måhända då ha kapacitet att utan svårighet övertaga besvärspövingen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen. Jag finner det naturligt att en och samma högsta besvärinstans prövar frågor, som hänger ihop och som utgör en naturlig enhet. Det är mindre naturligt, för att inte säga rent av onaturligt, att två olika besvärinstanser skall syssla med samma sak.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag är inte lika knäppsäker som herr Lundström om vad som är naturligt och onaturligt i den fråga, som vi diskuterar. Just detta att jag inte är så där utomordentligt knäppsäker har gjort, att denna proposition har blivit presenterad på kammarens bord med klart angivande av att förslaget är att betrakta som ett provisorium — detta har också utskottet understrukt — och att man sedan, jag säger det med avsikt, vill följa utvecklingen. Jag skall återkomma till detta något längre fram, eftersom herr Herlitz tog upp en ganska intressant diskussion i anledning härav.

Det är ett faktum att försäkringsrådet är hårt belastat med arbete. En icke oväsentlig balans av ärenden ligger på rådets bord, och följaktligen tar det sin tid när ett besvärssärende skall avgöras. Det tar också sin tid med hänsyn till den teknik, som försäkringsrådet arbetar med.

Att regeringen har föreslagit att besvärssärendena skall gå till socialdepar-

tementet har föranletts av skäl, som inte har kommit fram här i debatten men som jag ändå trodde att reservanterna i någon mån skulle kunna förstå. Det är givet att när man ger sig in på en lagstiftning av den karaktär, som det här rör sig om, en helt ny och ganska omfattande sjukförsäkringslagstiftning, är det väl ändå av en viss rationell betydelse, om det departement handlägger besvärssärendena, som har utarbetat hela det komplicerade lagkomplexet och som vet vad som ligger inte bara i lagens bokstav utan också i lagens anda och mening och som självt svarar för de tankegångar, som bär upp hela denna sociala lagstiftning. Den jämförelse med introducerandet av en ny strafflagstiftning, som herr Herlitz gjorde, tycker jag inte håller streck.

Jag vågar nog säga, att nyansskillnaden i den nya lagen i förhållande till 1946 års lagstiftning, d. v. s. att man nu får en samordning av sjuk- och olycksfallsskadorna under de första 90 dagarna, inte är av den karaktär och den omfattning, att det finns anledning för riksdagen att pröva om de beslut, som fattades 1946. De egentliga processfrågorna när det gäller yrkesskadorna är ju eliminerade just genom samordningen. Processerna om yrkesskadorna får man av de långa livräntefallen och de långa yrkesskadefallen, som går över 90 dagar. I dessa fall är försäkringsrådet även i fortsättningen ensam besvärinstans. Men just genom samordningen tar man ju i allt väsentligt bort incitamentet till processerna, och därför har jag svårt att förstå att man skall behöva få någon kontrovers mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och försäkringsrådet. Är Kungl. Maj:t i statsrådet av den uppfattningen, att man vill höra försäkringsrådets mening, så finns ju den möjligheten, på samma sätt som det inte är alldeles ovanligt att Kungl. Maj:t i statsrådet hör regeringsrättens mening när man anser det vara av värde.

Utan att uttala mig om värdet av en teknik i förhållande till en annan tillåter jag mig konstatera, att försäkringsrådet i sitt fortlöpande arbete har en

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

teknik som leder till relativt stor tidsutdräkt. Det är ju på det viset, vilket väl de flesta känner till, att försäkringsrådet dömer utslutande på handlingar. Om handlingarna är motstridiga, får man följaktligen starta ett remissförfarande och vända sig till försäkringsbolagen, riksförsäkringsanstalten etc. Det kan bli nya handlingar i målet, exempelvis nya läkarutlåtanden. Det är inte alls ovanligt att i ett mål i försäkringsrådet det finns tre å fyra läkarutlåtanden av diametralt motstridiga innehåll. Det tar sin tid att klara av allt sådant remissvägen. Jag har dagligen möjligheter att informera mig högst personligen om att det kan ta både ett, två och tre år, innan kontroverser mellan enskilda olycksskadade och anstalten kan lösas besvärsvägen i försäkringsrådet. Jag kan också försäkra herr Herlitz att jag undgår icke någon vecka besök av människor, som för sitt liv inte kan begripa att försäkringsrådet är sista instans, är en domstol i ärenden som rör deras egna personliga angelägenheter. Svenska folket är vant vid — med rätt eller orätt, och om det är bra eller ej har jag inte någon uppfattning om — att kunna gå till vederbörande statsråd och presentera sina bekymmer muntligen, och besökarna är vana vid att få besked. Det medger inte den nuvarande processen i försäkringsrådet. Rådet dömer på handlingar, det blir ett opersonligt processförfarande till skillnad från förfaringssättet vid våra vanliga domstolar och vid arbetsdomstolen, där handlingarna kompletteras med ett muntligt processförfarande, som jag tycker är ytterst välgörande och rekommendabelt, när det gäller att slita tvister.

Jag kan försäkra herr Herlitz om att bara under detta förberedelseår, när det gällt indelningen av lokalsjukkassorna, vilken riksförsäkringsanstalten varit ansvarig för, har det varit inte bara ett tiotal utan flera tiotal uppvaktningar av personer, som har besökt statsrådet i socialdepartementet och begärt att muntligen få precisera sina synpunkter i en sådan angelägenhet. I regel har det in-

neburit att statsrådet har kunnat diskutera, ibland med representanter för båda parterna, och i de allra flesta fall har man kunnat få en uppgörelse.

Nu är det klart att i besvärsmålen kommer det inte att gå till på det sättet. Jag har bara velat anföra sjukkasseindelingen som ett exempel. Men när vi nu kommer att arbeta med ett nytt och okänt material har det sina fördelar att kunna följa utvecklingen. Det är av värde att en missnöjd part kan få muntligen framföra sina synpunkter till den instans, som i sista hand skall avgöra besvärärendet.

När det så småningom har utvecklats en praxis på detta område ligger saken annorlunda till. Men då kan man också säga att den praxis som utvecklas har kommit till i enlighet med den anda och den mening som ligger bakom lagstiftningen. Ty statsrådet är inte, såsom herr Herlitz väl känner till, i den belägenheten att han kan skifta sina gåvor precis som han önskar. Han har att ta sitt konstitutionella ansvar, i det fallet har herr Herlitz såsom ledamot av riksdagens konstitutionsutskott möjlighet att hålla en såsom jag hoppas mycket noggrann uppsikt.

När jag nämner att det är tacknämligt för regeringen, som utarbetat och utformat lagstiftningen och som är bärare av de intentioner som ligger bakom, att få följa utvecklingen, så är det inte därför, såsom herr Herlitz vill göra gällande, att regeringen har ett behov av att vilja dirigera. Jag ber att få understryka att statsrådet har sitt konstitutionella ansvar och har vissa gränser att hålla sig inom. Han kan emellertid genom att själv bli informerad om besvärärendena komma underfund med lagens eventuella bristfälligheter och sedan presentera, därest så blir erforderligt, ett förslag om de ändringar, som erfarenheten av tillämpningen kan ge vid handen. Men en administrativ domstol arbetar inte på det planet. Den har att döma efter gällande lagstiftning. Om den lagstiftningen är riktig eller oriktig, om den är bra eller dålig, har den admi-

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

nistrativa domstolen ingen skyldighet att upplysa regeringen om. Den saknar sålunda anledning att anmäla att lagstiftningen klaffar illa eller fungerar dåligt på den och den punkten och i avslutning därtill framlägga ändringsförslag. Det ligger utanför den administrativa domstolens befogenheter.

Här får vi emellertid nu arbeta med ett nytt material, och erfarenheten ger kanske vid handen att det är lämpligt att göra vissa korrigeringar eller förändringar i den ena eller andra paragrafen. Då kan det väl inte vara orimligt att just regeringen, som har att ta initiativ och för riksdagen lägga fram erforderliga förslag till ändringar, också får möjlighet att genom tillämpningen av nu gällande bestämmelser vinna erfarenhet om på vilka punkter det eventuellt kan brista och där ändringar sålunda bör göras.

Man kan naturligtvis säga att remissinstanserna inte haft någon avvikande mening i avseende på att lägga besvärfrågorna hos försäkringsrådet. Jag har lagt märke till att både fröken Andersson och herr Herlitz var angelägna att åberopa att Landsorganisationen varit med härom. Ja, om man från er sida är lika angelägen att åberopa Landsorganisationens uppfattning i andra frågor, där Landsorganisationens remissyttrande inhämtas, är jag inte alls rädd för att introducera detta såsom allmän praxis, när vi åberopar remissinstanserna. Men lika väl som regeringen i vissa fall kan anse sig böra följa Landsorganisationens mening, lika väl kan man i vissa fall anse sig icke böra följa Landsorganisationens mening. Jag tycker därför att det argumentet inte väger så särdeles tungt.

Slutligen vill jag säga till herr Lundström och även till herr Herlitz, som jag tror likaledes var inne på den saken, att det är en inadvertens som ligger i det s. k. fullföljelsetillståndet. Jag vill till håda mina opponenter säga att jag aldrig har kunnat förlika mig med att besvär förfarandet skall vara limiterat på det sätt som det nu är genom att tillsynsmyndigheten avgör, om besvär skall

få gå »till Kungen fram» eller ej. När jag har försökt att undersöka vad som ligger bakom, har jag funnit att det helt enkelt är att man har varit rädd för att Kungl. Maj:t skall överbelastas med besvärshandelen. Man har velat introducera ett förfarande som väl kan beskrivas på det sättet, att om tillsynsmyndigheten är relativt osäker och om den inte från början mycket klart kan säga, att det och det besväret har inget som helst underlag eller att det är mycket berättigat, det vill säga om det står och väger, så bör ett sådant fall lämpligen föras vidare till Kungl. Maj:t i statsrådet. Men principiellt är ju detta felaktigt. Jag har många gånger frågat mig, om vi inte borde göra rent bord med själva begreppet fullföljelsetillstånd. Jag är också beredd att fundera vidare på den saken.

Men jag har funnit ett försvar för detta i och för sig underfundiga system däri, att man har betraktat fullföljelseförfarandet som ett provisorium. Man har haft det en del år i pensionsstyrelsen, och där har det nog gått överraskande bra, får jag ändå säga. Jag har i varje fall inte haft något nämnvärt antal framställningar, i vilka man protesterat mot att pensionsstyrelsen har förvägrat vederbörande fullföljelsetillstånd. Pensionsstyrelsen har varit ganska generös med fullföljelsetillstånd, och därför är gränsen mellan den olimiterade bevärsrätten och besvärsrätt via fullföljelsetillstånd på pensionernas område inte särskilt märkbar. Jag ger dock mina opponenter rätt däri, att själva principen är kufisk och underlig. Den kan försvaras såsom ett provisorium, men icke såsom en definitiv lösning. Då Kungl. Maj:t nu har gått in för samma system i fråga om fullföljelseförfarandet även i besvärsmål i sjukförsäkringsfrågorna, är emellertid detta fullt konsekvent, eftersom Kungl. Maj:t anser, att det här gäller ett provisorium.

Herr talman! Med dessa små kommentarer har jag velat motivera den föreliggande propositionen i den fråga som reservationen har tagit fasta på.

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Jag vill understryka såsom alldeles riktigt vad statsrådet påpekade, nämligen att då man talar om konflikt mellan försäkringsrådet och Kungl. Maj:t i statsråd, är det kanske så till vida oegentligt som alla frågor rörande — får jag uttrycka det så — de första 90 dagarna klaras av i statsrådet. Det blir de frågor som hänföra sig till längre olycksfall som kommer till försäkringsrådet.

Men detta påpekande, som jag inte ytterligare skall fördjupa mig i — och kanske har jag inte full klarhet över sammanhangen — ger mig anledning att frambålla ytterligare en sak. Vad det i detta ärende är fråga om är naturligtvis inte bara, såsom jag framhållit, att överflytta en grupp av ärenden från regeringsrätten, där de nu ligger, till Kungl. Maj:t i statsrådet. Det är ju också fråga om att i realiteten flytta över ett stort svep av ärenden från försäkringsrådet till Kungl. Maj:t i statsrådet, d. v. s. sådana fall som nu behandlas enligt olycksfallsförsäkringslagen, men som hädanefter blir sjukförsäkringsfall. Så till vida medför det en väsentlig minskning av försäkringsrådets arbetsbörda.

Herr statsrådet talade om den svenska vanan att gå till kungs och att sätta sin lit till vad en departementschef kan åstadkomma. Alla känner vi den traditionen. Men då herr statsrådet fann det naturligt, skulle jag ändå vilja på samma gång fråga, om han — då man nu ställer statsrådets möjligheter att skapa rättvisa vid sidan av försäkringsrådets — verkligen känner sig ha möjlighet att, vid sidan av alla andra sysslor, komma till en riktigare, grundligare och rättvisare utredning än försäkringsrådet kan göra med sin — man förstår det — litet förkättrade skriftliga process, med yttrandet av många olika läkare o. s. v. Att folk går till kungs har man ju av alder varit van vid, men om jag skulle ha en så förmätn tanke som att jag sutte på en statsrådsstol, så skulle jag känna mig utomordentligt ängslig inför det mig pålagda ansvaret att med enkla me-

del åstadkomma resultat, lika säkra ur rättssynpunkt som de resultat domstolarna kan åstadkomma.

Sedan återstår ju den saken, att försäkringsrådet naturligtvis är en tungt verkande institution. Därtill är att säga för det första vad jag nyss framhöll, nämligen att man givetvis på alla punkter får väga detta som en nackdel, som kommer med på köpet, då man vill ha en grundlig, ordentlig och ur rättssäkerhetens synpunkt tillfredsställande utredning av saker och ting. För det andra får man erinra sig att det är en strävan — som jag enligt Kungl. Maj:ts uppdrag är personligen engagerad i — att försöka utveckla processen vid de administrativa myndigheterna och domstolarna, inklusive försäkringsrådet, därhän, att man skall kunna få enklare, muntliga former och lättare än nu komma fram till det materiellt riktiga.

Herr statsrådet återkom till vad han fortfarande kallade att regeringen »följer» utvecklingen. Det är väl en helt naturlig sak att regeringen avgör sådana här ärenden, sade statsrådet, för att därigenom på ett intimt sätt få kännedom om de olägenheter, som lagstiftningen kan innebära, och sålunda få anledning att ta initiativ till dess förbättring. Jag förstår inte riktigt detta. Kan man inte i regeringen organisera det på något praktiskt sätt, så att den vinner verklig och intim kännedom om fristående besvärsmyndigheters avgöranden och därur hämtar incitament till de lagändringar som kan behövas? För mig framstår det såsom en maktpåliggande uppgift för en departementschef att på det viset så intensivt som det låter sig göra följa rättstillämpningen vid domstolar och myndigheter och ha ett ständigt vaket öga på vad den kan leda till i annan riktning än han har avsett. Jag tycker att detta är det naturliga samspelet mellan domarmakt och regeringsmakt. Men jag reagerar mycket mot den tanke statsrådet utvecklade, nämligen att det får anses naturligt och rimligt att departementet, som har utarbetat en lag och som bättre än någon annan känner dess anda och intentionerna bakom den,

Ang. besvärsrätten i sjukförsäkringsfrågor.

också får leda tillämpningen. I den viktiga principfrågan är jag absolut oenig med statsrådet. Jag tycker att det hör till god ordning i ett samhälle — såsom vi lärt oss från ungdomen — att man har en naturlig maktindelning, att sysslorna är delade mellan grupper av organ med olika uppgifter. En sak är att vara med och stifta lagen, en annan sak att sedan tillämpa den. Vi måste betrakta det som ett fundament på många områden av vårt samhällsliv, att det just är skilda organ som stiftar lag och handhar tillämpningen. Det är denna stora princip som vi här nalkas, herr statsråd, och som vi kunde ta en vidlyftigare diskussion om.

Jag får kanske tillägga en sak litet mera i förbigående. Herr statsrådet sade, att inga känner lagens intentioner bättre än departementen. Det ligger kanske rätt mycket i detta, så tyngda som vi här i riksdagen är och så litet tillfälle till eftertanke som vi har. Men en riksdagsman säger sig helt naturligt, att vi ändå är många som varit med om att stifta lagen och att vi kanske lagt in litet olikartade tankar i den. Rent principiellt är det därför kanske inte så alldeles självklart och uppenbart, att just departementschefen och hans medhjälpare förstår det hela bäst.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tror att herr Herlitz har satt fingret på den ömma punkten, när han uppehållit sig just vid den sista frågan. Kan det verkligen vara nödvändigt att departementschefen engageras som dömande och tillämpande myndighet på ett område, där han har att framlägga förslag till lagstiftning? Man undrar om han inte i så fall måste bli fullständigt utarbetad — något som statsrådet kanske är i alla fall. Men det borde vara klart att statsråden för att fullgöra sina uppgifter på lagstiftningens område skall kunna inhämta kunskaper på annat sätt än genom att personligen engagera sig, som t. ex. i detta fall, såsom dömande myndighet.

Jag begärde, herr talman, egentligen

ordet bara för att säga en enda annan sak. När statsrådet framhåller att de stora tvistefrågorna är eliminerade, skulle det alltså innebära att någon tvekan inte behöver uppstå, huruvida ett ärende skall avgöras i statsrådet eller i försäkringsrådet. Det var för mig delvis en nyhet, ty jag trodde att det fanns även andra komplikationer än dem statsrådet nämnde. Jag har inhämtat kunskap härom i utredningsmannens betänkande, där han behandlar möjligheterna att ha olika besvärinstanser. Han säger där tydligt och klart: »Att detta inte vore tillfredsställande framgår av vad ovan sagts därom, att fall kan uppkomma, som berör dem båda. I dylikt fall skulle det rent av kunna inträffa att samma fråga bleve föremål för prövning hos såväl den ena som den andra högsta instansen och att avgörandet härvid utfölle olika.» Jag förmodar att utredningsmannen har någon kännedom om vad han talar om, och i så fall måste det väl allttjämt föreligga sådana risker, som jag talat om. Jag anser att de är så stora, att de mer än väl — förutom de rent principiella skälen som herr Herlitz här talat om — motiverar ett bifall till reservationen.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag bestrider inte att något fall kan uppkomma, där man kan ha den uppfattning, som utredningsmannen här ger till känna. Men jag tror att det är ett ytterst litet antal fall, och vad beträffar de fall, som här omnämnts, där såväl Kungl. Maj:t som försäkringsrådet skulle sitta som besvärinstanser i precis samma fall, tror jag med förlov sagt att det är en teoretisk konstruktion.

Till herr Herlitz vill jag säga, att det inte är på det sättet att man tar en mängd ärenden, som nu handläggs av försäkringsrådet, och flyttar över dem till Kungl. Maj:t i statsrådet. De många ärendena i försäkringsrådet är en följd av att man tvistar inom de första nittio dagarna, huruvida ett olycksfall är ett olycksfall, huruvida ett sjukdomsfall, be- tingat av förhållandena i arbetet, är en yrkessjukdom eller inte en yrkessjuk-

Om vidgade direktiv för 1951 års byggnadsutredning m. m.

dom. Till följd av samordningsprincipen uppstår ju aldrig detta utgångsläge för en tvist. Vederbörande är sjuk och hemma från sitt arbete — han går följaktligen till sjukkassan och får ersättning under de första nittio dagarna. Det är således inte på det sättet, att man flyttar över besvärsärendena från försäkringsrådet till Kungl. Maj:t, utan det är så att en stor mängd besvärsärenden, som försäkringsrådet hitintills handlagt, försvinner ur bilden på grund av sjukförsäkringens konstruktion.

Herr Herlitz ställde en samvetsfråga till mig. Han frågar: Tror statsrådet sig om att kunna fatta beslut lika objektivt rättsligt riktiga som försäkringsrådet fattar dem i dag? Ja, herr Herlitz vet ju att även statsråden har sina rådgivare, och ett statsråd lär sig relativt snart att det är klokt att ta hänsyn till vad hans rådgivare säger. Han är således inte alldeles ensam, när han fattar dessa beslut. Jag kan ju erinra herr Herlitz om att försäkringsrådets ordförande är en f. d. expeditionschef i socialdepartementet. Statsrådets rådgivare torde väl därför kunna mätas med ungefär samma mått som i varje fall en del av ledamöterna i försäkringsrådet. Jag kan emellertid inte ge herr Herlitz det bestämda besked, som han var ute efter, när han ställde frågan så här konkret. Det finns inte möjlighet för mig att ange något slags värderingar, huruvida besluten blir rättsligt objektivt riktiga, när statsråden med sina juridiska rådgivare fattar dem än när juristerna i försäkringsrådet med sina representanter från arbetsmarknadsparterna fattar sina beslut. Det enda jag kan säga, om det nu är någon tröst för herr Herlitz, är, att när dessa beslut fattas i statsrådet — i varje fall om det kommer att röra sig om mig personligen — lovar jag att göra det utan ångslan.

Jag har, herr talman, kanske inte så mycket att tillägga. Jag har med det sagda bara velat kommentera propositionen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen, i

enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 194 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna II och III.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 195, i anledning av väckta motioner om dels försöksverksamhet på televisionens område och dels igångsättande av offentliga televisionsändningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om vidgade direktiv för 1951 års byggnadsutredning m. m.

Föredrogs änyo statsutskottets utlåtande nr 196, i anledning av väckta motioner om vidgade direktiv för 1951 års byggnadsutredning m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Fritjof Thun* och *Anderberg* (I: 146) och

Om vidgade direktiv för 1951 års byggnadsutredning m. m.

den andra inom andra kammaren av fröken *Olsson* m. fl. (II: 246), hade hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla dels att vidgade direktiv för 1951 års byggnadsutredning måtte utfärdas i anslutning till vad i motionerna framhållits, dels att vid de fortsatta övervägandena i anledning av 1946 års vatten- och avlopps-sakkunnigas betänkande frågan om och i vad mån statsbidrag skulle beviljas för vatten- och avloppsanläggningar inom fritidsområden måtte ägnas särskild uppmärksamhet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 146 och II: 246 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr THUN, FRITJOF, (s):

Herr talman! Jag har jämte en annan ledamot av denna kammare väckt en motion angående fritidsbebyggelsen. Vi har ju den uppfattningen, att man bör ta hänsyn till den befolkning i tätorter och städer, som har behov att fara ut till landsbygden och till naturen i rekreationssyfte under fritid eller semester. Eftersom semestertiden numera i hög grad förlängts, är det uppenbart att denna fråga blivit ytterligare aktualiserad. Med anledning härav har vi väckt den motion, som det här är fråga om. Visserligen erkänner vi att stadsbefolkningens behov av rekreation måste tillgodoses, men vi anser att man också bör undersöka, huruvida möjligheter föreligger för sommarstugekommunerna att ekonomiskt klara uppkommande problem. De har nämligen fått en hel del bekymmer med anledning av den våldsamma ökning av sommarvärdar, som de får motse varje sommar, då semestrarna sätter in. Detta har föranlett oss att ställa frågan, hur man skall kunna klara den saken.

Det vill synas, som om utskottet tagit i lättaste laget på de i motionen berörda problemen. Det är sant att kungl. byggnadsstyrelsen ungefär samtidigt med att denna motion väcktes utfärdade anvis-

ningar angående reglering av vissa slag av fritidsbebyggelse genom byggnadsplan och hälsovårdsordning. Jag kan med anledning av dessa anvisningar tillägga, att det är bättre sent än aldrig. Men innan kommunerna fått handledning genom dessa anvisningar, har mycket hänt. Det blir, så vitt man kan bedöma, svårt att med de hjälpmedel anvisningarna rekommenderar råda bot på de redan uppkomna olägenheterna. Dessa är utomordentligt stora, framför allt i kommunerna i Stockholms skärgård och i vissa andra kustdistrikt. Man kommer väl sanningen närmast, om man hävdar, att vederbörande statliga myndigheter icke i tid haft situationen klar för sig. Det är mindre att förvånas över att man i de enskilda kommunerna inte i tid varnat faran och listat ut sättet för motverkande av olägenheterna. Vår byggnadslagstiftning är som bekant inte precis tillrättalagd på det sättet, att den kan läsas och förstås av lekmän.

Vi vill vidare framhålla, att det i motionen berörda problemet är av mera allvarlig och komplicerad innebörd än vad som tycks ha föresvävat statsutskottet. De stora tätorternas jäktande människor måste komma ut i det fria — det vill vi ingalunda förneka dem. Men de kommuner, som med eller mot sin vilja får fungera som värdar för dessa stadsbor, kan inte slippa ifrån allvarliga olägenheter. Vi vill där understryka behovet av att man ordnar bl. a. vatten- och avloppsfrågor samt vägfrågor och bygger öppna platser, allteftersom dessa kommuners bebyggelse mer och mer får karaktären av tätort. Man är då framme vid spörsmålet, hur kommunerna ekonomiskt skall kunna lösa detta problem. Vi har med bekymmer sett, att den enda inkomst, som kommunerna hittills haft möjlighet att räkna med, nämligen fastighetsskatten, kommer att slopas, och som vi vet har redan repartitionstalet sänkts till 4 procent, vilket i sin tur medfört ganska väsentligt minskade inkomster. Skulle utvecklingen gå vidare i den riktningen, är det klart att bekymren blir desto större.

Om höjd pension för vissa egnahemsdirektörer.

Jag kan inte underlåta att erinra om att vi har sådana kommuner som i särskilt hög grad får ta emot semesterande stockholmare och även — vilket jag ber att få betona — andra städers invånare. Det gäller inte bara skärgårdskommunerna, utan det finns nog även andra kommuner som har samma bekymmer. Något som vi inte har fått besked om ännu är hur skattefrågan skall lösas för dessa kommuner. Det är ju klart att i och med avvecklingen av fastighetsskatten kommer de inte att ha någon möjlighet att få ekonomisk ersättning för de kostnader som de självfallet måste ta på sig, om myndigheterna kommer att begära att de löser vissa spörsmål som just vatten- och avloppsfrågan. Nu har det sagts, att denna fråga antagligen kommer upp till behandling vid nästa års riksdag, då vatten- och avloppssakkunnigas förslag möjligen väntas föreligga. Jag vill passa på att stryka under vikten av att man då noggrant överväger dessa för många av våra kommuner bekvämsamma spörsmål.

Vi har i vår motion anført några exempel på de ekonomiska konsekvenser de av oss relaterade förhållandena kan få för kommunerna. Vi har erinrat om förhållandena i särskilt några av dessa kommuner och har nämnt, att t. ex. Djurö kommun för närvarande tillföres mer än hälften av inkomsterna i staten genom skatt på »annan fastighet». Det är uppenbart att om den inkomsten bortfaller, kommer denna kommun och många andra kommuner i skärgården att få mycket stora ekonomiska bekymmer. Ett slopande av denna skatt skulle för Djurö kunna medföra att kommunalskatten fick höjas till dubbla beloppet. Det finns även kommuner i Norrland med vattenfall och stora skogar, som skulle få motsvarande bekymmer vid ett bortfall av fastighetsskatten.

Vi har väckt vår motion för att aktualisera dessa frågor, och vi är naturligtvis synnerligen tacksamma om man, när de kommer upp till slutgiltig behandling, vill allvarligt pröva dem.

Då i utskottet icke någon reservation avgivits till förmån för motionen och

jag således inte har möjlighet att yrka bifall till densamma, får jag, herr talmän, nöja mig med de anförda synpunkterna, och jag hoppas att frågorna kommer att behandlas mycket välvilligt, när de föreligger till avgörande, eftersom de är av allra största vikt för de berörda kommunerna.

Häri instämde herr *Anderberg* (s).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 197, i anledning av väckt motion angående ändrad praxis i fråga om tillämpningen av 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente beträffande vissa tjänstemän, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om höjd pension för vissa egnahemsdirektörer.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 198, i anledning av väckta motioner om förhöjt pensionsunderlag för vissa egnahemsdirektörer.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 207) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson* i Kalix m. fl. (II: 377), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i motionerna avsedda sex egnahemsdirektörer, i den mån de uppnått eller uppnådde pensionsåldern, måtte från och med juli månad 1954 tillerkännas ett pensionsunderlag motsvarande lönegrad Ca 29 och löneklass Ca 32.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 207 och II: 377 ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Aastrup*, *Svensson* i Ljungskile och *Staxäng* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i

Om höjd pension för vissa egnahemsdirektörer.

reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I:207 och II:377, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte taga frågan om en förbättring av pensionsunderlaget för i motionerna avsedda, å indragningsstat överförda egnahemsdirektörer under omprövning samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, till vilka förhållandena kunde giva anledning.

Herr **SUNDELIN** (fp):

Herr talman! Den fråga, som behandlas i nu förevarande utskottsutlåtande, rör en mindre grupp befattningshavare, nämligen egnahemsdirektörer, som överförts på indragningsstat.

Motionärerna framhåller, att det råder en ganska utbredd uppfattning om att orätt begåtts mot dessa befattningshavare.

I motionerna redogöres för frågans förhistoria. Det erinras om att Kungl. Maj:t till 1939 års riksdag avlämnade en proposition angående ändrade grunder för egnahemsverksamheten m. m. och därvid föreslog, att hos varje egnahemsnämnd borde finnas anställd en egnahemsdirektör i lönegrad A 24, vilken motsvarar nuvarande lönegrad Ca 27. Propositionens uttalande på denna punkt godkändes av riksdagen.

I en proposition följande år föreslog emellertid Kungl. Maj:t att med hänsyn till pågående utredning rörande hushållningssällskapens organisation borde åtminstone tills vidare egnahemsdirektörerna icke placeras högre än i lönegrad A 23, motsvarande nuvarande lönegrad Ca 26. Vid behandlingen av denna fråga stannade kamrarna beträffande lönegradsplaceringen i olika beslut. Vid den gemensamma voteringen segrade Kungl. Maj:ts förslag, varigenom den lägre lönegradsplaceringen fastställdes. Det påpekas i detta sammanhang i motionerna, att då riksdagen fattade detta beslut, hade befattningarna redan sökts, till största delen av förtjänta jordbrukskonsulenter hos hushållningssällskapen. De hade sökt tjänsterna i den tron, att löne-

graden skulle bli den som Kungl. Maj:t och riksdagen året förut hade uttalat sig för.

I samband med den vid 1947 års riksdag beslutade omorganisationen upphörde egnahemsorganisationen. Verksamheten övertogs huvudsakligen av lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna. Ungefär hälften av egnahemsdirektörerna utnämndes till lantbruksdirektörer, som för närvarande är placerade i lönegrad Ca 34.

I Kungl. Maj:ts proposition år 1948 gjordes också ett uttalande, som har tolkats som ett löfte — eller i varje fall ett halvt löfte — om att överblivna egnahemsdirektörer skulle kunna bli placerade som länsbostadsdirektörer. Det framhålls i motionerna, att egnahemsdirektörerna under socialdepartementets ledning handhaft bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden samt drevit en mycket omfattande statlig långivning för byggande av bostadsegnahem, varför deras kompetens på detta område var obestriddig. Men socialdepartementet visade sig totalt ointresserat av att följa de uttalanden, som vid olika tillfällen gjorts av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet om, att utsikter borde förefinnas för egnahemsdirektörerna att erhålla befattningar som länsbostadsdirektörer i de nyinrättade bostadspolitiska organen. De överblivna egnahemsdirektörerna placerades på övergångsstat genom beslut vid 1948 års riksdag och på indragningsstat genom beslut vid 1950 års riksdag. Genom dessa beslut har de placerats i lönegrad 27, som direkt motsvaras av den lönegrad som de var lovade redan år 1939 genom Kungl. Maj:ts och riksdagens uttalanden då. Den förbättring i löneläget, som under senare år har tillkommit andra med dem närmast jämställda tjänstemannagrupper, har de inte fått del av.

De egnahemsdirektörer det här är fråga om har nu lön eller pension på lön enligt 27 lönegraden. Jordbrukskonsulenterna hos hushållningssällskapen, den grupp från vilken dessa egnahemsdirektörer har rekryterats, har placerats i 29 lönegraden, lantbruksdirektörerna

Om höjd pension för vissa egnahemsdirektörer.

i 34 och länsbostadsdirektörerna i 31 eller 33 lönegraden.

Motionens yrkande gäller sex egnahemsdirektörer och innebär att dessa sex befattningshavare, i den mån de uppnått eller uppnår pensionsåldern, skall tillerkännas ett pensionsunderlag, motsvarande lönegrad Ca 29, löneklass 32. Utskottet säger sig inte vilja bestrida, att det från de i motionen anförda synpunkterna kan framstå som obilligt, att dessa befattningshavare inte äger rätt till pension efter högre lönegrad än Ca 27, men man framhåller att hittills har den principen tillämpats, att en befattningshavare, som överförs på indragningsstat, för framtiden får åtnöja sig med de avlönings- och pensionsvillkor som bestämts för honom vid överförandet till sådan stat. Och då utskottet anser att ett avsteg från denna princip kan medföra konsekvenser beträffande andra liknande tjänstemannagrupper, så avstyrks motionen.

Till utskottets utlåtande finns fogad en reservation. Reservanterna har inte helt kunnat bortse från risken att ett bifall till motionen kan få konsekvenser i fråga om andra befattningshavargrupper. Det är möjligt att motionärerna har rätt i att detta fall, som de säger, är alltför unikt inom statsförvaltningen för att ett bifall till motionen skulle kunna medföra några konsekvenser, men om detta har inom utskottet rätt delade meningar.

Reservanterna an knyter nu i viss mån till ett uttalande i utskottets utlåtande, att någon framställning i motionernas syfte inte gjorts till Kungl. Maj:t, och reservanterna föreslår, att riksdagen må i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte taga frågan om en förbättring av pensionsunderlaget för i motionerna avsedda, å indragningsstat överförda egnahemsdirektörer under omprövning samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, till vilka förhållandena må giva anledning.

Man tycker att ett bifall till detta reservanternas yrkande inte skulle innebära några som helst risker för riksdagen,

och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **LINDBLÖM** (fp):

Herr talman! Efter den utförliga redogörelse, som herr Sundelin nu har lämnat för denna fråga, kan jag fatta mig kort.

Det är enligt min mening rätt väsentligt att man gör den historiska bakgrunden till detta ärende klar för sig, ty man kan näppeligen bedöma det utan att se det mot denna bakgrund. Motionärerna hade troligen inte väckt sin motion, om de inte känt sig övertygade om att vad som skett med ifrågavarande grupp är något alldeles unikt inom statsförvaltningen. Vi hade trott att riksdagen skulle känna det som en hederssak att nu äntligen se till ett det blev ett slut på den via dolorosa som denna grupp fått vandra under de senaste sju åren. Utskottsmajoriteten har dock inte ansett sig kunna gå med på detta, och den har inte ens velat gå med på att frågan prövas av Kungl. Maj:t.

Egentligen är frågan så liten att man inte borde behöva besvara Kungl. Maj:t med den. Det gäller här, såsom tidigare anförts, endast sex personer, och den pensionsskillnad det rör sig om uppgår till ungefär 90 kronor per månad. Men om frågan är obetydlig ur statskassans synpunkt, så är den allvarlig nog för den grupp som det här gäller, särskilt om man, som jag sade, tar hänsyn till de bakomliggande förhållandena.

Till den orätt som skett mot denna grupp fogas nu enligt vårt förmenande också den att vederbörande får en pension som är lägre än den de skulle ha fått, om de stått kvar som konsulenter i hushållningssällskapen. Omorganiseringen av egnahemsnämnderna är ju ingenting som kan läggas dem till last, inte heller att man trots viss antydan i motsatt riktning ej kunde placera dem vare sig i länsbostadsnämndsorganisationen eller i lantbruksnämndsorganisationen. Ter det sig inte stötande att dessa personer skall bli lidande på grund av omständigheter över vilka de icke kunnat

Om höjd pension för vissa egnahemsdirektörer.

råda? Det är en ren omorganisationsfråga som sålunda har kommit att drabba ifrågavarande personer på ett sätt som ur rättskänslans synpunkt måste framstå såsom mindre tilltalande.

Från mina utgångspunkter borde jag egentligen, herr talman, yrka bifall till motionen. Jag anser nämligen att frågan mycket väl skulle kunna avgöras omedelbart. Jag skall emellertid inte göra det, utan ansluter mig till reservationen.

Reservanternas förslag innebär ju att frågan skall tagas under omprövning av Kungl. Maj:t, som därefter skulle framlägga de förslag för riksdagen vartill denna undersökning kunde föranleda. Ett sådant beslut skulle väl inte kunna medföra någon risk i fråga om konsekvenserna, och därför borde väl även de, som företräder majoritetens linje, kunna gå med på det förslaget. Här är det ju inte fråga om annat än en omprövning. Om det skulle visa sig att Kungl. Maj:t efter närmare övervägande finner det vara riktigt att gå den väg, som här angivits, skulle väl heller ingen i kammaren ha något att erinra däremot. Det förefaller mig därför som om det funnes mycket starka skäl för att låta Kungl. Maj:t få denna möjlighet att pröva saken på nytt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Efter de utförliga redogörelser för hur denna fråga ligger till, som lämnats av herrar Sundelin och Lindblom, kan jag fatta mig mycket kort. Jag skall bara med några ord analysera det yttrande, som statskontoret har avgivit, då det förefaller som om statsutskottet i mycket hög grad hade byggt sitt utlåtande på detta yttrande.

Vad säger då statskontoret? För det första säger det att de ändringar, som tjänsteförteckningsrevisionen på sin tid gjorde, måste respekteras även om en grupp har flyttats upp och en annan har flyttats ner. Ja, men hur ligger det nu till beträffande ifrågavarande grupp? Jo,

tjänsteförteckningsrevisionen tog inte upp denna grupps löneplacering, trots att den organisation, som representerar egnahemsdirektörerna, begärde att den skulle göra det. Det skedde alltså inte.

För det andra säger statskontoret att redan pensionerad personal och personal på indragningsstat inte skulle beröras av de förbättringar som tjänsteförteckningsrevisionen genomfört. Vid det aktuella tillfället, alltså då tjänsteförteckningsrevisionen arbetade med dessa ting, var inte alla egnahemsdirektörer pensionerade eller överförda till indragningsstat. Tjänsteförteckningsrevisionen borde därför enligt min mening ha tagit upp denna grupps löneställning, men så skedde inte.

Det tredje som statskontoret säger är att när egnahemsdirektörerna överfördes på övergångsstat flyttades de från Ca 26 till Ca 27. Herr Sundelin har redan påpekat att när de på sin tid sökte platserna — det var 1939 — var dessa utannonserade i A 24, motsvarande nuvarande Ca 27, men 1940 beslöt riksdagen med anledning av proposition i ärendet att man skulle provisoriskt placera dem i lönegrad A 23, alltså motsvarande Ca 26. Det var bara ett provisorium, och det genomförde man därför att det skulle företas en viss löne reglering för närstående grupper. När egnahemsdirektörerna sökte sina befattningar räknade de således med lön enligt A 24, d. v. s. nuvarande Ca 27.

Det är följaktligen inte så värst mycket i statskontorets yttrande som kan tillämpas på egnahemsdirektörernas pensionsfråga.

Statsutskottet säger att ett bifall till motionerna kan få betänkliga konsekvenser, men det nämner inte ett ord om vari dessa farliga konsekvenser skulle bestå. Det kan därför, tycker jag, inte innebära någon större risk om riksdagen i enlighet med vad reservanterna har föreslagit skriver till Kungl. Maj:t och anhåller om prövning av egnahemsdirektörernas pensionsfråga samt att Kungl. Maj:t sedan för riksdagen framlägger de förslag som denna prövning kan ge anledning till. I reservationen användes ordet »ompröv-

Om höjd pension för vissa egnahemsdirektörer.

ning». Det förefaller mig faktiskt som om »prövning» vore ett mera adekvat uttryck, ty vad som har varit det största felet, såsom jag ser saken, är, att man aldrig har prövat denna fråga ordentligt. Tjänsteförteckningsrevisionen vägrade, som jag nyss nämnde, att ta upp den.

Det är klart, att om riksdagen skriver till Kungl. Maj:t kommer Kungl. Maj:t vid sin prövning att undersöka om en förbättring av berörda grupps pensioner skulle medföra betänkliga konsekvenser. Jag vill givetvis inte påstå att sådana inte kan uppstå, men utskottsutlåtandet ger i varje fall inga som helst hållpunkter eller bevis för att man behöver räkna med några dylika konsekvenser.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Såväl herr Sundelin som herr Lindblom har ju lämnat en ganska utförlig historik över egnahemsdirektörernas tidigare öden. Jag skall inte ta upp tiden med att upprepa något av detta. Jag vill bara påpeka, att när det 1947 beslöts, att egnahemsnämnderna skulle avvecklas, blev en del av egnahemsdirektörerna överflödiga. Ungefär hälften befordrades till lantbruksdirektörer, och resten placerades efter råd och lägenhet litet varstans. Det har sagts att de 1939 var utlovade en lönegrads-placering i dåvarande A 24 och att de sökte anställningarna i viss mån med den förhoppningen att de skulle få denna placering. Sedan sattes de i A 23, motsvarande nuvarande Ca 26.

När de nu överfördes till övergångsstat reparerades emellertid den fauten — så kan man väl kalla den — och de överflyttades då till lönegrad A 24. Detta var i och för sig en ganska ovanlig åtgärd, men man motiverade den med att 1939 hade denna lönegrads-placering utlovats. Att vederbörande egnahemsdirektörer vid överflyttningen på övergångsstat satte så stort värde på denna höjning i placeringen såsom en välvilja kan man nog betvivla. De betraktade den väl närmast enbart som en gård av rättvisa med hänsyn till 1939 års beslut.

De överblivna egnahemsdirektörerna, som tidigare hade varit chefstjänstemän, blev nu underordnade tjänstemän, och det är naturligt att de kanske kände sig degraderade, kände vantrivsel och hade svårt att anpassa sig. Arbetsresultatet blev kanske inte alltid det bästa. Enligt egen önskan överfördes de så 1950 på indragningsstat utan tjänstgöringsåliggande men med bibehållen lön i lönegrad A 24. Det är kanske för mycket sagt att allt ansågs vara gott och väl, men frågan syntes ordnad efter egnahemsdirektörernas egen önskan. Men så kom tjänsteförteckningsrevisionens förslag, som Kungl. Maj:t presenterade riksdagen 1952 och som godkändes av riksdagen. Här hade en del uppflyttningar företagits. Bland annat hade den befattningshavargrupp, ur vilken egnahemsdirektörerna tidigare i allmänhet rekryterats, uppflyttats tre lönegrader, till lönegrad Ca 29. Det påtalades att egnahemsdirektörernas sak inte behandlats av tjänsteförteckningsrevisionen, men denna befattade sig över huvud taget inte med några på indragningsstat överförda.

Det är, såsom utskottet också framhållit, förstäeligt att dessa egnahemsdirektörer vid jämförelse mellan sina forna kollegers nya lönegrads-placering och sin egen placering kände sig ännu mera nedstämda efter tjänsteförteckningsrevisionens förslag och riksdagens beslut. Man kan ifrågasätta, huruvida deras lönefråga aktualiserats och motionerna hade skrivits, om jordbrukskonsulenterna icke blivit uppflyttade. Men det är väl så, att åtskilliga grupper av stats-tjänstemän anser sig värda en högre lönegrad än den där tjänsteförteckningsrevisionen har placerat dem. Härom vittnar bland annat alla de uppvaktningar som statsutskottets femte avdelning fått mottaga och alla de motioner som framförts med krav på förbättringar.

De egnahemsdirektörer som det här är fråga om har ju enligt egen önskan överförts på indragningsstat. De har således så att säga förtidspensionerats; de har befriats från tjänsteåligganden med bibehållen full lön fram till pensionsåldern. Då får de som andra tjänste-

Om höjd pension för vissa egnahemsdirektörer.

män pension i vanlig ordning, beräknad efter innehavd ställning. Enligt gällande bestämmelser och tillämpad praxis får på indragningsstat överförda också nöja sig med det pensionsunderlag, som gällde för dem vid pensioneringen.

Nu begärs i motionerna, att det skall göras ett undantag för dessa egnahemsdirektörer och att de skall få en pension, som är beräknad efter ett pensionsunderlag som svarar mot två lönegrader högre än de är berättigade till. Det frågades nyss, vilka farliga konsekvenser som då kunde uppkomma. Konsekvensernas farlighet i och för sig kan man naturligtvis tillmäta olika värde, men det finns ju en del andra grupper som är överförda på indragningsstat under nästan liknande förhållanden. Vi som representerar utskottsmajoriteten anser inte skäl föreligga att göra något undantag. Vi kan inte tillråda riksdagen att gå ifrån de principer som gäller för andra statstjänstemän. Vi kan inte dela motionärernas uppfattning, att det skulle vara ett svepskäl att tala om konsekvenser. Vi har tvärtom den bestämda meningen, att ett åsidosättande av gällande bestämmelser i detta fall skall kunna bli prejudicerande och åberopas även av andra grupper i liknande situation.

Såsom tidigare har sagts avstyrker statskontoret motionerna. Statskontoret påpekar, att redan uppflyttning i lönegrad på övergångsstat var en förmån som inte brukar beredas i dylika fall. Statsutskottet anser inte skäl föreligga att ge egnahemsdirektörerna ännu en favör genom ytterligare uppflyttning. Reservanterna har ju heller inte ansett sig kunna yrka bifall till motionerna, utan nöjer sig med att hemställa, »att Kungl. Maj:t måtte taga frågan om en förbättring av pensionsunderlaget för i motionerna avsedda, å indragningsstat överförda egnahemsdirektörer under omprövning samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, till vilka förhållandena må giva anledning».

Utskottet framhåller mera i förbigående, att någon framställning i motionernas syfte icke gjorts hos Kungl. Maj:t, men har icke ansett skäl föreligga att

hos Kungl. Maj:t göra den hemställan som reservanterna önskar.

Det undrades, vilken risk det skulle vara att göra en sådan framställning. Jag anser för min del att det inte föreligger någon som helst risk. Men det är tämligen meningslöst att komma med framställningen, då vi vet, att ett bifall skulle strida mot gällande bestämmelser. Det skulle bli en tjänsteförteckningsrevision i efterskott, vid sidan av den av riksdagen beslutade, och hittills har det inte gjorts några avsteg från gällande bestämmelser i något sådant fall.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Bara några ord med anledning av herr Leanders anförande. Han säger, att många grupper är missbelåtna med det resultat som tjänsteförteckningsrevisionen har kommit till, men att vi inte kan göra någonting åt det. Nu ligger det emellertid till så, som jag sade tidigare, att tjänsteförteckningsrevisionen inte alls bekymrat sig om denna lilla grupp. Den har inte varit under behandling i kommittén. Det är detta som gör att gruppen befinner sig i ett särskilt läge.

Sedan talades det om den frivilliga avgången och att de då har nöjt sig med placeringen i Ca 27. Ja, kan man ens tala om frivillig avgång? Det var ju på det sättet, att dessa statstjänster upphörde enligt 1947 års riksdagsbeslut. Egnahemsdirektörerna kunde inte veta, att deras befattningar skulle dras in åtta år efter det att de sökt dem. Så skedde emellertid. Man hade svårigheter att placera dem på någon annan plats, och då valde naturligtvis en del av dem möjligheten att komma på övergångsstat. Men hade de inte sökt befattningarna 1939 utan blivit kvar i de gamla befattningarna som jordbrukskonsulenter, så hade de faktiskt fått en pension räknad efter Ca 29 i stället för Ca 27. De har alltså inte själva på något sätt medverkat till att de kommit i detta läge, utan det är statsmyndigheternas omläggningar

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

av vissa ting som var orsaken. Och det är därför jag anser, att staten borde försöka åstadkomma en rättelse när dessa tjänstemän oförskyllt kommit i detta läge.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Jag vill först påpeka, att det inte är säkert att det fanns plats för alla dessa övertaliga som jordbrukskonsulenter.

När det nu sägs att tjänsteförteckningsrevisionen inte befattade sig alls med denna grupp, vill jag för det andra påminna om, att den inte befattade sig med någon grupp på indragningsstat över huvud taget.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundelin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 198, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundelin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 46.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 199, i anledning av väckt motion om rätt för innehavare av kronolägenhet att kvarbo på lägenheten utan att detta påverkar hans rätt till arbetarpension, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

Föredrogs änyo statsutskottets utlåtande nr 200, i anledning av väckta motioner om viss ersättning åt A. G. Rödin för skada ådragen under militärtjänstgöring.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* m. fl. (I: 153) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* m. fl. (II: 449), har hemställts, att riksdagen måtte tillerkänna Alf Gunnar Rödin, vilken i samband med övnings-skjutning med kulsprutegevär den 5 oktober 1945 blivit skadad genom ett av rekryten Sam Arvidsson avlossat skott, ersättning motsvarande de belopp, han blivit tillerkänd genom Kungl. Maj:ts dom av den 6 juni 1952 efter avdrag dels för vad Sam Arvidsson förbundit sig att erlagga, dels ock för vad Rödin av den honom tilldömda ersättningen redan erhållit eller kunde komma att erhålla av statsmedel.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 153 och II: 449 ej måtte av riksdagen bifallas.

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ivar Nilzon, Aastrup, Rubbestad, Svensson* i Ljungskile, *Johansson* i Mysinge och *Pettersson* i Degerfors samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 153 och II: 449 och därför hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 153 och II: 449, medgiva, att av anslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. finge till Alf Gunnar Rödin utbetalas dels ersättning med 5 000 kronor, dels ock, räknat från och med den 1 januari 1954, årligen ett belopp av 400 kronor utöver till honom utgående livränta;

2) av herrar *Näsgård, Leander, Andersson* i Malmö och *Staxäng*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Jag har i dag gjort mig fri från sjukhusvistelse här i Stockholm för att få tillfälle att vädja till kammarens humanitetskänsla, för att inte säga rättfärdighetsbegrepp, i det djupt tragiska skadestånds- och rättsfall, som här föreligger till behandling. Jag hade för fjorton dagar sedan tillfälle att utveckla detaljerna kring det som frågan rör, och jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att upprepa mer än vissa huvuddrag av vad som förekommit.

Det är allmänt känt, både genom motionen och den tidningsopinion som bragte frågan till allmänhetens kännedom, att två värnpliktiga genom en olycka för snart 10 år sedan kom att bringas i en livslång, svår livsföring. Den ene blev ofrivilligt vållande till sin kamrats skada, och den andre erhöll svår kroppsskada, som gjorde honom till invalid för livet och måste försänka honom i en varaktig fattigdom, samtidigt som hans kamrat dömdes till livslång skadeståndsskyldighet som han inte kan fullgöra.

Här föreligger alltså ett fall, där man måste säga sig, att just det förhållandet, att samhället med tvång tar individen i anspråk för en farlig och riskfylld uppgift, medför att man beträffande an-

svarsskyldigheten måste ställa större krav på samhället än eljest. Det är detta vi gjort genom denna motion, och jag hoppas att riksdagen nu går att rätta ett missförhållande, som aldrig kan tolereras såsom ett rättfärdighetstillstånd i dess nuvarande läge.

Det framgick aldrig vid rättsbehandlingen, att den skadevällande värnpliktige var utbildad i handhavandet av automatgevär. Vid utförandet av en order om att hämta ett kvarglömmt automatgevär ute på skjutvallen råkade han göra en avfyring av ett skott, som fanns i magasinet, och kom så ofrivilligt att vålla mycket svår skada, där hans kamrats lärben slets av och muskulaturen förstördes, varefter vid läkningen svåra komplikationer tillstötte med livsfarlig invaliditet som följd.

Det utröntes aldrig i krigsrätten vem som bar ansvaret för det kvarlämnade geväret. Det märkliga var, att när den värnpliktige begärde rättshjälp inför krigsrätten erhöll han inte denna rättshjälp, vilket ju borde varit naturligt. Genom det tvång som han utsattes för under förhören inför krigsrätten nödgades han, enligt vad han uppgivit för mig, lämna medgivanden, som sedan i den civila rättegången ledde till mycket besvärande följder. Sedan den skadade Alf Rödin väckt skadeståndstalan gentemot Kungl. Maj:t och kronan samt kommenderande befälet löjtnant Schaffer och Arvidsson, den skadevällande, dömdes alla tre vid Karlstads rådhusrätt att en för alla och alla för en svara för ett skadeståndsbelopp, vars storlek närmare framgår av motionen.

Frågan gick sedan vidare till Svea hovrätt, som med upphävande av rådhusrättens dom dömdo den värnpliktige Arvidsson att ensam gälda skadeståndet, innebärande jämväl livränta som vid en hundra procentig invaliditet skulle kunna komma att belasta Arvidsson med mellan 100 000 och 200 000 kronor. Dessutom tillkom 10 000 kronors skadestånd för sveda och värk samt för kvarstående invaliditet. Detta skadestånd innebar en alltför tung börda för den ofrivilligt skadevällande, som saknade och fortfa-

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

rande saknar möjlighet att betala den utdömda skadeersättningen. Här kvarstår alltså det faktum, att en skadad värnpliktig icke kan erhålla ersättning och att han i sin fattigdom och i sin invaliditet framläpar en tillvaro, som ger honom en oskyddad existens för framtiden.

Jag anser mig i detta sammanhang böra anföra att jag under fjolåret förde frågan på tal inför försvarets socialdekalj, där man ansåg det lämpligt att söka få till stånd en uppgörelse mellan parterna och jämväl Kungl. Maj:t och kronan. Därför kallades parterna till ett sammanträde den 10 juni 1953 inför rättshjälpsanstalten i Karlstad till vilket jag själv infann mig oombedd. Där träffades en kompromiss som avsåg att staten efter viss framställning till Kungl. Maj:t borde inträda i en viss ansvarsskyldighet mot att Arvidsson, den skadevallande, förband sig att — utan att därmed erkänna sin skuld — till Rödin betala ett engångsbelopp av 5 000 kronor eller hälften av det utdömda skadeståndsbeloppet för sveda och värk. Därvid avstod Rödin, den skadade, från rätten att kräva ytterligare skadestånd av Arvidsson under förutsättning att Kungl. Maj:t och kronan inträdde i skyldigheten att betala det resterande beloppet, innefattande jämväl den utdömda livräntan.

Jag vill samtidigt påminna om att den regresstalan, som riksförsäkringsanstalten enligt Kungl. Maj:ts dom skulle ha kunnat föra gent emot Arvidsson även för den sjukpenning, som utgår till Rödin, har efterskänkts. Jag anför detta såsom ett argument emot statskontoret, som egentligen har beordrat riksförsäkringsanstalten att efterskänka denna utdömda fordran. Statskontoret saknar därigenom faktiskt grund för sitt påpekande, att »enligt statskontorets uppfattning vore omständigheterna icke sådana, att kronan borde ikläda sig de förpliktelser därutöver, som enligt domen Arvidsson hade att svara för i förhållande till Rödin». Detta påstående är ju inte riktigt när man vet att statskontoret

själv redan har satt en del av Kungl. Maj:ts dom ur funktion.

Jag emotser också att man här kommer att vilja göra gällande, att riksdagen inte bör ingripa för att korrigera Kungl. Maj:ts dom. Men det är just vad riksdagen själv har gjort i år. I en i januari i år avlämnad proposition hemställdes nämligen, att den rättegångsersättning, som Rödin dömts att utbetala till löjtnant Scheffer, skulle betalas av statsmedel. Kungl. Maj:t har alltså så att säga vänt sig emot Kungl. Maj:t självt i högsta domstolen, och detta har sanktionerats av riksdagen utan ett ords invändning. Jag anser det därför inte riktigt hållbart att påstå, att ett bifall till motionen skulle leda till vissa konsekvenser beträffande Kungl. Maj:ts dom, ty de konsekvenserna har riksdagen redan förklarat sig beredd att ta och redan tagit i just detta fall.

Jag måste vända mig något emot statsutskottets uttalande, när utskottet till en början erinrar om att andra lagutskottet i sitt utlåtande nr 46 i år, vilket behandlades här i kammaren för fjorton dagar sedan, avslagit en principmotion som undertecknad m. fl. avlämnat och som avsåg att skapa ett nödvändigt ökat skydd för de värnpliktiga när det gäller dels kroppsskada, dels ekonomiska risker och dels juridiskt ansvar som kan uppkomma vid värnpliktens fullgörande. Andra lagutskottet instämde nämligen punkt för punkt i motionens slutledningar och uttalade att det förelåg uppenbara brister i våra nuvarande skyddsförhållanden när det gäller i militärtjänst ianspråktagen personal, vilket allt kräver, att någon form av försäkringsväsende eller ökat skydd träder i funktion. Utskottet framhöll emellertid att det pågick en utredning på skadeståndsrättens område, som utskottet inte ville föregripa. I avvaktan på de förslag, som denna utredning kunde komma att framlägga, avstyrktes motionen. Det är alltså felaktigt av statsutskottet att nu utan vidare bygga sitt avstyrkande utlåtande på att andra lagutskottet tidigare avstyrkt principmotionen i ärendet.

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

Vad vi i vår motion hemställt är att riksdagen måtte besluta, att sedan Arvidsson nu förbundit sig att betala 5 000 kronor — vilket egentligen överstiger hans förmåga, men därmed visat sin goda vilja — skall riksdagen betala resterande 5 000 kronor av det skadestånd som högsta domstolen utdömt samt därutöver betala skillnaden mellan den livränta, som nu utgår från riksförsäkringsanstalten, och vad Rödin i anseende till sin invaliditet har tilldömts av Kungl. Maj:t. Frågan är i hög grad enkel och föranleder inga som helst komplikationer. Skulle det finnas något ytterligare fall av så upprörande innehåll som just detta, må det vara hänt att riksdagen tar konsekvenserna av ett positivt beslut i dag och även i det fallet tar på sig en ansvarskyldighet, som — jag upprepar det — måste anses så mycket mer motiverad som samhället tar i anspråk omyndiga ungdomar för en farlig, riskfylld uppgift. Det är här genom Kungl. Maj:ts dom klarlagt, att genom en oförvållad olycka kan en omyndig yngling påläggas ett skadeståndsansvar, som — i den mån han inte själv kan betala det — kan utkrävas av målsmännen föräldrarna.

Jag skulle tro att riksdagen i detta fall har så pass stark känsla för att en naturlig rättsåtgärd vidtages, att jag inte behöver utveckla det rättsliga i fallet ytterligare.

Jag återkommer nu till den uppgörelse som träffades inför rättshjälpsanstalten i Karlstad. Jag var tvungen att lämna sammanträdet innan den träffade uppgörelsen — vilken i och för sig kanske kan tolkas tvetydigt — var fullt klar. I en särskild skrivelse den 5 februari 1954 har emellertid Rödin anfört följande: »Undertecknad avsåg icke i sitt medgivande, i den å rättshjälpsanstalten i Karlstad den 10 juni 1953 träffade överenskommelsen med Sam. Arvidson, Edeby, Övre Ullerud, att avstå från rätten att av allmänna medel begära ersättning för resterande, mig enligt Kungl. Maj:ts dom tilldömt skadeståndsbelopp utöver vad som Arvidson förbundit sig betala (5 000 kr.).»

Detta vittnar om att Rödin genom den uppgörelse som träffades avstått från ytterligare krav mot sin kamrat — som han egentligen nekat att ta emot ersättning av, även om denne skulle ha kunnat betala — på grund av att Rödin icke anser, att Arvidsson är på så sätt vållande till olyckan att han bör stå skadeståndsansvar, men att Rödin vidhåller sitt anpråk på att kronan bör vara ersättningsskyldig.

Ärendet fördes sedan vidare med en nådeansökan till Kungl. Maj:t att befria Arvidsson från vidare betalningsansvar. Kungl. Maj:t fann emellertid skäligt att i sakens nuvarande läge avslå nådeansökningen.

Frågan har nu gått vidare till riksdagen. Jag vill då först erinra om att i veckan har ett statligt ämbetsverk kunnat efterskänka 9 000 eller 10 000 kronor till en kvinnlig tjänsteman som råkat ut för en felväxling. Det skulle vara vanhedrande för riksdagen, eller åtminstone otillfredsställande i hög grad, om riksdagen i ett fall som det nu föreliggande skulle undandraga sig den uppenbara skyldighet som här föreligger att träda emellan och betala då det gäller skillnaden mellan vad den skadade tilldömts och vad han erhåller av riksförsäkringsanstalten jämte de 5 000 kronor som den ofrivilligt skadevållande Arvidsson åtagit sig att betala.

Jag hemställer, herr talman, att första kammaren ville med beaktande av innehållet i denna mycket tragiska olycksfallshistoria bifalla den reservation, som har fogats till statsutskottets utlåtande nr 200. Denna reservation går ut på det samma som motionen och syfter nämligen till att riksdagen skall täcka skillnaden mellan det ersättningsbelopp, som utgår från riksförsäkringsanstalten, och vad den skadade har tilldömts genom Kungl. Maj:ts dom.

Häri instämde herr *Niklasson* (bf):

Herr *NILZON, IVAR*, (bf):

Herr talman! En av motionärerna har nu så utförligt redogjort för detta fall

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

att det kanske kunde vara onödigt att jag tar till orda. Då jag emellertid antecknat mig för en reservation vill jag med några ord kommentera utskottets utlåtande.

Utskottet skriver att det inte vill »bestrida, att det föreliggande fallet kan te sig ömmande». Ja, det är det minsta man kan säga! Om man läser handlingarna måste man nog anse att det är ett uppstående fall. Utskottet fortsätter med att framhålla att man är rädd för de konsekvenser som skulle kunna uppstå genom ett bifall till denna framställning. Utskottet antyder att det skulle kunna bli en lång rad liknande fall och skriver: »I de fåtaliga fall, i vilka statsmakterna påtagit sig ekonomiska förpliktelser utom ramen för gällande föreskrifter och vilka berörts i statskontorets ovan återgivna yttrande, har alldeles speciella skäl kunnat åberopas.»

Jag tycker för min del att de skäl som åberopats för ett bifall till motionen måste anses vara »alldeles speciella». Man behöver väl heller inte räkna med att det skall komma alltför många fall av detta slag.

Enligt mitt sätt att se är det ett orimligt förhållande att en värnpliktig, som ju inte gör sin tjänst frivilligt utan som blivit inkallad, om han under tjänstgöringen blir skadad genom en kamrats förvållande skall vara helt beroende av huruvida den skadevållande har ekonomiska möjligheter eller ej att utbetala det skadestånd som vederbörande genom domstolsutslag ålagts att betala. På andra områden, t. ex. inom vägtrafiken, skyddar ju staten medborgarna på ett helt annat sätt. Om en person ute på en väg blir påkörd av en bil och därigenom vållas kropps- eller annan skada, så utfår han ju det skadestånd, som domstolen utdömer, alldeles oberoende av om den skadevållande bilisten kan klara ersättningsskyldigheten eller ej, ty det finns en obligatorisk ansvarsförsäkring. Enligt min mening borde staten uppträda på samma sätt då det gäller att trygga ersättningen till personer som skadats under militärtjänst.

Nu tycks alla vara ense om att vi

måste få till stånd ändrade ersättningsregler för sådana här fall. En utredning sysslar också med denna fråga. Redan i samband med behandlingen av det första ärendet på dagens föredragningslista framhöll herr Gustaf Karlsson att han ansåg att frågan om ändrade ersättningsregler snarast borde lösas. Nu pågår som sagt en utredning. Risken är bara att det kan dröja ganska länge innan den blir klar. Jag anser att det lidande, som de båda människorna i det nu närmast förevarande fallet tillfogats, pågått tillräckligt länge och att staten här redan nu bör träda in för att hjälpa.

Vad beträffar utskottets tal om konsekvenserna är jag den första att erkänna att man alltid bör tänka på konsekvenserna när man fattar ett beslut i riksdagen. Men jag kan inte dela utskottets uppfattning att konsekvenserna i detta fall kan bli så farliga. Alla är ju överens om att frågan om ändrade ersättningsgrunder måste lösas så snabbt som möjligt. Om det under mellantiden till äventyrs skulle komma ytterligare ett eller annat liknande fall som detta kan man väl inte påstå att det är en så farlig konsekvens att riksdagen förden skull bör avslå den nu väckta motionen.

Om motionen bifalles får den skadade en viss hjälp. Det är bara beklagligt att motionen inte är så formulerad att man samtidigt kan hjälpa den man som ådömts att utbetala skadestånd och som säkerligen även han lidit mycket på grund av att han måst känna sin bristande förmåga att inte klara upp saken. Det är här utan överord fråga om en livslång tragedi för dessa båda män, och jag tycker att rättfärdighetskänslan bör bjuda riksdagen att träda hjälpande in.

Det är enligt mitt sätt att se ett rättvisekrav att frågan om ersättning i detta speciella fall blir löst och att man så snart som möjligt löser hela problemet om ändrade ersättningsregler för skada ådragen under militärtjänstgöring. Jag anser inte att vi bör vänta tills frågan kan lösas i sin helhet. Riksdagen bör kunna lösa fallet Rödin separat och behöver inte vänta till dess att hela frågan kan lösas. Det är mycket bra att hålla

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

på principerna, men man får förden skull inte glömma människorna.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. avlämnade reservationen.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Det var en av kammarens ärade ledamöter som i eftermiddag tog mig i armen och sade: »Jag tycker nog att ni är bra omänskliga i statsutskottets femte avdelning.» Det kan ju många gånger tyckas, att vi är mycket hårda, men när avdelningen behandlat detta ärende har nog samtliga ledamöter ansett det betydligt mycket mera ömmande än utskottets skrivning ger belägg för. Jag tror att vi litet till mans har sökt finna någon möjlighet att ordna det så, att det verkligen skulle bli någon hjälp inte bara åt Rödin utan även åt den skadevällande, Arvidsson.

Jag har inom avdelningen och utskottet varit fullt överens med majoriteten i övrigt om att man rätt gärna inte kan gå på bifall till motionens krav om en med 400 kronor per år förhöjd livränta. Det spelar ingen roll vem som skall betala livräntan, herr Werner, ty det blir ändå ett prejudicerande fall där en livränta höjes. Jag har icke velat stödja detta krav — även om det kanske inte betyder så mycket vilket man gör — dels för konsekvensernas skull, dels med tanke på att en utredning just nu pågår och att förslag kan väntas om förbättrade livräntor även för militären. Riksförsäkringsanstalten har ju i dagarna förebådat ett sådant förslag, och man får nog räkna med att det kommer att omfatta även militärerna och att bestämmelserna blir retroaktiva. Med hänsyn härtill har jag inte velat gå med på kravet om ökad livränta utöver vad militärförfattningarna medger. Jag ber kammarens ärade ledamöter att komma ihåg, när ni nu tycker att femte avdelningens medlemmar många gånger är omänskligt hårda och paragrafbundna, att vi inte har så stora möjligheter att gå vid sidan om lag och författning och ännu mindre någon möjlighet att ändra bestämmelserna.

När det gäller kravet på statens övertagande av skadeståndet för sveda och värk samt framtida men har jag en helt annan inställning. Livräntorna måste utgå enligt bestämda regler, men engångsersättningarna för sveda och värk, framtida men o. s. v. kan bedömas från fall till fall. Hade motionen endast gått ut på ett yrkande om statens övertagande av skadeståndet, skulle jag utan betänkande ha röstat för bifall till den, även om det är klart att inte heller ett bifall till motionen i detta avseende blir utan ekonomiska konsekvenser. Det är kanske inte så många olycksfall man behöver räkna med i detta sammanhang, även om vi just i dag hört om ett fall, där en militärbil med 20 passagerare körde omkull och fyra personer döddes. Men även om man räknar med att det skulle kunna bli fråga om något hundratusental kronor per år, är den summan i alla fall inte mer än någon tiotusendel av vad vi offrar på hela försvarsväsendet; det kan anses vara väl använda pengar.

Efter herr Werners framställning och hemställan i motionen I: 152 hade man kunnat tro att han skulle tagit hänsyn även till den andre värnpliktige, Arvidsson, och samtidigt med att han begärde statens övertagande av skulden även föreslagit att Arvidsson skulle befrias från den betalningsskyldighet han åtagit sig. Jag förstår att det kanske var av taktiska skäl motionen fick den uppläggningsen. Men det var ju inte bara Rödin utan även den skadevällande Arvidsson, som den 5 oktober 1945 råkade i olycka på skjutbanan vid Sanna.

Det må vara sant som utskottet säger, att det finns många liknande fall, men det torde inte vara många människor som fått genomgå en sådan lång lidandets historia som de två här gäller, ett snart tioårigt lidande, kroppsligt för Rödin och psykiskt för dem båda. Rättsproceduren har också i många avseenden för dem båda varit minst sagt prövande. När Rödin i stället för att utfå av rådhusrätten honom tillerkänt skadestånd ålägges att betala den av rådhusrätten såsom medansvarig för olyckan

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

dömde Scheffers rättegångskostnader, får man nog säga att det inte är underligt, om det finns många som anser det oberättigat, att sådant krav från Scheffers sida tillmötesgått, helst som Scheffer i rådhusrätten ansågs vara medskyldig. Jag tycker nog man kan våga säga, att det är ett makabert spex. Det är en grotesk vrångbild av rättvisa och rättsskipning.

När sedan Arvidsson dömes att ensam betala ett skadestånd på mellan 150 000 och 200 000 kronor, synes mig en sådan dom — den må vara rent juridiskt hur oantastlig som helst — verklighetsfrämmande och omänskligt hård. Arvidsson måste ju, även om han kan betala 3 000 kronor om året, hålla på i 50 år för att betala denna skuld. Det är en orimlighet. Det skulle betyda ekonomiskt livstids straffarbete för vederbörande, och det kan inte anses stå i någon rimlig proportion till den förseelse, som han låtit komma sig till last. Något brott kan man inte tala om att han gjort sig skyldig till.

Andra lagutskottets ärade ordförande försäkrade oss i dag för fjorton dagar sedan, att man inom utskottet funnit starka skäl föreligga för en ändring av skadeståndsskyldigheten vid militärtjänstgöring och en förbättrad lagstiftning i detta avseende, och man kan nog inte annat än helhjärtat instämma häri. Med tanke på vad herr Karlsson i Munkedal sade i förmiddags vill jag bara tillägga, att vad som skall göras, bör göras snart.

Jag har med vad jag nu sagt velat motivera min blanka reservation. Då jag inte kan bifalla motionen i dess helhet och inte vill rösta mot den, kommer jag att avstå från att rösta.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Jag kan helt och fullt instämma med de föregående talare, som har betecknat detta ersättningsfall såsom ett mycket ömmande fall. Till detta bidrar ju också vissa omständigheter i samband med ärendets handläggning, omständigheter, som har relaterats i mo-

tionen nr 152 i första kammaren i år och som behandlats av andra lagutskottet och som delvis också här har relaterats av herr Werner. Jag skall därför inte närmare gå in på detta.

Jag vill i likhet med herr Leander bestyrka, att vi inom statsutskottets femte avdelning mycket allvarligt har övervägt, om det skulle vara möjligt att tillstyrka motionens yrkande, åtminstone delvis. Vi har emellertid vid dessa överväganden kommit fram till att vi knappast kunde ta ansvaret för att rekommendera riksdagen att i detta enda fall lämna ersättning utöver vad som utgår enligt gällande militärsättningsförordning. Till den skadade Rödin utgår ju nämligen den ersättning, som han är berättigad till på grund av gällande militärsättningsförordning, alltså den förordning som reglerar ersättningen till dem som blivit skadade i militärtjänst. Vi har alltså inte ansett oss kunna rekommendera riksdagen att i detta särskilda fall lämna ersättning, som har utdömts av domstol, då vi är medvetna om att det finns otaliga liknande fall, som kanske är lika ömmande och t. o. m. mera ömmande, men där frågan om ersättning inte har dragits inför civildomstol utan vederbörande får nöja sig med den ersättning, som utgår enligt militärsättningsförordningen.

Att förhållandena på detta område inte är tillfredsställande är jag den förste att medge, och det har ju givits uttryck för den saken här i kammaren både vid behandlingen av det lagutskottsärende, som rörde dessa frågor och som vi behandlade för någon tid sedan, och i de uttalanden, som gjorts i dag vid behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 188.

I detta sammanhang skulle jag nog vilja ge uttryck åt den uppfattningen, att jag inte förstår herr Werner, då han påstår att vad statsutskottet i nu föreliggande utlåtande anfört angående andra lagutskottets uttalande skulle vara felaktigt. Jag ber att få citera vad som står i det utlåtande vi nu behandlar. Utskottet skriver på följande sätt: »I detta sammanhang må även erinras om vad

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

andra lagutskottet i sitt förberörda utlåtande nr 46 anfört därom, att det torde få förutsättas att frågan om en reglering av de enligt äldre bestämmelser utgående livräntorna till i militärtjänst skadade personer kommer att upptagas till behandling i samband med den förestående omprövningen av sådana äldre livräntor som utgår i anledning av olycksfall i arbete.» Jag måste säga att jag inte förstår vad det skulle vara för fel i denna hänvisning till andra lagutskottets behandling av motsvarande ärende.

Utskottet har alltså ansett, att det är mycket svårt att inlåta sig på reglering av skadefall, där det gäller att skipa — om man så får uttrycka det — rättvisa i ett enda fall, då man samtidigt vet att det är många, många andra fall, som man inte kommer åt på detta sätt. Förhållandena på detta område bör därför rättas till genom generella föreskrifter och icke genom beslut i undantagsfall.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Det är klart att i den fråga, som vi här diskuterar, skulle ett bifall till föreliggande motioner och till reservationen kunna medföra konsekvenser. Vi är mycket rädda för konsekvenser i riksdagen, men jag vill för min del deklarerar, att jag i detta fall är mycket mindre rädd härför än i andra fall. Jag anser att det här gäller att ta mänsklig hänsyn i stället för att följa paragraferna.

Det har mycket talats om att det pågår utredning och att det väntas nya bestämmelser. Jag skulle inte tro att det på något sätt blir till skada, om vi bifaller det yrkande som här framställts. Om det kommer att medföra krav på ersättning i andra fall, anser jag att vi, om dessa är likartade med detta, kan bifalla även dylika yrkanden. Det är inte riktigt att med hänsyn till statens finanser övervältra sådana här utgifter på enskilda. Värnpliktstjänstgöringen är inte något frivilligt åtagande. Alla mås-

te fullgöra den, och vem som helst kan därunder råka ut för ett olycksfall och få ett livslångt lidande som resultat.

Jag har vid utlåtandet avgivit en blank reservation. Jag tänkte närmast på att i motionen — något som herr Leander nyss var inne på — inte yrkats att den, som vållat skadan, skulle befrias från skadeståndsskyldighet. Det finns dock möjligheter att komma med ett sådant förslag vid nästa års riksdag.

Man kan också tänka sig att man inte skulle bifalla det yrkande i reservationen, som gäller livräntan, utan för tillfället med hänsyn till omständigheterna nöja sig med att yrka, att Rödin skulle erhålla en ersättning med 5 000 kronor. Om ett sådant yrkande framställles, kan jag ansluta mig därtill. I annat fall kommer jag att rösta för reservationen i det skick, vari den föreligger.

I detta anförande instämde herr *Wahlund* (bf).

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Jag finner anledning att rätta ett missförstånd, som kanske uppstått med anledning av herr Leanders anförande. Det förhöll sig nämligen så, att Rödin genom det förlikningssammanträde, som hölls på rättshjälpsanstalten i Karlstad den 10 juni 1953, avstod från varje ytterligare skadeståndsanspråk, under förutsättning att Arvidsson betalade 5 000 kronor samt att staten övertog den övriga skadeståndsskyldigheten.

Jag vill här kraftigt understryka, att den ökning av livränta, om vilken det här tycks råda tveksamhet, nämligen med 400 kronor, bottnar i Kungl. Maj:ts dom, enligt vilken Rödin tilldömdes en årlig livränta för hundra procentig invaliditet med 5 040 kronor, som nu procentuellt nedsatts i förhållande till invaliditeten — Rödin har nämligen en invaliditetsgrad av 40 procent. Förhållandet är alltså att Rödin, om riksdagen skulle stanna för att ge honom ersättning med 5 000 kronor, lider en rättsförlust, som ingen betalar.

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

Skillnaden i belopp uppgår till 400 kronor om året. I den mån Kungl. Maj:t finner anledning att retroaktivt ändra livräntebeloppet, är det alldeles givet att detta belopp å 400 kronor kommer att i motsvarande mån reduceras. Det finns inga förhållanden i detta fall, som behöver inge kammaren någon tvekan, utan kammaren bör kunna biträda den vid utlåtandet fogade reservationen.

Jag understryker att beloppet å 400 kronor utgör skillnaden mellan vad Kungl. Maj:t i högsta domstolen ansett vara skäligt och det belopp som utbetalas av riksförsäkringsanstalten. Det är mycket otillfredsställande, om den, som i detta fall blivit invalid för hela livet, ensam skall bära den förlust, som han skulle lida, om inte reservationen bifalles.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! I den föreliggande motionen hänvisas beträffande motiveringen till en annan motion, som vi har handlagt i andra lagutskottet, och andra lagutskottets utlåtande över den motionen omnämnes i statsutskottets yttrande och har förts på tal även av de föregående talarna. Det kanske därför må tillåtas mig att framföra några synpunkter på det här spörsmålet.

Det förefaller mig, som om vi allmänt skulle vara överens om att nu gällande skadeståndsregler behöver en grundlig översyn med tanke på fall, liknande det här föreliggande. Det har i dag understrukits, att det är angeläget, att en sådan översyn leder till ett resultat, som bättre överensstämmer med vad vi tycker är rättvist än nu gällande praxis. En del talare har, efter vad jag kan förstå, tydligen låtit sig nöja med att det så småningom blir en bättre ordning. Nu kan man nog inte underlåta att klart understryka, att i det föreliggande individuella fallet den skadelidande inte får någon hjälp genom ändrade bestämmelser. Det enda han kan hoppas på är, såsom andra lagutskottet uttalat och herr Leander även har omnämnt, en revision av äldre livräntor. Det är ganska själv-

klart, att en revision av äldre livräntor på grund av yrkesskador kommer att följas av en motsvarande revision av livräntor som utgår enligt militärsättningsförelörden. Rödin kan därför nog vänta sig att få något högre livränta än han för närvarande får enligt nu gällande militärsättningsförelörden.

Nu har jag nog den uppfattningen, att den, som det i det här fallet är mest synd om, inte är Rödin utan den skadevällande, Arvidsson. Rödin får en viss ersättning och kan vänta sig att den blir något högre. Det är klart att det är tragiskt för honom, särskilt efter rådhusrättens dom, som givit honom förhoppning om att han skall få ut fullt skadestånd, innefattande även ersättning för sveda och värk och framtida men till följd av hans invaliditet. Om frågan här endast skulle gälla, huruvida Rödin skall ha full ersättning eller inte, skulle jag utan något som helst betänkanne kunna följa statsutskottet. Man kan nämligen inte gärna genom ett riksdagsbeslut på grund av att i ett fall föreligger ömmande omständigheter frångå de regler, som bestämmer ersättningens storlek.

Vad som för mig är det väsentliga är att ett avgörande av ersättningen till Rödin samtidigt kommer att innefatta ett avgörande, hur det skall bli med Arvidssons skadeståndsskyldighet. I den delen kanske ett beslut av riksdagen skulle bli litet oklart, ty yrkandet går ut på en ersättning till Rödin. Men efter vad jag kan läsa ut av motionens motivering och vad herr Werner här har uttalat, är meningen den, att i och med att Rödin får den påyrkade ersättningen, befrias Arvidsson från motsvarande skadeståndsskyldighet. Jag skulle tro att om riksdagen beviljar Rödin den begärda ersättningen, skulle vid utbetalningen därav kunna stipuleras det villkoret, att Arvidssons skadeståndsskyldighet i motsvarande mån bortfaller. I så fall inskränkes vår prövning till detta: Skall vi träda emellan och överta en del av det skadestånd, som en enskild medborgare av domstolarna blivit ålagd att utbetala?

Om vi betraktar spörsmålet på det sättet, begränsas räckvidden av beslu-

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

tet, och detta innebär inte heller något klander av det domslut som fallit. Domslutet är fullt riktigt enligt nuvarande regler, men vi önskar en ändring av dessa regler. Här är det en människa som kommit i mycket stora svårigheter på grund av de gällande skadestandsreglerna som vi vill ha ändrade. Konsekvensen av beslutet skulle således enligt min mening inte bli någon annan än att det allmänna träder emellan och övertar den del av Arvidssons skadeståndsansvar som det här är fråga om. Det är ett skadeståndsansvar som den enskilde har ådragit sig — man får väl säga på grund av olyckliga omständigheter. Kanske kan man beteckna hans handlingssätt såsom vårdslöshet, men det riktigaste är väl att säga att denne medborgare genom olyckliga omständigheter pålagts en fruktansvärd börda på grund av att han har fullgjort en order, kanske inte på riktigt sätt, men utan att vid det ifrågavarande tillfället ha fått tillsägelse att han borde göra så eller så.

Ser man beslutet på det sättet, kan det inte vara så farligt med konsekvenserna. Gällde det nu att av principiella skäl ge Rödin full ersättning, skulle jag följa statsutskottets majoritet och yrka avslag på motionen. Men kan det göras klart att riksdagen genom att biträda reservationen tillkännager den ståndpunkten, att statmakterna så att säga bör överta skadeståndsansvaret till den del, som det här är fråga om, är jag som sagt inte rädd för konsekvenserna. Jag skulle emellertid önska att hr Werner ytterligare ville understryka att frågan om Arvidssons skadeståndsansvar blir löst för framtiden genom att Rödin får den ersättning som här är ifrågasatt.

Denna ersättning enligt reservanternas förslag är ju inte den fulla ersättningen, ty Arvidsson är skyldig att betala Rödin skillnaden mellan den livränta, som utgår enligt riksförsäkringsanstaltens regler, och den, som han har blivit ådömd att betala i vad gäller tiden före år 1954. Men jag föreställer mig att även den skadeståndsskyldighet, som fortfarande skulle åvila Arvidsson, efter ett godkännande av reservanternas för-

slag skulle kunna bringas ur världen vid utbetalningen.

Jag ber som sagt herr Werner att här tillkännage sin mening om hur det blir med denna Arvidssons skadeståndsskyldighet, om riksdagen bifaller reservanternas yrkande. Kan han med den ingående kännedom han har om det resonemang, som har förts mellan parterna, och om den goda vänskap, som råder mellan den förolyckade och den vållande, försäkra oss att det är meningen att även den frågan löses genom att reservanternas förslag bifalles, hyser jag ingen som helst tvekan att rösta för detta.

Herr WERNER (bf) kort genmäle:

Jag vill än en gång understryka att den överenskommelse, som träffades mellan Rödin och Arvidsson på rätts-hjälpsanstalten i Karlstad i juni 1953 i närvaro av representanter för försvaret och parternas juridiska ombud, innebar att Rödin avstod från varje ytterligare rättsanspråk gentemot Arvidsson, under förutsättning att Arvidsson betalade 5 000 kronor och att staten i övrigt övertog ansvarsskyldigheten för den till Rödin utdömda ersättningen.

Jag vill vidare erinra om att jag i mitt första anförande framhöll att Rödin av Högsta domstolen dömdes att betala rättegångskostnaderna till Kronan och till löjtnant Scheffer. Dessa rättegångskostnader belöpte sig till cirka 1 100 kronor, och domen ledde till att målsägaren Scheffer begärde utmätning hos Rödin på en häst, som denne hade anskaffat på skuld. Han hade nämligen måst sluta sitt arbete som industriarbetare och skaffat sig ett litet förfallet småbruk med en häst. Detta var den droppe som kom bägaren att rinna över. På några dagar hade befolkningen samlat in omkring 2 000 kronor till betalning för pantgodset. Men det ledde även till att tidningspressen tog upp frågan och att när härigenom saken observerades av Kungl. Maj:t, Kungl. Maj:t gav order till statskontoret att utbetala dessa 1 100 kronor i ersättning. Kungl. Maj:t begär-

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

de sedan i särskild proposition till riksdagen i år en täckning av samma belopp, och riksdagen godkände propositionen utan ett ords debatt. Följaktligen har riksdagen här redan skapat ett prejudikat och delvis satt Kungl. Maj:ts dom ur funktion. Det är inte lönt att nu komma och påstå, att ett bifall till reservationen skulle leda till några prejudicerande konsekvenser.

När jag har ordet, vill jag gärna också påpeka, att den föreliggande reservationen, sådan den är utformad, innebär en rättsförlust för Rödin, i det att han går förlustig det skadeståndsbelopp, som han är tilldömd för tiden före 1954, jämte ränta. Jag är medveten om detta, men jag har accepterat detta oriktiga förhållande, därför att jag har hoppats, att första kammaren skulle kasta över bord allt detta paragrafrytteri och beakta det rent mänskliga förhållande som här kräver hänsyn.

Jag måste förutsätta, att första kammaren följer reservationen.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Jag har inte haft tillfälle att i statsutskottet deltaga i handläggningen av denna fråga. Hade jag det gjort, så hade jag säkerligen försökt att få fram ett förslag, som hade kunnat ena i varje fall de reseranter som nu här har antecknat sig. Jag tänkte mig nämligen, att man skulle kunna ena sig om en lösning på så sätt, att riksdagen hade beviljat Rödin ett belopp på 5 000 kronor, under det att frågan om livräntan hade ställts på framtiden.

Det är riktigt, som herr Norman har framhållit, att den utredning som statsutskottet har hänvisat till och vars vikt här i dag tidigare från ett par håll understrukits inte kommer att ge Rödin någon hjälp. Däremot kan ju en ändring beträffande grunderna för ersättningen från riksförsäkringen också komma honom till hjälp i framtiden. Nu har jag emellertid under hand förhört mig om möjligheterna för en sådan kompromisslösning, och då det inte ser ut att finnas några förutsättningar för att få en så-

dan till stånd, skall jag inte uppehålla mig vid den tanken. Jag trodde annars, att det skulle ha varit en acceptabel lösning.

Som frågan nu ligger till, får man väl säga, att det i fallet Rödin är en fråga om billighet. Rättsfrågan är avgjord, och det är ingenting att säga om den. Rödin har fått rätten på sin sida. Han är tilldömd skadestånd och ersättning, men han kan inte erhålla dessa på grund av att den domme är medellös. Man kan således säga, att han har fått rätt på papperet men att han i själva verket inte har kunnat få någon gottgörelse. Då menar jag, att det är en fråga om billighet, att Rödin, som är tillerkänd rätt till ersättning, får denna ersättning av det allmänna, som den enskilde i detta fall inte förmår lämna.

Jag skall inte uppehålla mig vid fallet Arvidsson och frågan om hans återbetalningsskyldighet. Här föreligger ju redan en överenskommelse mellan parterna, och därutöver får väl frågan om Arvidsson ställas på framtiden för den händelse att Arvidsson någon gång framdeles kommer att få tillgångar. För dagen tycker jag knappast att fallet Arvidsson är aktuellt, då han ju faktiskt saknar tillgångar.

För mig är det således uppenbart, att i detta fall, när den skadade har fullständigt oförvällat ådragit sig skadan under militärtjänstgöring men inte har kunnat få den ersättning som rätten har tillerkänt honom, är det endast en gärd av billighet att riksdagen beviljar honom den ersättning som är utdömd. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Karl Anderssons yttrande instämde fru *Wallentheim* (s) samt herrar *Hesselbom* (s), *Krügel* (s) och *Anders Johansson* (fp).

Herr HEÜMAN (s):

Herr talman! Jag skulle vilja på denna fråga anlägga några synpunkter, som inte kommit fram i diskussionen tidigare.

Ansvarsskyldigheten är här fastställd,

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

och domen har fallit, men mina tankar har något kretsat omkring själva händelseförloppet, när denna olycka inträffade. Vederbörande värnpliktige har begått två fel, när han tog hand om det automatgevär som låg kvar på skjutvallen. Han har vid plundringen hållit geväret i vågrät ställning, och han har slappat slagfjädern genom en avfyring. Detta är två fel, som är absolut förbjudna enligt det militära reglementet. Efter all skjutning — oavsett om det är skjutning med lös ammunition, med kammarammunition eller med skarp ammunition — åligger det dessutom befälhavaren för den skjutande truppen att efter övningens slut kommendera »Patron ur!» eller »Plundra gevär!», som det allmänt kallas, och befälhavaren skall kontrollera att detta går fullständigt reglementsenligt till. Sker det på en skjutbana, har befälhavaren skyldighet att kommendera »Patron ur!» eller »Plundra gevär!» Detta skall verkställas under befälhavarens kontroll av att det hela går fullständigt reglementsenligt till. I det fall som här föreligger hade det varit skjutning på en skjutbana. Det var fråga om ett automatgevär, således ett mycket farligt vapen, och som många av manskapet inte känner tillräckligt. Det är nämligen vissa av manskapet, som utbildas till särskilda kg-skyttar, som beväpnas med sådana gevär. I varje grupp finns en särskilt utsedd kg-skytt, som skall ha hand om detta speciella gevär och tränas på det, men även de andra männen i gruppen får skjuta med det för att de skall kunna så mycket om geväret, att om kg-skytten stupar i strid, en annan i gruppen skall kunna ta hand om geväret och sköta det. De övriga i gruppen får således bara en helt kort undervisning om detta farliga automatgevär, som de inte annat än i yttersta nödfall skall hantera.

Nu ligger i detta fall ett gevär på skjutvallen, det har skjutits med det, det har blivit eldavrödd, antingen medvetet eller omedvetet, och det har funnits skott kvar i geväret. Enligt instruktionerna åligger det således befälhavaren att se till, att geväret blir plundrat och att

detta sker reglementsenligt. Vederbörande värnpliktige har, efter vad som framgår av handlingarna, fått order om att hämta geväret, rengöra det och olja in det. Han har hämtat geväret. Han har hållit det i vågrät ställning, vilket är förbjudet, han har gjort en avfyring, vilket också är förbjudet, och så har olyckan skett. Det är värdslost gjort. Men var har den i reglementet föreskrivna kontrollen funnits vid detta viktiga och farliga tillfälle?

Jag bara ställer den frågan. Men jag tror, att om man vid bedömandet av ärendet lägger även dessa synpunkter till grund, skall man komma till samma resultat som jag har gjort efter att ha försökt att så noggrant som möjligt tränga in i fallet, nämligen att man bör rösta med reservationen. Sedan må ett bifall till denna bli hur prejudicerande som helst.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Nilzon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Werner* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 200, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Nilzon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen

Om ersättning åt A. G. Rödin för skada under militärtjänstgöring.

ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 389, till Konungen i anledning av väckta motioner om beredande åt domänverkets fast anställda arbetare av lån till bostadsförbättring och bosättning.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av handelsöverenskommelse mellan Sverige och Indonesien; samt

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 5 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 18.06.

In fidem

G. H. Berggren.

Torsdagen den 9 december.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

**Ang. inkorporering med Huskvarna stad
av visst område.**

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Göran Karlssons interpellation angående inkorporering med Huskvarna stad av visst område, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Göran Karlsson har till mig riktat frågan, om jag är beredd att medverka till att ett kommunalt indelningsärende, som gäller överflyttning av ett område från Jönköping till Huskvarna och som f. n. är under Kungl. Maj:ts prövning, blir avgjort före den 1 april 1955, så att en ev. indelningsändring kan träda i kraft den 1 januari 1956.

Jag vill med anledning därav lämna kammaren en överblick över detta ärendet och dess handläggning.

Redan i september 1947 gjorde Huskvarna framställning om införlivning med staden av en del av det till Jönköping hörande i huvudsak obebyggda området väster om den gemensamma stadsgränsen för att av Huskvarna tagas i anspråk för bostadsbebyggelse. Kammarkollegiet uppdrog med anledning därav i augusti 1949 åt häradsöverdingen F. Folkard von Scherling att verkställa utredning i ärendet. Utredningen, som överlämnades till kollegiet i september 1951, utmynnade i förslag om överflyttning till Huskvarna av ett mindre område än det av staden ifrågasatta. Kammarkollegiet hörde vederbörande lokala myndigheter, som — utom Jönköpings stad — i huvudsak anslöt sig till förslaget. Jönköping förklarade utredningen icke kunna läggas till grund för en indelningsändring och framhöll, att staden, som i exploateringsärendet inköpt en stor del av den obebyggda marken,

själv behövde den för bostads- och industribebyggelse. Kollegiet hemställde — efter viss kompletterande utredning — i januari i år hos Kungl. Maj:t om förordnande angående överflyttning av ungefär det område, som utredningsmannen föreslagit. I sin skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller kollegiet bl. a., att då det vore fråga om att till annan kommun överföra ett stadsområde, som med hänsyn till sin belägenhet utgjorde lämplig exploateringsmark för envar av de båda kommunerna, det vore uppenbart att synnerligen starka skäl måste kunna anföras för att en indelningsändring skulle vara försvarlig och att detta i särskilt hög grad borde gälla då den stad, där marken är belägen, hade inköpt denna såsom ett led i ett planmässigt tryckande av tillgången av exploateringsmark. Kollegiet har också betecknat ärendet såsom varande av mycket speciell karaktär.

Jag vill nämna, att någon regionplan, omfattande Huskvarna—Jönköpingsområdet, inte upprättats. Förslag till generalplan finns för Jönköping men ej för Huskvarna. Frågan om riksvägens sträckning genom Jönköping, som ansetts vara ett av huvudproblemen i generalplanarbetet och som kan komma att inverka på inkorporeringsfrågan, är ännu inte löst. Vidare kan nämnas, att stadsplaneförslag antagits för del av området, men att Kungl. Maj:t med hänsyn till indelningsfrågans läge icke funnit skäl fastställa förslaget.

Kammarkollegiets framställning inkom till departementet den 29 januari år. För att ett beslut om indelningsändring skulle kunna träda i kraft den 1 januari 1955 måste det ha meddelats före den 1 april 1954. Kungl. Maj:t fann emellertid erforderligt att höra byggnadsstyrelsen, som avgivit ett utförligt yttrande över Jönköpings generalplansförslag, och remitterade ärendet till styrelsen den 25 februari. Inom parentes vill jag nämna,

Ang. inkorporering med Huskvarna stad av visst område.

att sådana remisser förekommer, ehuru mera sällan, även i indelningsärenden. Vid förberedande granskning inom byggnadsstyrelsen konstaterades, att ärendet i väsentliga avseenden berörde bostadsstyrelsens verksamhetsområde. I remisskrivelse den 5 mars anhöll därför byggnadsstyrelsen om yttrande från bostadsstyrelsen. Samma månad besökte representant för bostadsstyrelsen Huskvarna och Jönköping för att studera förhållandena på platsen. Vidare har i bostadsstyrelsen bostadsbehovet inom de båda städerna beräknats och bostadsmarknadsläget över huvud prövats. Bl. a. har undersökts huru många personer, bosatta i Huskvarna, som har sitt arbete i Jönköping och vice versa. Dessa utredningar, som grundar sig på statistiskt material, uppgives ha varit tidsödande. Ärendet har vid skilda tillfällen diskuterats mellan representanter för byggnadsstyrelsen och bostadsstyrelsen, bl. a. i somras vid ett sammanträde hos bostadsstyrelsen, då representanter för Huskvarna deltog och framförde stadens synpunkter. Den 13 augusti var ärendet föremål för preliminär behandling i bostadsstyrelsens plenum. Då jag räknat med att under höstens lopp kunna besöka Jönköping och Huskvarna för att dryfta inkorporeringsfrågan med myndigheterna på platsen men dessförinnan velat ta del av bostadsstyrelsens och byggnadsstyrelsens remissutlåtanden, har från inrikesdepartementets sida vid upprepade tillfällen underhandskontakt tagits med de båda ämbetsverken. Som orsak till att bostadsstyrelsens behandling ännu icke slutförts har åberopats — förutom ärendets egenartade natur — bl. a. den mycket stora arbetsbelastning inom styrelsen, som råder särskilt under sensommaren och hösten. Bostadsstyrelsen har den 19 november avgivit sitt yttrande till byggnadsstyrelsen. Med hänsyn till inkorporeringsfrågans beroende av frågan om riksvägens blivande sträckning, har samråd skett även mellan byggnadsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Den nu lämnade redogörelsen torde giva vid handen, att remissen till byggnadsstyrelsen och bostadsstyrelsen be-

tingats av ärendets speciella natur. Den torde också förklara, varför Kungl. Maj:ts beslut icke kunnat meddelas i år. Jag har icke förbisett de svårigheter för den kommunala planeringen, som ett uppskov med avgörandet av en så pass viktig fråga innebär.

Som svar till interpellanten vill jag säga, att det icke förefaller osannolikt, att Kungl. Maj:tt skall kunna besluta i ärendet före den 1 april 1955, men att det på nuvarande stadium av ärendets beredning är omöjligt att giva ett bestämt besked i frågan.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet Hjalmar Nilson för svaret på min interpellation. Jag nödgas dock konstatera, att svaret tyvärr inte innehåller några bestämda löften om frågans snara avgörande, vilket gör att jag inte känner mig riktigt tillfredsställd med det besked jag erhållit.

Emot statsrådets översikt av ärendets handläggning har jag ingenting att erinra. Jag medger gärna att detta är en besvärlig fråga och att det därför har sina förklaringar att det tagit lång tid med avgörandet, betydligt längre än vad som är vanligt i liknande fall. Men herr statsrådet får väl ändå medge att en tid av åtta år, eller lika lång tid som en mandatperiod i första kammaren varar, är en alltför lång tid för att avgöra även ett invecklat indelningsärende. Den längsta tiden har det tagit i de förberedande instanserna, varför statsrådet självfallet inte kan lastas just för denna sak.

Jag skall inte här ge mig in på någon sakk Diskussion om vilken stad som bäst behöver och bäst kan disponera det område det här gäller, men jag har vissa invändningar att göra när herr statsrådet anför, att riksvägens sträckning skulle kunna inverka på frågans lösning. Såvitt jag förstär måste den nuvarande sträckningen av riksvägen mellan de båda städerna allt framgent bibehållas.

Anslag till utgivande av tidskriften Nordisk Kontakt.

Den autostrada som nu finns emellan de båda orterna är fullt modern och fyller alla krav, som motorismen möjligen kan tänkas ha. Om man påstår att riksvägens blivande sträckning skulle vara ett skäl för att ytterligare fördröja ärendet, tror jag att man konstruerar upp anledningar för uppskovet.

Beträffande remisserna till byggnads- och bostadsstyrelserna framhåller statsrådet att så skett i liknande fall tidigare. Det är möjligt att så är fallet, men det hör nog till de absoluta undantagen. Vad bostadsstyrelsen beträffar har man där framhållit för mig, att man tidigare aldrig haft med något liknande ärende att skaffa. Tyvärr tog det åtta månader för bostadsstyrelsen att ge det enligt mitt förmenande självklara svaret, att det för bostadsstyrelsen spelar mindre roll vilken stad som disponerar marken, utan att det väsentligaste är att det byggs bostäder på området och att den kommunala planeringen inte blir försenad. Det är också detta som varit anledningen till att jag här i kammaren tagit upp ärendet för att om möjligt därmed påskynda dess slutliga avgörande. Nu hoppas jag bara att statsrådet Nilson ser till att byggnadsstyrelsens svar inte dröjer så lång tid som bostadsstyrelsens har gjort, så att man fördenskull behöver skjuta på ärendets avgörande ytterligare ett år.

Om jag i dag inte är helt nöjd med det svar, som statsrådet lämnat, så har statsrådet möjlighet att göra både mig och berörda parter nöjda genom att resolut ta itu med ärendet och låta detta gå från de många både skrivna och talade orden och de långa utredningarna till ett definitivt avgörande före den 1 april 1955.

Det är med förhoppning därom som jag än en gång tackar för statsrådets svar.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående pensionsbestämmelser för hos riksdagen anställda tjänstemän

jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till utgivande av tidskriften Nordisk Kontakt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 42, i anledning av framställning från Nordiska rådets svenska delegation angående anslag för viss publikation.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hade den 4 november 1954 till bankoutskottet överlämnat en från Nordiska rådets svenska delegation inkommen skrivelse av den 28 oktober 1954, i vilken delegationen åter upptagit frågan om anslag för den nordisk-parlamentariska tidskriftspublikationen »Nordisk kontakt». Skrivelsen utmynnade i en hemställan till bankoutskottet om att utskottet ville föreslå riksdagen att å tilläggsstat för budgetåret 1954/55 för ändamålet anvisa ett förslagsanslag av 25 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte å tilläggsstat I till riksdagen för budgetåret 1954/55 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett förslagsanslag av 25 000 kronor för utgivande av en nordisk parlamentarisk tidskrift.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Jag anhåller att mycket livligt få tillstyrka bifall till detta från Nordiska rådet härrörande förslag. Jag tillåter mig tillägga, att efter de planer, som blivit lagda, finns goda utsikter till att detta företag, om medel beviljas, skall kunna drivas på ett för riksdagen och för det nordiska samarbetet nyttigt sätt.

Men det är inte för att säga detta, som jag har begärt ordet, utan herr talmanen har givit mig tillstånd att begagna detta tillfälle till att säga några ord om Nordiska rådet och dess ställning i förhållande till riksdagen. Jag griper tillfället med glädje därför att intet annat tillfälle har givits i första kammaren att diskutera Nordiska rådets angelägenheter.

Anslag till utgivande av tidskriften Nordisk Kontakt.

Det är ju klart och bör fasthållas som en utgångspunkt, att Nordiska rådet aldrig på något vis har att träda i folkrepresentationernas ställe. Nordiska rådet fattar naturligtvis aldrig några beslut som binder regeringarna; det binder ej heller riksdagarna, vilka står fullkomligt fria för den händelse från Nordiska rådet härrörande förslag kommer att föreläggas dem. Å andra sidan är det naturligtvis mycket angeläget, för att Nordiska rådet skall kunna fylla sin uppgift, att dess delegationer står i så nära kontakt med sina riksdagar som möjligt, så att det är utsikt till att rådets beslut skall ge en ganska säker vägledning om hur deras huvudmän, riksdagarna, tänker.

Man skulle ju kunna tänka sig att åstadkomma en sådan harmoni mellan rådet och riksdagarna genom att ärendena på förhand debatterades i t. ex. vår riksdag, som finge ta ståndpunkt till dem. En sådan tanke har också framkastats. Det kan finnas enstaka tillfällen där detta kan vara lämpligt, men det är väl uppenbart att det inte går att genomföra som en generell regel. Det bleve ytterligt svårt att finna lämpliga former, och framför allt är det ju meningen att rådet skall främja sammanjämkning av meningar från olika håll, och den uppgiften fylls inte om ledamöterna kommer till förhandlingarna med bundna mandat.

Men om det sålunda inte går an att agera på det viset vill jag på samma gång starkt understryka att det är mycket angeläget — jag tror mig kunna säga, att vi alla som verkar i Nordiska rådet har känt det så — att vi, då vi agerar i rådet, skall ge uttryck inte bara åt meningar, som vi kan hysa såsom privatpersoner, utan försöka verka på sådant sätt att våra vota ger uttryck åt meningar, som kan antas ha underlag hos dem som vi representerar. Det beror naturligtvis på personer och omständigheter, vad man får göra för att kunna handla på det viset. Den ene kanske har en sådan auktoritet inom sitt parti, att han litar på att vad han säger kommer andra att följa här hemma i Stockholm. Den andre litar kanske på sin övertygande

kraft gentemot partikamrater och andra. En tredje åter känner i en viss situation till så mycket av resonemangen inom sitt parti o. s. v., att han rätt säkert kan bedöma hur man där reagerar.

Men naturligtvis finns det lägen, då man inte riktigt vet, hur en sak kan komma att bedömas. Det har därför, vilket jag starkt vill understryka, alltid framstått mycket angeläget att det så vitt möjligt skall kunna äga rum förtroliga samråd, innan delegationen reser till Nordiska rådets sessioner, om sådana angelägenheter, i vilka det inte är så gott att säga, hur man reagerar på riksdagshåll — alltså samråd inom partierna, andra intresserade grupper o. s. v.

Det är förargligt — även om jag inte tror att det åstadkommit någon skada — att denna tanke inte kunde realiseras, då Nordiska rådet i år valde att sammanträda på sommaren. Den tid då sådant samråd skulle ha ägt rum, nämligen omedelbart före sessionen, var ju just den tid, då alla människor befann sig på semester. Vi kom därför till rådets session utan att ha haft möjlighet till dylika samråd på förhand. Annorlunda blir det nästa år, då Nordiska rådet skall sammanträda i slutet av januari och början av februari.

Såsom lika viktig framstår för mig — och jag tror att jag även i det hänseendet kan ge uttryck åt en inom delegationen allmän mening — en annan form för kommunikation mellan rådet och riksdagen. Vi skulle önska att det blev en regel att rådet efter varje session fick framträda inför riksdagen med en redovisning för vad som har gjorts vid sessionen. Låt mig här göra en distinktion: jag talar inte om de åtgärder, som regeringen kan ha vidtagit i anledning av rådets beslut, utan jag avser en redovisning för rådets egen verksamhet och särskilt dess rekommendationer. Det har för oss framstått såsom angeläget att få framträda med en dylik redovisning. Inte bara i syfte att därigenom ge kamrarnas ledamöter informationer om vad som har skett — det kommer kamrarnas ledamöter i sinom tid att få genom en sådan volym, som jag har här i min

Ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördeskador.

hand med protokoll och handlingar från sessionen i Oslo, och som kommer att utdelas till alla riksdagens ledamöter. Utan också och framför allt för att genom en sådan redovisning ge riksdagens ledamöter tillfälle att granska vårt fögderi och att bilda sig en mening om huruvida våra åtgärder förtjänar gillande eller kritik.

Genom att vi sålunda varje år får stå till svars inför riksdagen och får erfara dess reaktioner gentemot vårt handlande, föreställer vi oss att vi skall få något av det rofäste och det underlag i riksdagen, som är nödvändigt för att arbetet skall kunna bedrivas med framgång.

Jag vill sluta med att säga, att det tyvärr icke har varit möjligt att realisera denna tanke i år, ehuru vi inom delegationen varit mycket intresserade därav. Det sammanhänger med det egendomliga förhållandet, att rådet formellt inte kan vända sig till riksdagen; i vart fall kan en dylik framställning inte annat än läggas till handlingarna — den kan inte bli föremål för någon riksdagsbehandling. Den enda möjliga vägen är att framställningen på något vis går via regeringen. Det är ingen hemlighet att det varit åtskilliga resonemang om den lämpliga formen för en sådan rapportering. Vi har därför inte hunnit göra någonting till denna höstriksdag. Jag vill emellertid anmäla, att nordiska rådets svenska delegation just beslutat ingå till regeringen med en framställning, innefattande en redogörelse för Oslosessionen, i förhoppning om att denna framställning sedan genom regeringens försorg skall överbringas till nästa års riksdag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 43, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning rörande anslag till anskaffande av bokhyllor;

nr 44, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående

statens grundlöneförordnings tillämpning vid riksdagens verk m. m.;

nr 45, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ändring av bestämmelserna angående förhandlingsrätt för tjänstemän vid riksdagens verk; och

nr 46, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 31, i anledning av väckt motion om visst tillägg till 5 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; och

nr 32, angående uppskov med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 221 angående utlämnande av viss kvantitet s. k. rövat guld jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördeskador.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 29 oktober 1954 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 223, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

1) att medge, att stödlån med anledning av 1954 års skördeskador finge utlämnas i enlighet med de grunder, som angivits i propositionen;

2) att till bestridande av kostnaderna för stödlånen

a) medge, att i propositionen omfördälda, tidigare anvisade investeringsanslag till Stödlån till jordbrukare finge tagas i anspråk; samt

Ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördeskador.

b) till Stödlån till jordbrukare å tillägsstat I till riksstaten för budgetåret 1954/55 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 560 av herr *Sundberg* m. fl. och II: 721 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte dels bifalla förevarande proposition med den ändringen, att tiden för ansökan om stödlån utsträcktes från den 31 december 1954 till den 31 januari 1955, dels ock ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett ytterligare anslag av 10 000 000 kronor till särskilda stöddåtgärder i enlighet med vad i motionerna anförts för att lindra de skördeskador, som åsamkats jordbrukare i övre Norrland;

2) motionen I: 562 av herr *Persson, Helmer*, och herr *Persson, Ola*, vari hemställdts dels att 5 000 000 kronor ur det av Kungl. Maj:t äskade anslaget till stödlån måtte utgå som kontanta bidrag till småjordbrukare, som hårdast drabbats av skördeskadorna, dels att räntan för de av Kungl. Maj:t föreslagna stödlånen måtte sänkas från 4 till 3,5 procent; samt

3) motionen II: 722 av herr *Löfroth*, vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta att anvisa ett anslag av 9 000 000 kronor att ställas till lantbruksnämndens i Norrbottens län förfogande för fördelning av kontanta bidrag utan behovsprövning men efter skadornas omfattning bland de jordbrukare i Norrbottens län, som drabbats av förluster genom skador, vilka uppstått på 1954 års höskörd.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag i förevarande del å motionerna I: 560 och II: 721 samt

I: 562 medge, att stödlån med anledning av 1954 års skördeskador finge utlämnas i enlighet med de grunder, som utskottet i utlåtandet förordat;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen I: 562, såvitt nu vore i fråga, till bestridande av kostnaderna för stödlånen

a) medge, att förut omförmälda tidigare anvisade investeringsanslag till Stödlån till jordbrukare finge tagas i anspråk; samt

b) till Stödlån till jordbrukare å tillägsstat I till riksstaten för budgetåret 1954/55 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor;

3) avslå yrkandena i motionerna I: 560 och II: 721 samt II: 722 om anvisande av anslag till bidrag med anledning av skördeskador.

Reservation hade anmälts av herr *Sundberg*, som dock ej antytt sin mening.

Herr ANDERSSON, LARS, (bf):

Herr talman! De skördeskador, som i år drabbat det norrbottniska jordbruket och jag skulle tro även det västerbottniska till följd av regn och översvämningar, är säkerligen de svåraste som förekommit i mannaminne. Redan i slutet av juni månad stod det klart för såväl jordbrukarna som länsmyndigheterna, att statligt stöd måste till om det skulle bli möjligt för jordbrukarna att bemästra den uppkomna situationen och att det måste handlas snabbt.

Vi fick förmånen av att jordbruksministern under de första dagarna av augusti månad gjorde en resa upp till Norrbotten för att på ort och ställe iakttaga den förstörelse på grödan som översvämningarna medförde. Den flygfärd som jordbruksministern tillsammans med landshövding Thunborg företog över vissa delar av de översvämmade områdena i Kalix älvdal gav säkerligen jordbruksministern en fullödlig bild av vad som inträffat och en övertygelse om att snar hjälp åt de av översvämningen

Ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördeskador.

drabbade var av nöden. Det var även mycket värdefullt att vid det sammanträde, som hölls med hushållningssällskapet förvaltningsutskott och lantbruksnämnden, vid vilket sammanträde även representanter för RLF var närvarande, jordbruksministern var närvarande och deltog i överläggningen om de närmast förestående nödvändiga åtgärderna för åstadkommande av snar hjälp. Man kom härvid överens om att en snabb inventering av skadornas omfattning, men begränsad till höskörden, var nödvändig, och att man sedan denna verkställts borde ingå till regeringen med framställning om statligt stöd för åstadkommande av hjälp. Då det kunde befaras att jordbrukarna på grund av det uppkomna läget skulle företa massnedslaktning av djuren, uppmanades jordbrukarna med hjälp av press och radio att icke företa nedslaktning — hjälp skulle komma.

Hjälpen har nu kommit och då i form av en Kungl. Maj:ts proposition, vari begäres bemyndigande att disponera 11,8 miljoner kronor till stödlån åt jordbrukare i hela landet, som under år 1954 tillfogats mera betydande skördeskador. Självfallet kommer stödlånen med den föreslagna utformningen att få betydelse och innebära hjälp, men å andra sidan kan det vara både förstäligt och förklarligt om de jordbrukare som står i skuld för 1953 års stödlån, vilka skall börja återbetalas nästa år, anser att ytterligare skuldsättning för att bemästra svårigheterna är en dålig hjälp, närmast en »Döbelns medicin», som i dag lindrar men i morgon gör det onda sjufalt värre. I Norrbotten är det 1 780 brukare som 1953 beviljades stödlån till ett sammanlagt belopp av 2 629 270 kronor. Läget i Norrbotten är mycket bekymmersamt och stark irritation hos jordbrukarna är rådande. Och än värre är den pessimism i fråga om det norrbottniska jordbrukets framtid, som gripit jordbrukarungdomen, vilken nu i allt större utsträckning lämnar jordbruket och söker sig till bättre betalda sysselsättningar och enligt dess mening tryggare tillvaro.

Årets totala skördeskador i Norrbotten

har uppskattats till i runt tal 28 miljoner kronor, varav kommer på höskörden 17, på sädesskörden 4 och på potatisskörden 7 miljoner kronor. Lantbruksnämnden har tilldelats ett belopp av 1,5 miljoner kronor såsom stödlån. Det är ju uppenbart att ett belopp på 1,5 miljoner kronor icke tillnärmelsevis förslår till att bemästra en situation efter en katastrof, som omfattar 28 miljoner kronor, då de som katastrofen träffat till 95 procent utgöres av småbrukare med små eller inga egna resurser.

Emellertid har jordbruksministern i den föreliggande propositionen utlovat att på nytt uppta frågan om bistånd och ytterligare hjälpåtgärder. Jag vill uttala den förhoppningen att de förnyade överväganden, som företagas av jordbruksministern, skall företagas snabbt och att blivande förslag till ytterligare stödåtgärder får en utformning, som på ett verk sammare sätt än vad stödlånen gör blir till verklig hjälp för de hårt drabbade jordbrukarna. Självfallet erfordras ytterligare betydande belopp. Jag tror att det vore ytterst värdefullt för den fortsatta hjälpen, om riksdagen med bifall till den av herr Sundberg m. fl. väckta motionen möjliggjorde för Kungl. Maj:t, genom att ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ytterligare 10 miljoner kronor, att vidtaga stödåtgärder till de hårt drabbade jordbrukarna i övre Norrland. Brist på medel kan medföra att Kungl. Maj:t blir förhindrad att vidtaga erforderliga åtgärder.

Jag får därför, herr talman, yrka bifall till den av herr Sundberg m. fl. i ämnet väckta motionen.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Den bild, som herr L. E. Andersson här har givit av skördeskadornas omfattning i Norrbotten, är ju riktig. Enligt de beräkningar, som är gjorda för hela landet, direkt och indirekt, uppgår de totala skördeskadorna till cirka 90 miljoner kronor. Därav kommer cirka 30 miljoner kronor på Norrbotten.

Hela omfattningen av skördeskadorna har ju blivit helt klarlagd efter det att

Ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördeskadornas.

regeringen framlade sin proposition. Men på ett mycket tidigt stadium var det klarlagt, att skadorna på skörden var mycket stora i synnerhet i övre Norrland. Höskörden var sålunda totalt förstörd inom vissa delar av övre Norrland, och höets fodervärde motsvarar i stora områden inte mer än 50 procent av det normala värdet. Därtill har det varit en oändlig möda för bönderna att bärga in den dåliga skörden. Många har faktiskt fått lägga ned dubbelt så många dagsverken för att få in skörden jämfört med vad fallet skulle ha varit, därest goda väderleksförhållanden hade rått. Till det måste läggas — och det måste uppmärksammas — att faran för foderförgiftning är mycket stor. Det är redan konstaterat att jordbrukare har fått slakta ned sina kreatur på grund av foderförgiftning. Enligt vad jag har mig bekant har ju inte heller kreatur, som är foderförgiftade, något slaktvärde. Mjölkinvägningen i exempelvis Norrbotten har minskat med drygt 30 procent, och det illustrerar hur hårt drabbade jordbrukarna blivit inom detta område av vårt land. Men man måste ju också uppmärksamma, att skördeskadorna även drabbat andra delar av landet, inte bara Norrbotten och Norrland.

Den felsegna höskörden inträffade ju under ett valår. Det gavs många löften. Det blev kvicka besök i de värst utsatta områdena. Men tyvärr har hjälpen dröjt och dröjer ännu. Jag syftar närmast på en verklig hjälp. Jag måste nämligen säga: Stödlån är en ringa hjälp, i synnerhet som därtill kommer att räntan på dessa lån är så hög som 4 procent. De mindre jordbrukarna i de hårdast drabbade områdena anser med rätta att kontanta bidrag är nödvändiga. Genom skördeskadorna får de mindre jordbrukarna, därest icke kontanta bidrag kommer, i många år en sänkt standard, om de skall söka rida ut stormen genom att sätta sig i skuld.

I regeringspropositionen signalerades, att frågan om bistånd till de av skördeskadorna drabbade skulle tagas upp på nytt sedan full klarhet erhållits om skadornas omfattning. Detta förhållande

kom i viss mån att inverka på utformningen av vår motion. Vi anser fortfarande att det finns all anledning att hela denna fråga tagas upp i hela sin omfattning, när riksdagen sammanträder i januari månad 1955. Jag önskar därför understryka, att frågan om kontanta bidrag till de mindre jordbrukare, som drabbats hårt av skördeskadorna, då måste ägnas den allra största uppmärksamhet. Och man får hoppas, att regeringen inte då kommer med förslag av samma menlösa art som nu är fallet.

Man måste fråga: Borde inte regeringen ha förstått att kontanta bidrag var av nöden påkallade redan innevarande höst för att avvärja de värsta verkningarna av skördekatastrofen? Så blev det nu inte enligt regeringsförslaget, och man får nästan det intrycket i anledning härav, att regeringen förläst sig på första avsnittet av Runebergs dikt »Bonden Paavos». Men vi lever inte i bonden Paavos tidsålder, och följljaktligen kan man inte ställa uppmaningen till de mindre jordbrukarna, som drabbats av skördeskadorna, att de nu skall blanda dubbelt så mycket bark i brödet. Bildligt talet handlar regeringen faktiskt på det sättet.

Det är att hoppas att bilden blir en annan när frågan åter kommer upp i januari.

Vi har ansett att de i propositionen föreslagna medlen skall omdisponeras, så att 5 000 000 kronor utbetalas såsom kontanta bidrag till småbrukare som särskilt hårt drabbats av skördeskadorna. Detta är naturligtvis — det är vi medvetna om — endast en bråkdel av den summa som bör utgå såsom kontanta bidrag till de av skördeskadorna drabbade mindre jordbrukarna. Men i januari blir det anledning att återkomma. I detta sammanhang önskar jag dock understryka, att frågan om stödåtgärder i olika former inte bara berör Norrbotten eller Norrland. Det bör observeras, att också mindre jordbrukare i andra delar av landet mycket hårt drabbats av skördeskadorna.

Med hänvisning till det nu anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till motion nr I:562.

Ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördeskador.

Herr GRYM (s):

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig i Runebergs dikt om bonden Paavo, han som bodde högt bland Saarijärvis moar — det har herr Helmer Persson gjort, och det står honom givetvis fritt. Inte heller skall jag fördjupa mig i Kungl. Maj:ts proposition nr 223 eller jordbruksutskottets utlåtande i denna fråga.

Jag förstår mycket väl att utskottet inte haft stort annat att göra än att tillstyrka propositionen; den är ju så formulerad, att allt hopp om bidrag utöver de stödlån, som föreslås i propositionen, inte är helt förlorat. Statsrådet Norup har lovat att återkomma i frågan, och vi får givetvis ta honom på orden och tro vad han säger. Men det brådskar, herr statsrådet — det är ingen tid att förlora i denna fråga.

Om propositionen säger jag vad jordbrukarna har sagt, att Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen inte innebär någon hjälp i egentlig mening. Det kan vi vara ganska överens om allesammans. Många hårda ord om denna proposition har fällts i olika sammanhang, framför allt bland jordbrukarna. Jag skall inte på något vis trötta kammaren, men jag ber ändå att få citera en insändare i Norrbottens ledande tidning. Naturligtvis skall man inte ta så hårt på vad anonyma insändare skriver, men alltid finns det en gnutta av allvar bakom. Jag citerar: »Slakta inte korna! var slogan i höstas då det blev klart att en stor del av böndernas foder förstörts av översvämningar. Hjälpen skulle komma så säkert som amen i kyrkan. Nu har 'hjälpen' kommit i form av något slags lån. Här står nu jordbrukarna med sina kreatur och det lilla hö, som fanns, är uppätet. Många lät lura sig av 'upprop' i höstas och minskade inte kreaturstammen. Hade man inte följt de falska profeternas skrävel, hade man kunnat planera och kanske klarat sig igenom med åtminstone en del av djuren. Nu går det inte alls. Situationen blir inte bättre av att massor med folk går arbetslösa. Bolagen köper skog men avverkar inte.»

Insändaren är undertecknad av »Hemmansägare».

Detta är ganska hårda ord. Sedan har jag hört, att tidningsredaktioner i Norrbotten blivit översvämmade med insändare från jordbrukarhåll med anledning av denna proposition om stödlån, men redaktioner har upplyst mig om att man inte på långa vägar kan ta in allt som skrivits i denna fråga.

Det är uppenbart, att vem som helst kan vara efterklok, men jag och många med mig tror, att det skulle ha varit lika bra om denna proposition aldrig hade sett dagens ljus. Jag tror, att det hade varit bättre att vänta till dess att alla utredningar och inventeringar hade varit färdiga. Propositionen har retat jordbrukarna, alltså de människor som har blivit drabbade av regnskadorna. Propositionen har i långa stycken enbart varit till förargelse. Jag säger här endast vad jordbrukarna framhållit — märk detta!

Vi bör för resten inte alls förvåna oss över att jordbrukarna i Norrbotten har varit och är förtvvlade över den situation som de råkat ut för på grund av den ovanligt rika nederbörden i juli och augusti i år. Var och en är sig själv närmast, och det är här fråga om människors levebröd — ingenting mindre. Vi bör inte heller glömma bort att åtminstone jordbrukarna i Norrbotten i stort sett inte har samma ekonomiska möjligheter att ta emot så pass kraftiga stötar, som det här gällt, som jordbrukarna i andra delar av landet. Det är ingen liten fråga för en mindre jordbrukare, som redan förut har ekonomiska besvärigheter, att klara av en skuld på ett par tre tusen kronor. Skuld är skuld, det kan man inte komma ifrån.

Som jag redan sagt skall jag inte ge mig in på jordbruksutskottets utlåtande. Detta utlåtande är för övrigt ganska intetsägande, om man undantar den sista meningen i utskottets motivering, som har följande lydelse: »Slutligen vill utskottet understryka angelägenheten av att — sedan resultatet av jordbruksnämndens undersökning underställt Kungl. Maj:ts prövning — därå grundade

Ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördeskador.

förslag kommer att framläggas redan vid början av 1955 års riksdag, så att fara ej uppstår för att hjälpåtgärderna fördröjes i brist på medel.»

Jag vädjar till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, då jag ser honom närvarande här i kammaren, att förslaget om verkliga hjälpåtgärder i form av bidrag utan återbetalnings-skyldighet framlägges för riksdagen så snart som det över huvud taget är möjligt, alltså i början av nästkommande års riksdagsperiod.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionen nr 560 i första kammaren och nr 721 i andra kammaren, vilka båda motioner är lika-lydande.

Herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Det är klart, att denna fråga är av mycket stort intresse för jordbrukare i hela landet. Den har varit av speciellt intresse för jordbrukare i norra Sverige, och den siste ärade talaren ansåg sig kunna sammanfatta meningarna där uppe så, sedan han redogjort för en insändare i en tidning, att det hade varit bättre, om denna proposition aldrig hade lagts fram.

Detta är väl ändå att överdriva saker och ting! Jag förstår, att en jordbrukare, som kommit i ett förtvivlat läge, kan ha skrivit en insändare med ett sådant innehåll. Å andra sidan gäller det här att — såsom en talare sagt — noggrant behandla och pröva de stödlån, som skall lämnas. Jag har nog den meningen, att om en proposition hade blivit så enkelt formulerad som motionerna är skrivna, hade den sista villan nog blivit värre än den första. Det är inte så enkelt som att bara anslå 10 miljoner kronor. Hur skall de fördelas? Jo, helt enkelt, förmodar jag, genom hushållningssällskapet i Norrbottens län. Men det märkliga är, att det förslag, som hushållningssällskapet i Norrbottens län lagt fram, inte godkännes av RLF. Följaktligen är jordbrukarna i Norrbotten ingalunda överens i den här frågan.

Jag anser för min del, att den väg vi

här har följt är den riktiga, nämligen att först lägga fram en proposition, genom vilken medel ställes till förfogande. Det sker visserligen i form av stödlån, men det har ju uttalats att dessa lån senare kan avskrivnas.

Vad är det alltså man gör här? Jo, man ställer medel till förfogande så fort som möjligt och på ett ganska enkelt sätt. Någon noggrann behovsprövning skall inte förekomma, lantbruksnämnderna skall ta upp till behandling de ansökningar som flyter in och vederbörande får sitt lån. Det har tydligt sagts ifrån, att man inte skall vara så restriktiv när det gäller ställandet av säkerhet utan att man skall behandla ärendena så snabbt som möjligt.

I propositionen sägs därefter, att så fort situationen kan överblickas skall en ny proposition framläggas, i vilken kommer att behandlas frågan om eventuella bidrag för detta ändamål.

Här har talats om småbrukarnas speciella svårigheter. Det är fullkomligt riktigt, herr Grym, att småbrukare i Norrland har större svårigheter att stå emot en kris än vad jordbrukare i södra Sverige i allmänhet har. Men vi bör också komma ihåg, att våra dagars mycket komplicerade jordbruksdrift kräver så oerhört med kapital att många jordbrukare även i södra Sverige kan råka i svårigheter om de drabbas av skördeskador — jag tänker på jordbrukarna i nordvästra Skåne och södra Halland och skall inte tala om den bygd där jag själv bor; jag kan ju sägas vara jävig och den får andra yttra sig om. Över huvud taget är det klart, att skördeskador av den storleksordning, som inträffat i dessa områden, kommer att sätta många jordbrukare i stora svårigheter.

Här är det, ärade kammarledamöter, alltså fråga om att åstadkomma hjälp. Jordbruksnämnden har sin utredning klar. På tisdag i nästa vecka har jordbruksnämnden kallat jordbrukets förhandlingsdelegation till sammanträde för att överlägga om den väg man skall gå fram för att skipa så stor rättvisa som möjligt när det gäller denna hjälp. Jag lovar, att vi inom departementet inte

Ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördeskador.

skall vila på hanen. Det är min förhoppning, att när herrarna återvänder hit på nyåret skall det inte dröja många dagar efter det att riksdagen samlats, innan ett sådant förslag lägges fram, som jag hoppas skall samla jordbrukets företrädare till lika stor enighet som den som har förelegat i fråga om det förslag som i dag diskuteras.

Dock är det klart, att kritiska synpunkter kan anföras mot detta förslag. Ja, mina herrar, vem kan över huvud taget lägga fram ett förslag av så ömtålig karaktär som detta, mot vilket inte några som helst kritiska synpunkter kan framföras? Jag medger visserligen gärna, att de kritiska synpunkter, som här anförts, i viss mån är berättigade, men det är inte säkert att det för den skull går att åstadkomma förslag, som leder till en sådan lösning att alla blir tillfredsställda.

Herr talman! Enligt min mening bör vi se till att alla, som i olika delar av landet drabbas av skördeskador, kan tillfredsställas så rättvist som möjligt från det allmännas sida. Det är också min förhoppning att vi inom en nära framtid genom den utredning, som för närvarande sysslar med skördeskadornas problem, skall få ett förslag, som för framtiden onödiggör debatter av denna art. Då kommer hjälp att kunna lämnas med stöd av automatiskt verkande regler.

Herr GRYM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för hans klagörande deklARATION i denna fråga.

Jag förstår mycket väl, att Kungl. Maj:t har haft svårigheter när det gällt att framlägga en proposition av en annan karaktär än förevarande propositionen nr 223 har. Men, herr statsråd, nu har vi inte heller tänkt så enkelt, när vi väckte våra motioner, att vi utan vidare skulle överlämna dessa 10 miljoner kronor till låt oss säga Norrbottens hushållningssällskap att fördelas efter dess eget gottfinnande. Vi har i klämmen skrivit -- om jag inte missminner mig

-- att dessa 10 miljoner kronor skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. När vi skrev motionen ansåg vi, att vi skulle kunna vinna tid på detta sätt. Om riksdagen ställer ett belopp på 10 miljoner kronor till Kungl. Maj:ts förfogande -- pengarna är då i säkra händer, det är ju ingen tvekan om den saken -- skulle Kungl. Maj:t ha dessa medel till sin disposition omedelbart när jordbruksnämnden och övriga myndigheter kom med sina slutliga inventeringar och förslag.

Jag måste återigen betona, herr statsråd, att vad jag här i debatten har anförts är praktiskt taget helt och hållet ett återgivande av vad jordbrukarna åtminstone i Norrbottens län har framhållit. Själv är jag inte jordbrukare, men jag har följt med vad som skrivits i tidningarna och jag har hört vad som sagts på hushållningssällskapets årsmöten o. s. v. Herr statsrådet bör då vara övertygad om att jordbrukarna anser, att denna proposition inte är till fyllest. Men jag är mycket tacksam över att herr statsrådet har givit den deklARATION, som han nu gjort, här i kammaren.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Efter det anförande, som nyss hållits av jordbruksministern, har jag inte mycket att tillägga, men för att det skall framkomma ett yrkande om bifall till utskottets hemställan skall jag be att få göra detta.

Medan jag har ordet skulle jag i anledning av en del yrkanden, som här framkommit, bl. a. om ett förhöjt anslag för att ge kontantbidrag till de jordbrukare det här gäller, vilja peka på att i propositionen uttalar ju statsrådet sin avsikt att sedan undersökningen slutförts på nytt upptaga frågan om bistånd till de av skördeskador drabbade och därvid överväga i vilken mån ytterligare hjälpåtgärder, däribland eventuellt i form av behovsprövade bidrag utan återbetalningsskyldighet, skall befinnas påkallade. Utskottet har gjort sig under rättat om att det till nästa års riksdag kommer en proposition just i det syftet

Ang. stödlån till jordbrukare med anledning av skördeskador.

och att propositionen troligtvis kommer att avlämnas redan i januari månad.

Av denna anledning har utskottet inte ansett det nödvändigt att nu yrka bifall till de motioner, som jag nyss nämnde. Jag tror, att motionärerna kan taga detta med lugn, ty utskottet har gått så långt det ansett sig för närvarande kunna göra i denna fråga. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med de ändringar, som föranleddes av bifall till motionerna I: 560 och II: 721; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med de ändringar, som föranleddes av bifall till motionen I: 562.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hem-

ställan oförändrad vara med övertvägande ja besvarad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 392, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 399, till Konungen i anledning av väckta motioner angående utredning om fördelningen mellan staten och kommunerna av kostnaderna för folkpensioneringen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.02.

In fidem

G. H. Berggren.